

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ACIBADEM MEHMET ALİ AYDINLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ANAOKULU ÖĞRENCİLERİNDE AYRILMA KAYGISININ AİLE
ORTAMI, ANNENİN SÜREKLİ KAYGISI VE ANNE-ÇOCUK
BAĞLANMA ÖRÜNTÜLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

SEDA DÖNMEZ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Doç. Dr. Belma BEKÇİ

İSTANBUL-2019

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

22/02/2019

Seda DÖNMEZ

Önsöz

Yüksek Lisans tezim başından sonuna kadar Prof. Dr. Yeşim Korkut ile yürütülmüştür. Fakat tez hocamın üniversiteden ayrılması ve bürokratik sebepler sonucunda tezime Doç. Dr. Belma Bekçi ile devam edilmiştir.

Tez yazma sürecimin zorlu aşamalarında tüm bilgi birikimi ile bana her konuda yardımcı ve destek olan, tüm yoğunluğuna rağmen her zaman bana vakitini ayıran, başarılarını örnek aldığım kıymetli hocam Prof. Dr. Yeşim KORKUT'a;

Çalışmamın tüm istatistiksel analiz kısımlarında değerli zamanlarını ayırarak yardımlarını esirgemeyen, sabırlı ve özverili bir şekilde tüm sorularıma yanıt veren değerli hocalarım Doç. Dr. Belma BEKÇİ ve Arş. Gör. Ayşenur AKTAŞ'a;

Tez jürime katılmayı kabul edip, değerli önerileri ve katkılarıyla ile çalışmamı daha güzel bir noktaya getiren Dr. Öğr. Üyesi Z. Deniz AKTAN'a ve Dr. Öğr. Üyesi Şebnem AKAN'a ve tez yedek jürime katılmayı kabul eden değerli Prof. Dr. İlyas GÖZ'e ve Dr. Öğr. Üyesi Elif Ergüney OKUMUŞ'a;

Alandaki başarılarına ve bakış açısına hayran olduğum, danışan görmeye başlama yolculuğumda bana süpervizyonluk ederek yol gösteren, tez sürecimde de zorlandığım aşamada bana değerli vakitini ayırarak tüm bilgi birikimi ile yardımcı olan çok değerli hocam Klinik Psikolog Meral ERTEN'e;

En zorlandığım, ilerleyemediğim zamanlarda bana destek olan, her daim yanımda olduklarını ve sevgilerini hissettiren, hayatımda oldukları için bana kendimi şanslı hissettiren canım dostlarım Kıymet BAŞOĞUL ve Gülşah TEKMİL'e;

Bütün eğitim hayatım boyunca her anımda, her koşulda yanımda olan, bu alanda çalışma isteğini her zaman destekleyen canım annem Ayşe KARAOĞLU, babam Nurettin KARAOĞLU, ablam Esra KARAOĞLU'na ve kardeşim Eda KARAOĞLU'na;

Yüksek lisans sürecimin başından itibaren bana destek olan, evde bunaldığım anlarda beni o sıkıntılı hal içinden çıkaran, bana olan inanıyla beni hep daha ilerilere taşıyan eşim Fatih DÖNMEZ'e;

Okullarında tez çalışmamı yürütmemi kabul eden değerli müdürlere ve çalışmama gönüllü olarak katılan annelere;

tüm içtenliğimle teşekkür ederim.

İstanbul, 2019

Seda DÖNMEZ

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ	iii
TABLolar LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
ÖZET	1
SUMMARY	2
GİRİŞ	3
GENEL BİLGİLER	4
Bağlanma Kuramının Gelişimi	4
Biyolojik çalışmalar.....	7
Bowlby'nin bağlanma kuramı.....	10
Ainsworth'un bağlanma kuramı.....	14
Hazan ve Shaver'ın bağlanma modeli.....	20
Bartholomew ve Horowitz'in dörtlü bağlanma modeli.....	22
Brennan, Clark ve Shaver'ın temel bağlanma boyutları.....	24
Ayrılma Kaygısı	24
Anaokuluna giden çocuklarda ayrılma kaygısı.....	29
Kaygı	30
Speilberger'in iki faktörlü kaygı kuramı.....	31
Aile Ortamı	33
Türkiye'de ve Yurtdışında Yapılmış İlgili Çalışmalar	37
Ayrılma kaygısı yaşayan çocuklar ile ilgili yapılmış çalışmalar.....	37
Ayrılma kaygısı yaşayan çocuklarda aile ortamı ile ilgili yapılmış çalışmalar...	45

Ayrılma kaygısı yaşayan çocuklarda annenin sürekli kaygısı ile ilgili yapılmış çalışmalar.....	47
Anne ve çocuğun bağlanma örüntüsü ile ilgili yapılmış çalışmalar.....	49
Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	53
Araştırmanın Hipotezleri.....	55
YÖNTEM.....	56
Örneklem.....	56
Veri Toplama Araçları.....	56
Ebeveyn demografik bilgi formu.....	56
Anaokulu öğrencileri ayrılık kaygısı ölçeği.....	57
Güvenli yer senaryoları testi.....	57
Erişkin bağlanma biçimi ölçeği.....	59
Durumluk sürekli kaygı envanteri.....	60
Aile değerlendirme ölçeği.....	62
İşlem.....	65
Verilerin Analizi.....	65
BULGULAR.....	67
Betimsel Analizlere Dair Bulgular.....	67
Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine dair betimsel bulgular.....	67
Çalışmanın temel hipotezlerine ilişkin analizler.....	72
Ek bulgulara ilişkin analizler.....	75
TARTIŞMA.....	85
Çalışmanın Hipotezlerine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi.....	85
Çocukların bağlanma örüntüsü ile annelerin bağlanma örüntüsü arasındaki	

farklılıkların değerlendirilmesi.....	85
Çocukların ayrılma kaygısı ile aile ortamı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi.....	87
Çocukların ayrılma kaygısı ile annenin sürekli kaygısı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi.....	88
Ek Bulguların Değerlendirilmesi.....	90
SONUÇ.....	102
Araştırmanın Sınırlılıkları ve İleride Yapılacak Olan Çalışmalar İçin	
Öneriler.....	103
KAYNAKÇA.....	105
EKLER.....	121

TABLO LİSTESİ**Sayfa No.**

Tablo 1. Katılımcı Çocuklara Ait Demografik Bulgular.....	68
Tablo 2. Katılımcı Çocukların Anne ve Babalarına Ait Demografik Bulgular....	69
Tablo 3. Katılımcı Çocuklara Ait Sosyo-Demografik Bulgular.....	71
Tablo 4. Güvenli ve Güvensiz Çocuk Gruplarında Annelerin Güvenli Bağlanma Puanlarının Karşılaştırılması.....	73
Tablo 5. Güvenli ve Güvensiz Çocuk Gruplarında Annelerin Güvensiz Bağlanma Puanlarının Karşılaştırılması.....	73
Tablo 6. Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanları ile Aile Değerlendirme Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Analizi.....	74
Tablo 7. Annelerin Sürekli Kaygı Puanları ile Çocuğun Ayrılma Kaygısı Arasındaki Korelasyon Analizi.....	75
Tablo 8. Çocukların Bağlanma Örüntülerinin Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi.....	76
Tablo 9. Güvenli ve Güvensiz Bağlanma Çocuk Gruplarında Ayrılma Kaygısı Puanlarının Karşılaştırılması.....	76
Tablo 10. Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanları ile Annelerin Güvenli ve Güvensiz Bağlanma Puanları Arasındaki Korelasyon Analizi.....	77
Tablo 11. Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi.....	77
Tablo 12. Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanlarının Beslenme Sorunu Yaşama Durumlarına Göre İncelenmesi.....	78
Tablo 13. Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanlarının Ailelerinde Kronik Hastalık Geçmişi Olup Olmaması Durumuna Göre İncelenmesi.....	78

Tablo 14. Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanlarının Ailelerinde Psikolojik/Psikiyatrik Geçmişi Olup Olmaması Duruma Göre İncelenmesi.....	79
Tablo 15. Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanlarının Ailelerinde Önemli Kayıpların (ölüm gibi) Yaşanıp Yaşanmaması Durumuna Göre İncelenmesi.....	79
Tablo 16. Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanları ile Annelerin Çocuklarına Sınır Koymada Eş Uyum Düzeyi Arasındaki Korelasyon Analizi.....	80
Tablo 17. Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanlarının İlk İki Yıl İçerisinde Bakım Verenlerine Göre İncelenmesi.....	80
Tablo 18. Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanları ile Annelerine Göre Çocuklarının Anaokuluna Başlarken Sorun Yaşama Düzeyi Arasındaki Korelasyon Analizi.....	81
Tablo 19. Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanları ile Annelerine Göre Çocuklarının Anaokuluna Giderken Kendilerinden Ayrılmakta Sorun Yaşama Düzeyleri Arasındaki Korelasyon Analizi.....	81
Tablo 20. Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanlarının Annelerin Çalışma Durumuna Göre İncelenmesi.....	82
Tablo 21. Annelerin Güvenli Bağlanma Puanlarının Çalışma Durumuna Göre İncelenmesi.....	82
Tablo 22. Annelerin Güvensiz Bağlanma Puanlarının Çalışma Durumuna Göre İncelenmesi.....	82
Tablo 23. Annelerin Eğitim Düzeyi ile Ana Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analizi.....	83
Tablo 24. Aile Değerlendirme Ölçeğinin Problem Çözme Alt Boyut Puanlarının Annelerin Gebelik Sürecinde Sağlık Problemi Yaşama Durumuna	

Göre İncelenmesi.....	84
-----------------------	----

Tablo 25. Aile Değerlendirme Ölçeğinin Problem Çözme Alt Boyut

Puanlarının Çocukların Kaza veya Travma Yaşama Durumuna Göre

İncelenmesi.....	84
------------------	----

KISALTMALAR LİSTESİ

AÖAKÖ: Anaokulu Öğrencileri İçin Ayrılık Kaygısı Ölçeği

GYST: Güvenli Yer Senaryoları Testi

EBBÖ-Güvenli Bağlanma: Erişkin Bağlanma Biçimi Ölçeği Güvenli Bağlanma Alt Boyut Puanı

EBBÖ-Güvensiz Bağlanma: Erişkin Bağlanma Biçimi Ölçeği Güvensiz Bağlanma Alt Boyut Puanı

SKE: Sürekli Kaygı Envanteri

ADÖ-İ: Aile Değerlendirme Ölçeği İletişim Alt Boyutu

ADÖ-R: Aile Değerlendirme Ölçeği Roller Alt Boyutu

ADÖ-PÇ: Aile Değerlendirme Ölçeği Problem Çözme Alt Boyutu

ADÖ-DK: Aile Değerlendirme Ölçeği Davranış Kontrolü Alt Boyutu

ADÖ-GİG: Aile Değerlendirme Ölçeği Gereken İlgiyi Gösterme Alt Boyutu

ADÖ-DTV: Aile Değerlendirme Ölçeği Duygusal Tepki Verebilme Alt Boyutu

ADÖ-GF: Aile Değerlendirme Ölçeği Genel Fonksiyonlar Alt Boyutu

ÖZET

Bu çalışmanın amacı 4-6 yaş aralığındaki anaokulu öğrencilerinde ayrılma kaygısının aile ortamı, annenin sürekli kaygısı ve anne-çocuk bağlanma örüntüleri açısından incelenmesidir. Örneklem İstanbul'un çeşitli ilçelerindeki anaokullarına giden 49 çocuk ve annelerinden oluşmaktadır. Çalışmada annelere "Ebeveyn Demografik Bilgi Formu", "Sürekli Kaygı Envanteri", "Aile Değerlendirme Ölçeği" ve "Anaokulu Öğrencileri Ayrılık Kaygısı Ölçeği (Anne-Baba Formu)"; çocuklara "Güvenli Yer Senaryoları Testi" ve öğretmenlere "Anaokulu Öğrencileri Ayrılık Kaygısı Ölçeği (Öğretmen Formu)" uygulanmıştır. Sonuçlar, çocuklar bağlanma örüntüsü açısından gruplara ayrıldığında, annelerinin hem güvenli hem de güvensiz bağlanma puanları açısından anlamlı düzeyde farklılaştığını göstermiştir. Bununla birlikte, çocukların ayrılma kaygısı puanı hem Aile Değerlendirme Ölçeğinin "genel fonksiyonlar" alt boyut puanı, hem de annelerin sürekli kaygı puanı ile pozitif yönde ilişki göstermiştir. Anne çocuk bağlanma örüntüsü arasında elde edilen ilişki literatürün "kuşaklar arası aktarım" teorik çerçevesinde; annelerin kaygı düzeylerinin çocukların kaygı düzeyleri ile ilişkisi ise kaygının öğrenilen bir duygu olarak ele alındığı kuramsal çerçevede tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Aile ortamı, Annelerin sürekli kaygısı, Anne-çocuk bağlanma örüntüsü, Çocuklarda ayrılma kaygısı, Bağlanma örüntüsü.

SUMMARY

The Study On Separation Anxiety Among Kindergarten Students The Family Environment, The Trait Anxiety of Mothers and Attachment Patterns Between Mother and Child

The study is aimed to examine separation anxiety among the kindergarten students who are between 4-6 years in terms of the family environment, the trait anxiety level of mothers and attachment patterns between mother and child. The sample of this study consists of 49 children and their mothers who go to kindergarten in different district in Istanbul. For mothers “The Demographic Information Form for Parents”, “The Trait Anxiety Scale”, “The Family Evaluation Scale” and “Separation Anxiety Scale for Preschool Students (Parent Form)”; for children “Secure Base Script Scale”; for teachers “Separation Anxiety Scale for Preschool Students (Teacher Form)” are applied in the study. The results indicate there is a significant level of differentiations for both secure and insecure attachment scores of mothers among attachment pattern of kindergarten students. Besides, the separation anxiety score of children is exhibited positive correlation with both the sub scale of “general functions” of “The Family Evaluation Scale” and the trait anxiety score of mothers. The relationship obtained from mother child attachment pattern is discussed considering theoretical framework of “intergenerational transfer”, whereas relationship between trait anxiety level of mothers and separation anxiety levels of children is discussed considering hypothetical framework which traits anxiety as a learnt emotion.

Keywords: Family environment, Mothers of trait anxiety, Attachment pattern of mother-child, Separation anxiety of children, Attachment pattern.

GİRİŞ

Ayrılma kaygısı, Bowlby'e (1973) göre çocuğun ilk nesnesi olan annesinden ayrıldığı zamanlarda, ona bir daha ulaşamayacağını düşünmesi sonucunda bu ayrılığa korku ile karşılık vermesidir. Bu nedenle ayrılma kaygısı kavramının temeli bağlanma kuramından geldiği öne sürülmüştür (Bowlby, 1973). Bağlanma kuramının öncüsü Bowlby (1958; 1960a; 1960b) yapmış olduğu çalışmalar doğrultusunda, çıkarmış olduğu makalelerle bağlanma kuramının çerçevesini tanımlamıştır. Bağlanma örüntüleri, kişinin bakım vereni ile kurduğu ilişkisinin özellikleri ile şekillenen ve beşikten mezara kadar süren bir bağ şeklinde tanımlanmaktadır (Bowlby, 1973). Çocuklar bağlanma figüründen ayrıldıklarında onları kaybetme veya onlardan tamamen ayrıldıklarına dair düşüncelerin oluşmasıyla yoğun kaygı yaşamaktadırlar (Cronk ve ark., 2004). Erken çocukluk döneminde çocukların, bağlanma nesnesinden ayrıldığı zaman kaygı yaşanması normal bir tepki olarak ele alınırken, ileriki yaşlarda ayrılma kaygısı gelişimsel döneme uygun olmayan bir şekilde görüldüğünde dikkate alınması gerektiği ileri sürülmüştür (Cronk ve ark., 2004).

Anaokuluna başladıkları dönemde bağlanma nesneleri olan annelerinden ayrılarak daha önce bilmedikleri bir ortama girmeleri çocuklarda ayrılma kaygısı yaşamalarına neden olabilmektedir (Akman, 1987). Yapılan çalışmalarda, çocukların ayrılma kaygısı yaşamalarının aile ortamı (Rapee, 1997; Grover ve ark., 2005) ve annenin kaygı düzeyi (Dick-Niederhauser ve Silverman, 2006; Last ve ark., 1987) ile ilişkili olabileceği öne sürülmüştür. Anaokulu öğrencilerinin ayrılma kaygısı yaşmalarını açıklamada bağlanma örüntüleri, aile ortamı ve annenin sürekli kaygısı açısından bu araştırma bağlamında ele alınması önemli görülmüştür. Literatürde yer alan bulgular ışığında; çalışmamızda, anaokulu öğrencilerinde ayrılma kaygısının aile ortamı, annelerinin sürekli kaygı düzeyleri ve anne-çocuk bağlanma örüntüleri açısından incelenmesi hedeflenmektedir.

GENEL BİLGİLER

Bu bölümde, ilk olarak bağlanma kuramının gelişimi ele alınmıştır. Daha sonra ayrılma kaygısı, kaygı ve aile ortamı kavramları ve bu değişkenlerin ilişkilerine dair yapılan çalışmalar aktarılmıştır.

Bağlanma Kuramının Gelişimi

Bağlanma kavramının gelişmesinde birçok kuramcının katkısı bulunmuştur. Bağlanma kavramını açıklarken ilk olarak ikincil dürtü teorisi geniş bir kesim tarafından savunulmuştur. Bu teoriye göre, türünün diğer üyeleri ile birlikte olmaktan hoşlanmanın, onlar tarafından beslenmenin bir sonucu olduğu savunulmuştur. Freud ve Anna Freud da bağlanma kavramını bu bakış açısı ile açıklamıştır (Bowlby, 1969).

Freud (1926) sevginin kökeninde, beslenme ihtiyacının tatmin edilmesi olduğunu belirtmiştir. Buna göre, bebeğin annesinin kucagını, onun isteklerini geciktirmeden tatmin etmeyi deneyimlediği için istediğini belirtmiştir. Bu nedenle bebeklerin, bakım verenleri ile bağ kurmasının nedenini fiziksel ihtiyaçlarının karşılanması ile açıklamıştır. Aynı zamanda Freud, bebeğin içgüdüsel bir şekilde oral olarak tatmin edilmeyi aramakta olduğunu ve bu beslenme arzusunu doyuracak birine bağlandığını öne sürmüştür. Bebeğin aradığı bu nesne de annesinin göğsüdür. Dolayısıyla, bebeğin ilk önce onun beslenme ihtiyacını oral olarak tatmin eden annesinin göğsüne bağlandığını ve bu bağlanma ilişkisinin, ileriki yaşantısındaki ilişkilerini de etkileyeceğini belirtmiştir. Aynı zamanda Freud, çocuklarda sevginin meme emen bir bebeğin annesinin göğsünden süt emdiği zamanki ilişkisinin devam eden bir halini oluşturmakta olduğunu söylemiştir. Freud bu söyleminde, çocukların bebeklik döneminde deneyimledikleri bu yaşantıyı, çocukluk yaşantısının ilerleyen

zamanlarında kendi ihtiyaçlarını tatmin eden, kendisine yardım eden insanları sevmeyi öğrenerek devam ettirmekte olduklarını belirtmiştir (Freud, 1926).

Bağlanma kuramının gelişmesine katkı sağlayan bir diğer isim ise Anna Freud'dur (1946). Anna Freud da çalışmalarında ikincil dürtü teorisini benimsemiştir. Bu kavramı benimseyen diğer kuramcılardan daha belirgin olarak beslenme ilişkisi ile birlikte bebeğin haz ihtiyacı ve nesneyle bağ kurması arasındaki ilişki üzerinde durmuştur. Beslenme hazzı, oral haz ve nesne ilişkilerinin kökeni arasındaki bağlantı sayesinde bebeklerin oral eğilimlerinin anneye karşı libidinal bağlanmanın ilk taşıyıcıları haline geldiğinden söz etmiştir (A. Freud, 1946). Aynı zamanda Anna Freud (1946) ilk başlarda bebeğin annesine karşı sevgi hissetmediğini, fakat duygusal enerjisini annesi ile yaşadığı beslenme deneyimine bağladığını belirtmiştir. Bunun sonucunda, başarılı olarak beslenen bebek, beslenme deneyimine karşı sevgi hissetmesinin sonucu olarak anneye bağlandığını öne sürmüştür.

Melanie Klein (1975/2018) ilk nesne ilişkisini, çocuğun annenin memesi ve annesiyle ilişkisi olarak tanımlamış ve bu konuya çok önem vermiştir. Bebeğin içe yansıttığı bu ilk nesne Ego'da yeterince güvenli bir şekilde kök salabilirse, bunun sonucu olarak gelişiminde olumlu temeller atılabildiğini öne sürmüştür. Aynı zamanda bu bağın kurulması için doğuştan gelen itkilerin de öneminden bahsetmiştir. Oral itkilerin egemen olduğu bir durumda, annenin memesinin bir besin kaynağı olarak görüldüğünü belirtmiştir. Eğer annenin memesi yeterince doyurucu olursa bu zihinsel ve fiziksel yakınlığın, doğumla birlikte yitirilen anne ve bebek birliğinin ve buna eşlik eden güvenlik duygusunun doğumdan sonra tekrar kurulmasını sağlayacağını öne sürmüştür.

Klein (1975/2018) bebeklerdeki ilk kaygı biçiminin, doğduktan sonra başlayan şiddetli zulmedilme kaygısı olduğunu öne sürmüştür. Bu kaygının bebeğin doğumdan önceki sıkıntılı süreçlerine kadar uzanabileceğini vurgulamıştır. Bu süreçler, anne karnındaki güvenlik duygusu ile birlikte bebeğin anneye karşı, iyi meme-kötü meme olarak iki yönlü ilişkisinin çekirdeğini oluşturduğunu belirtmiştir. Bebeklerin onlara huzur ve keyif veren beslenme deneyimlerinin, herhangi bir engellenme yaşatmadan tam bir doyum sağlayarak, sık sık tekrarlanması sonucunda, iyi memeyi içe yansıttığını ileri sürmüştür. Bebek için annesinin memesinden beslenirken yaşadığı bu deneyimin, ondan eşsiz bir armağan aldığını ve onu korumak istediğinin göstergesi olduğunu belirtmiştir. Bebeğin yaşadığı bu duygu, şükranın temelini oluşturmaktadır. Klein (1975/2018) bebeklerin ilk haset duydukları nesnenin onları besleyen annelerinin memeleri olduğunu belirtmiştir. Bunun nedenini, bebeğin annesinin memesinde sınırsız sevgi ve süt gibi arzuladığı her şeyin olduğunu fakat annesinin bunları ondan mahrum bıraktığını zannetmekte olmasıyla açıklamıştır. Bebeğin zamanla deneyimlediği gecikmeler ve hayal kırıklıklarının nesnenin mükemmelliğini bozduğunu ve bunun sonucunda da bebeğin, sınırsız sevgi ve sütü kendisinden yoksun bırakan memeyi kötü olarak içe yansıttığını belirtmiştir. Klein (1975/2018) iyi meme ve kötü meme olan bu iki kutupluluğun ortadan kalkarak bir bütün haline gelmesinin çocukların gelişimsel ödevleri olduğunu belirtmiştir.

Donald W. Winnicott'ın da bağlanma kuramının gelişimi üzerinde önemli katkıları bulunmaktadır. Winnicott (1960) iyi bir anne modelinin çocuğun olgunlaşma sürecindeki önemli rolünden söz etmiştir. İkincil dürtü kuramının aksine bebeklerin doğduktan sonra kucaklanmasının, fiziksel temasta bulunulmasının beslenmeden daha önemli olduğunu vurgulamıştır. Kucaklama kavramını bebeğin ilk dönemleri için sevginin bir formu olan fiziksel olarak kucaklama ve yakın olma olarak açıklamıştır. Fakat ilerleyen yaşlarda

kucaklamayı, anne çocuk arasındaki ilişkilerin tüm niteliklerini tanımlamak için kullanmıştır. Winnicot (1960) kucaklanmanın çocukların olgunlaşma sürecini etkilediğini vurgulamıştır. Özellikle fiziksel olarak bebeğin kucaklanmasının sevginin bir formu olduğunu ve belki de annenin bebeğine sevgisini göstermesinin tek yolunun kucaklama olduğunu belirtmiştir. Fakat anne bu işlevi yeterince iyi yapmaz ve bebeğini kucaklamazsa bu durumun bebeklerde güvensizlik hissi ve endişeli ağlamalara yol açabileceğini ileri sürmüştür.

Psikanalitik bakış açısı, Freud'dan başlayıp Bowlby'e kadar uzanan süreçte kuramcılar tarafından anne-çocuk ilişkisindeki zihinsel temsillerin temellerini atarak bağlanma kavramının gelişimine katkıda bulunmuştur. İzleyen bölümde öncelikle bağlanma kuramı ile ilgili yapılan biyolojik çalışmalara değinilecektir. Daha sonra, Bowlby'nin (1958) bağlanma kuramının çerçevesini oluşturan bakış açısı ve Bowlby'nin çalışmalarından istifade eden Ainsworth ve arkadaşlarının (1978) çalışmalarının sonucunda bağlanma örüntülerinin tanımlanmasına değinilecektir. Son olarak da, Hazan ve Shaver (1987), Bartholomew ve Horowitz (1991), Brennan ve arkadaşlarının (1998) yetişkinlerdeki bağlanma örüntülerini tanımlayan modellerinden söz edilecektir.

Biyolojik çalışmalar.

Lorenz'in deneyi.

Lorenz'in (1935) kazlarla yapmış olduğu çalışmanın bağlanma kavramının gelişiminde önemli etkileri olmuştur. Yapmış olduğu deneyde, kaz yumurtalarını alarak yavrular yumurtalarından çıkana kadar onları saklamıştır. Daha sonra yumurtaların yarısını anne kazın altına yerleştirirken, diğer yarısını birkaç saat boyunca kendi yanında tutmuştur. Yanında bulunan yumurtalardan kazlar çıktığında Lorenz, bir yavru ördeğin sesini taklit

ettiğinde, kazların onu anne olarak görüp takip ederken diğer yavru kazların ise anne kazı takip ettiği gözlemlenmiştir. Bu çalışmanın sonucunda, kazların yumurtadan çıktıktan sonraki saatlerde, gördükleri herhangi hareket eden bir nesneyi izleme eğilimi olduklarını keşfetmiştir. İzledikleri bu nesnenin bir ana kuş, bir erkek, bir lastik balon veya bir karton kutu olabileceğini belirtmiştir. Kazların, belirli bir nesneyi tercih ettikten sonra ondan başka bir şeyi takip etmedikleri gözlemlenmiştir. Deneyin sonucunda, kazların takip ettiği nesnenin özelliklerini öğrenme süreçleri “Basımlama (imprinting)” kavramı ile tanımlanmıştır (Akt., McLeod, 2009).

Basımlama, bağlanmanın doğuştan ve genetik olarak programlanmış olduğunu öne sürmüştür. Basımlamanın gerçekleştiğinden emin olmak için Lorenz, tüm kazları üst üste kutuların altında bir araya getirmiş ve karışmalarını sağlamıştır. Kazlar kutudan çıkarıldıklarında, yumurtadan çıktıklarında ilk olarak Lorenz’i görenlerin Lorenz’in yanına, anne kazı görenlerin ise anne kazın yanına gitmek için ayrıldıkları gözlemlenmiştir (Akt., McLeod, 2009).

Lorenz’in yapmış olduğu bu çalışmanın sonucunda basımlama işleminin herhangi bir beslenme deneyimi olmaksızın gerçekleşmesi nedeniyle ilk kez ikincil dürtü teorisi ile ilgili şüphelere yol açmıştır. Aynı zamanda bu çalışma, her canlının yaşamını sürdürebilmesi için bir canlı ile bağ kurmaya olan ihtiyacını ve bu bağlanmanın evrimsel olduğunu göstermiştir (Bowlby, 1969).

Harlow’un deneyi.

Harlow’un (1958) maymunlar üzerinde yapmış olduğu çalışma ile ikincil dürtü teorisi varsayımlarının tam tersi sonuçlar elde edilmiştir. Harlow’un yapmış olduğu deneylerin ilkinde, 60 maymun doğumundan 6-12 saat sonrasında annesinin yanından

alınarak, ufak bir biberonla beslenmiştir. Bu çalışma yapılırken laboratuvarında büyüyen maymunların, bulundukları kafesin altlarına serili olan gazlı bezlere güçlü bir bağlanma gösterdikleri gözlemlenmiştir. Yavru maymunların altındaki gazlı bezler, temizlenmek gibi nedenlerden dolayı altlarından alındığında veya değiştirildiğinde öfke nöbetleri yaşamışlardır. Aynı zamanda, çalışma süresince yeni doğan yavru maymunların hayatlarının ilk beş gününde tel örgüden oluşturulan kafesin içerisinde büyüdüklerinde hayatta kalmakta zorlandıkları gözlemlenmiştir. Koni şeklinde oluşturulan tel örgü gösterildiğinde yavru maymunlar kendilerini daha iyi hissederken, koni şeklindeki tel örgü yumuşak kumaşla kaplandığında yavru maymunların daha mutlu ve sağlıklı oldukları gözlemlenmiştir. Harlow (1958) bu çalışmaların sonucunda insan ya da maymun bir bebeğin, hayatta kalmak için bir şeye tutunması gerektiğini belirtmiştir.

Yapılan bu çalışmaların sonucunda Harlow (1958) yeni doğan ve yavru maymunların anne yerine geçen yapay anne figürüne karşı duygulanım tepkilerini araştırmaya karar vererek yeni bir deney tasarlamıştır. Bu deneyde, yapay anne figürü, tahta bloklardan oluşturulmuş ve üzeri sünger ve havlu kumaşla kaplanmıştır. Sonuç olarak yapay anne yumuşak, sıcak ve şefkatli, sonsuz sabrı olan, günde yirmi dört saat ulaşılabilir olan, bebeğine hiçbir zaman kızmayan, azarlamayan bir anne olarak oluşturulmuştur. Daha sonra araştırma için yumuşaklığın ve rahatlığın az olduğu ikinci bir anne figürü oluşturulmuştur. İkinci yapay anne figürü üzeri kaplanmamış tel örgüden, radyan ısı ve tek göğsünden emzirme kapasitesi olacak şekilde oluşturulmuştur. Deneylerinin ilk bölümünde iki yapay anne figürü aynı odada, fakat farklı küçük kabinlerde tutulmuştur. Dört yeni doğan maymun için yumuşak kumaşla kaplı olan yapay anne figürü süt verirken, üzeri kaplanmamış tel örgüden oluşturulan yapay anne figürü süt vermemiştir. Diğer dört yeni doğan maymunlar için ise tam tersi uygulanmıştır. Yavru maymunlar her zaman iki yapay anne figürüne de

gidebilmişler (Harlow, 1958). Deney sürecinde yavru maymunların yapay anne figürlerinin yanında ne kadar vakit geçirdikleri kaydedilmiştir. Yumuşak kumaşla kaplı olan yapay anne figürü süt verdiği zaman maymunlar çoğunlukla her zaman bu yapay anne figürünün yanında vakit geçirmiştir. Üzeri kaplanmamış tel örgüden oluşturulan yapay anne figürü süt verdiğinde ise yavru maymunlar beslendikten sonra süt vermeyen üzeri yumuşak kumaşla kaplı anne figürünün yanında vakit geçirmişlerdir. Bu sonuca bakıldığında, yeni doğan maymunların duygulanım tepkisinin gelişmesinde, dokunup temas etme deneyimlerinin beslenmeden daha önemli bir değişken olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla araştırmanın sonunda Harlow (1958) bağlanmanın beslenme ile değil bedensel temas, dokunma, sıcaklık ile oluştuğunu belirtmiştir.

İkincil dürtü kuramından beklenilenin tersine, yavru maymunların yaşı büyüdükçe ve öğrenme olanakları arttıkça, tel örgüden oluşturulmuş üzeri kaplanmayan yapay anneden beslenen maymunlar, anne figürlerine karşı daha az duyarlı olmuşlardır. Fakat onları beslemeyen üzeri yumuşak kumaşla kaplı yapay annelerine karşı duyarlılıkları artmıştır (Harlow ve Zimmermann, 1959).

Bowlby'nin bağlanma kuramı

Bowlby'nin Londra Çocuk Rehberlik Kliniğindeki deneyimleri, onu bir çocuğun kişiliğinin gelişiminde ebeveynler ile etkileşimin önemli bir rolü olduğunu düşündürmüştür. Bu etkileşimde, ebeveynin kendi ebeveynleri ile olan erken yaşam deneyimlerinin de önemli bir rolü olduğuna ikna etmiştir (Ainsworth ve Bowlby, 1991). Bu düşüncelerden sonra yapmış olduğu ilk sistematik araştırmasında, 44 suçlu/hırsız çocuk ile kontrol grubunu karşılaştırmıştır. Çalışmanın sonucunda, anne-çocuk ayrılığı veya anne bakımından mahrum kalmayı uzun süreli deneyimleyen çocuklarda hırsızlığın kontrol grubuna göre daha yaygın

olduğunu belirtmiştir. Bu deneyimlerin özellikle duygusuz karakter özelliğine sahip çocuklar ile bağlantılı olduğunu öne sürmüştür. Bu karakter özelliğine sahip çocukların yaşamlarının ilk beş yılında anneleri veya bakım verenlerinden uzun süreli ayrılıklar yaşadıkları belirtilmiştir (Bowlby, 1944).

Bowlby'nin ilerleyen zamanlarda bu konuda yapmış olduğu bir başka çalışması ise Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) ebeveyni olmayan çocuklar ile ilgili bir rapor yazmasına yönelik talebi üzerine olmuştur. Bunun üzerine Bowlby, ayrılık ve anne yoksunluğu ile ilgili mevcut tüm literatürü okumuş ve annesiz çocukların bakımıyla ilgili başka yerlerde neler yapıldığını öğrenmek için geniş çapta seyahat etmiştir (Ainsworth ve Bowlby, 1991). Yapmış olduğu araştırmalar sonucunda Bowlby (1952) WHO için hazırladığı bildiride, özellikle doğumdan sonraki ilk üç yılında annenin yoksunluğunun bebeklerde fiziksel ve ruhsal sorunlara yol açtığını belirtmiştir. Yaptığı çalışmanın sonucunda çocuk yetiştirme kurumunda yaşayan çocukların görevliler tarafından iyi şekilde bakımlarının sağlanmasına karşın çok fazla kaygı gibi psikolojik sorunlar yaşadığını gözlemlemiştir. Bu nedenle Bowlby, ikincil dürtü teorisinde yer alan “çocukların bakım verenlerine ihtiyaçlarını karşıladıkları için bağlandıkları” görüşünden uzaklaşmıştır (Harlow, 1958).

Bu çalışmalar doğrultusunda Bowlby “Çocuğun Anneye Olan Bağının Doğası (The Nature of the Child's Tie His Mother)” (1958), “Ayrılma Kaygısı” (Separation Anxiety)” (1960a) ve “Bebeklik ve Erken Çocuklukta Keder ve Yas (Grief and Mourning in Infancy and early Childhood)”(1960b) adlı üç makale ile bağlanma kuramının çerçevesini tanımlamıştır.

Bowlby ilk makalesinde, anne ve çocuk arasında oluşan ilişkinin çocuğun ihtiyaçlarının tatmin edilmesi temelli bir ilişki olduğu bakış açısını reddetmiştir. Bebekteki

bağlanma davranışının beslenmeden ziyade anne figürüne fiziksel yakınlıkla daha çok sağlandığını belirtmiştir. Aynı zamanda Klein'nın ilk nesne ilişkileri görüşüne karşı çıkarak çocuğun anneyi bir bütün olarak algıladığını belirtmiştir (Bowlby, 1958).

Bowlby (1960a) “Ayrılma Kaygısı” makalesinde ise, ayrılma kavramı ve çocukların ayrılığa karşı gösterdikleri davranışsal tepkilerden söz etmiştir. Bu makalesinde Bowlby ve Robertson, bebeğin annesinden ayrıldığı zaman protesto (protest), keder (despair) ve bağlanmanın çözülmesi (detachment) adını verdiği üç safhadan geçtiğini belirtmiştir (Bowlby, 1960a). Birinci safha olan protestoda, ayrılma durumunda bütün bebeklerin annelerinin dikkatini çekebilmek için öncelikle hareketlerini arttırdığını sonra da ayrılığı protesto ettiğini belirtmiştir. Daha sonra bebeğin yaptığı bu davranışlar işe yaramadığında ise sessizleşerek, yabancıların yaklaşmasından sakınarak keder safhasını yaşadığını belirtmiştir. Son olarak da hayatta kalabilmek için anne ile bağı koparmak zorunda kalan bebek, bu şekilde bastırma savunma mekanizmasının devreye girmesi ile yeni bağlanma figürüne açık bir hale geldiğini belirterek, bu safhayı bağlanmanın çözülmesi olarak tanımlamıştır. Bowlby (1960a) bebeklerde ayrılma kaygısının, bağlanma ve kaçınma davranış sistemlerinin çevresel bir uyarı tarafından harekete geçirildiğinde ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu nedenle de bebeklerin bu protesto davranışlarının bağlanma sorunları ile ilişkili olabileceğini ileri sürmüştür. Bowlby (1960a) bebek eğer annesine ulaşamazsa ayrılma kaygısı ve arkasından protesto davranışının geleceğini belirtmiştir. Eğer çocuk ayrılığa karşı tepkisiz kalıyor, az tepki gösteriyor ya da çok fazla tepki gösteriyorsa bu durumun çocuğun bağlanma ilişkileri ile ilgili sorunlara işaret edebileceğini belirtmiştir. Bowlby'nin bu görüşü Ainsworth ve arkadaşlarının (1978) bağlanma örüntülerini sınıflandırmalarının temelini oluşturmuştur.

Bowlby (1960b) üçüncü makalesinde bebeklerde ve erken çocuklukta kayıp ve yas konusundaki görüşlerinden söz etmiştir. Anna Freud'un çocukların Ego'larının yeterince gelişmemesi nedeniyle yas tutamayacağı görüşünü reddetmiştir. Tam tersine çocukların yas tutma kapasitelerinin var olduğunu öne sürmüştür. Çocukların birincil bakım vereni ile kurduğu bağın derinliğinde bu kapasitelerinin var olduğunu gösterdiğini belirtmiştir. Keder ve yas tutma sürecinin bebeğin bağlandığı kişiye ulaşamama durumu devam ettiği sürece ortaya çıkabileceğini belirtmiştir (Bowlby, 1960b).

Bowlby (1958) bebeklerin zihinsel olarak sağlıklı gelişimi için anneleri ile sıcak, yakın ve devam eden kalıcı bir ilişkiyi deneyimlemeleri gerektiğini belirtmiştir. Bu ilişkinin her ikisi için de tatminkar ve eğlenceli olması gerektiğini eklemiştir. 12 aylık bir bebekte çok kolay gözlemlediğimiz bağlanma davranışının, ilk olarak birbirinden nispeten bağımsız olan bir dizi içgüdüsel tepkiden oluştuğunu ileri sürmüştür. Bebeğin yaşamının ilk yılının farklı zamanlarında oluşan bu içgüdüsel tepkiler, farklı zamanlarda ve oranlarda olgunlaşmaktadır. Bu tepkiler bebeğin anneye, annenin de bebeğe karşılıklı olarak dinamik bir bağ kurmasını sağlamaktadır. Bowlby (1969) oluşan bu bağın, bebeğin bağlanma figürü ile yaklaşmasını sağlayan, kendini tehlikede hissettiği zamanlarda bağlanma figürü tarafından yatıştırılabileceği güvenli bir alan aramasını ve bağlanma ilişkisine dair olumlu içsel temsillerinin oluşmasını sağladığını belirtmiştir. Bu olumlu içsel temsillerin, bebeğin ileriki yaşantısında da onu olumsuz etkileyen durumlarda kendi kendini yatıştırma gücünü bulabileceğini ve güvenlik duygusunu barındıracağını öne sürmüştür (Bowlby, 1958).

Bowlby (1969) bebeklerdeki bağlanma davranışlarının içeriğinde bağlanma figürüne, benliğine ve çevresine ait zihinsel temsillerin oluştuğundan söz etmiştir. Bebekteki zihinsel temsillerin oluşmasında bakım vereninin ulaşılabilir olması, bebeğin ihtiyaçlarını zamanında ve sürekli bir şekilde karşılanması gibi deneyimlerin önemli bir rol oynadığını

öne sürmüştür. Bebeğin annesi ile girdiği etkileşimlerde, ne beklemesi gerektiğini öğrenerek davranışlarını buna göre ayarladığını belirtmiştir. Bowlby (1969) bebeğin kendisine, annesine ve aralarındaki ilişkiye dair oluşturduğu bu zihinsel temsilleri 'İçsel Çalışan Modeller' olarak adlandırmıştır.

Ainsworth'un bağlanma kuramına katkıları.

Marry Ainsworth, bağlanma kuramının gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Bretherton (1992) bağlanma kuramının gelişmesinde Ainsworth'un en büyük katkısının, çocukların temel bakım verenlerine bağlanma tarzlarını ölçmek ve sınıflandırmak için laboratuvar yöntemini geliştirmesi olduğunu belirtmiştir.

Bowlby, WHO için yapmış olduğu çalışması bittikten sonra Ainsworth da onun araştırma grubuna katılmıştır. Ainsworth, Bowlby ile birlikte birçok çalışmada bulunmuştur. Fakat daha sonra kendi çalışmalarını yapmaya yönelmiştir (Ainsworth ve Bowlby, 1991).

Ainsworth bağlanma kuramının ilk görgül verilerini 1954 yılında Uganda'daki bebeklerle anne-bebek arasındaki bağlılığın gelişimlerini gözlemlemek üzere yapmış olduğu çalışma sonucunda elde etmiştir. Çalışma kapsamında henüz süttten kesilmemiş 27 bebek ve annesinin evlerine dokuz ay boyunca iki haftada bir ziyarete gidilmiştir. Ziyaretler sırasında anne ile bebeğin bakımıyla ilgili uygulamaları ve gelişimi hakkında görüşmeler yapılarak anne bebek ilişkisi gözlemlenmiştir. Gözlemler sonucunda, bebeklerin paniğe kapıldığında, canı acıdığı veya acıktığında anneleri ile iletişim kurmayı aradıkları tespit edilmiştir. Aynı zamanda, bebeklerin annelerini dış dünyayı keşfetmesini sağlayan güvenceli bir dayanak olarak kullanmakta olduğu gözlemlenmiştir. Çalışmadaki anne bebek gözlemleri sonucunda bebekler güvenli bağlanan, güvensiz bağlanan ve bağlanmayan olarak üçe ayrılmıştır. Güvenli bağlanan bebeklerin daha az ağladığı ve annesi yanında olduğu

zamanlarda etrafı keşfetme davranışlarından keyif aldığı gözlemlenmiştir. Güvensiz bağlanan bebeklerin annelerinin yanında veya kucaklarında oldukları zamanlarda bile ağladıkları, güvenli bağlanan bebeklerin ise anneleri yanında olduğu zaman yanında olmadığı zamana göre daha az ağladıkları tespit edilmiştir. Anneleri ile aralarında bağ oluşmamış bebeklerin ise annelerine karşı ayırt edici belirgin bir davranışı bulunamamıştır (Ainsworth ve Bowlby, 1991).

Ainsworth, 1963 yılında Baltimore Projesine başlamış, bu proje kapsamında Baltimore’de yaşayan 26 anne çocuk ikilisinin etkileşimlerini, bebeğin ilk ayından 54. haftaya kadarki süre boyunca her biri dört saat süren ev ziyaretleri sırasında gözlemlemiştir. Çalışma sonucunda her bir anne çocuk ikilisinden yaklaşık 72 saatlik veri toplanmıştır. Elde edilen bu veriler ile beslenme durumlarındaki etkileşim, anne çocuk ikilisinin yüz yüze etkileşimi, ağlama, bebeğin selamlama ve takip etme davranışları, bağlanma ve keşfetme davranışları arasındaki denge, uyum davranışları, yakın beden teması, yakınlaşma davranışları ve duygu yoğunluğu içeren iletişim temaları analiz edilmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlarda annelerin bebeklerinden gelen sinyallere duyarlı, uygun ve hızlı bir şekilde yanıt vermelerinin çocuğun güvenli davranışlar sergilemesinde önemli bir rol oynadığı bulunmuştur. Örneğin, annelerin yüz yüze iletişim halinde bebekleriyle ilgilendikleri ve bundan keyif aldıklarında, bebeklerin neşeli oldukları, gülümsedikleri ve sesler çıkardıkları gözlemlenmiştir. Fakat anneler yüz yüze etkileşimlerinde sessiz kalıp, yüz ifadesi belirtmediklerinde, bebeklerin sonraki etkileşimlerinin sessizleştiği ve kısa sürdüğü gözlemlenmiştir (Bretherton, 1992).

Baltimore projesinin amacı, bağlanma örüntülerinin gelişimini araştırmak ve annelik davranışını sistematik olarak gözlemek olmuştur. Çalışmanın ilk yılının sonunda, çocukların ev durumundaki davranışları hakkında çok miktarda veri toplanmıştır. Çalışma

geliştikçe Ainsworth, gözlemlerini davranışçı bir ortamda kabul edilebilir kılmak için araştırmasını ölçülebilir bilgilere dayandırmanın gerektiğine inanmıştır. Bunun sonucunda asistanı Barbara Wittig ile “Yabancı Durum Deneyi”ni tasarlamışlardır (Rosmalen ve ark., 2015). Cassidy (1988) yabancı durum deneyinin sıfır bir yaş arası çocukların bağlanma örüntülerinin belirlenmesinde kullanılan en güvenilir ölçümlerden biri olduğunu belirtmiştir.

Ainsworth’un bağlanma kuramına en büyük katkılardan biri yabancı durum deneyidir. Deneyde çocuğun annesinden aldığı rahatlık ve bağlanma-keşif dengesinin durum değiştiğinde yani annesi odada olduğunda ve odadan çıktığında nasıl değiştiği ve nasıl tepkiler verdiği araştırılmıştır. Çalışma anneler, bebekleri ve yabancı bir kadının yirmi dakika süresince farklı kombinasyonlarla ayrılıp tekrar bir araya gelmesini içeren sekiz aşamadan oluşturulmuştur (Ainsworth ve ark., 1978). Testin ilk aşaması, uygulayıcının, anne ve bebeğe deney odasını tanıtp, anneye çocuğunu nereye koyması gerektiğini ve sonrasında kendisinin nereye oturması gerektiğini göstererek odadan çıkmasıyla başlar. İkinci aşamada, anne bebeği uygulamacının gösterdiği yere koyar ve kendi sandalyesine oturarak dergi okur. Sonra yabancı bir kadın odaya girer ve bir dakika kadar sessiz kaldıktan sonra anne ile iletişime geçer. Üçüncü dakikada yabancı kadın bebeğe yaklaşır ve ona bir oyuncak gösterir. Üçüncü dakikanın sonunda da anne dikkat çekmeyen bir şekilde odadan çıkar. Dördüncü aşamada, bebek yabancı kadınla odada yalnız kalarak üç dakika vakit geçirir. Eğer bebek huzurlu bir şekilde oyuncakları ile oynuyorsa yabancı kadın ona katılmaz. Eğer bebek ağlar veya huzursuzlaşırse dikkatini oyuncaklara çekmek için onunla ilgilenir. Beşinci aşamada, anne odaya gelir ve bebeğinin tepki vermesi için kapıda bekler. Yabancı kadın dikkat çekmeyecek bir şekilde odadan çıkar. Anne çocuğunu rahatlatarak tekrar oyuna dönmesini sağlar. Sonra ‘hoşçakal’ diyerek tekrar odadan çıkar. Altıncı aşamada, bebek odada üç dakika boyunca yalnız kalır. Eğer çok huzursuz olursa bu süre

kısıtlanmaktadır. Yedinci aşamada, yabancı kadın odaya girerek bebekle ilgilenir. Sekizinci aşamada, anne odaya gelir ve yabancı kadın odadan çıkar. Anne, bebeği ile konuşur sonrasında bebeğini kucağına alır. Araştırmanın sonucunda, bebeklerin oyun odasını ve oyuncakları, yabancı kadın odaya girdikten sonra veya annesi odadan ayrıldıktan sonraya göre anne odadayken daha güçlü bir şekilde keşfettiği gözlemlenmiştir.

Ev ziyaretleri ve yabancı durum deneyi sonucunda Ainsworth ve arkadaşları (1978) bağlanma stillerini belirleyerek bağlanma örüntülerini üç başlıkta sınıflandırılmıştır.

Güvenli bağlanma (Grup B).

Yabancı durum deneyinde güvenli bağlanan bebekler anneleri odadan ayrıldığında üzgün hissetmişlerdir. Fakat üzgün hissetmeleri odada yalnız kalmaktan kaynaklı değil annesinin gitmesi nedeniyle olmuştur. Güvenli bağlanan bebeklerin, anneleri odadan ayrıldıklarında üzgün hissedip ağlasalar bile kısa bir sürede ağlamayı bırakarak, kolaylıkla oyuncaklarla ilgilenmeye devam ettikleri gözlemlenmiştir. Anneleri odaya geri döndüğünde ise daha rahat hissetmiş ve anne odada bulunduğu süre içinde daha etkin bir şekilde odayı keşfetmişlerdir. Aynı zamanda yabancı kadınla iletişim kurmakta rahat oldukları halde, yine de daha çok annelerini istemişlerdir. Çalışmada ev ziyaretlerine gidildiğinde, bu çocukların annelerinin onlara karşı duyarlı ve tutarlı bir şekilde ulaşılabilir oldukları gözlemlenmiştir. Bu bağlanma örüntüsüne sahip olan bebekler diğer iki bağlanma örüntüsüne (kaygılı-kararsız bağlanma ve kaçınan bağlanma) sahip olan bebeklere oranla annelerine karşı davranışlarında daha pozitif oldukları gözlemlenmiştir. Anneleri odadan ayrıldıklarında protesto etseler de etmeseler de anneleri odaya döndüklerinde bağlanma davranışları yoğun bir şekilde aktif olmuştur. Anneleri geldiğinde sadece yakınlık değil aynı zamanda fiziksel temas da arama eğiliminde olmuşlardır. Güvenli bağlanma örüntüsüne sahip bebeklerin

daha çok keşfeden, duygulanımsal olarak pozitif, tutarlı ve hevesli oldukları gözlemlenmiştir (Ainsworth ve ark., 1978).

Kaygılı-kararsız bağlanma (Grup C).

Ev ziyaretlerinde kaygılı-kararsız bağlanma örüntüsüne sahip olan bebeklerin annelerinin, onların ihtiyaçlarına yanıt vermede tutarsız, bazen ulaşılamaz ve duyarsız ve diğer zamanlarda da müdahaleci oldukları gözlemlenmiştir. Kaygılı-kararsız bağlanmaya sahip bebeklerin anneleri, bebekleri ile fiziksel temasta bulunmaktan hoşlanmayan ve duygusal ifadeleri az olan kişiler olarak tanımlanmıştır. Yabancı durum deneyinde kaygılı-kararsız bağlanan bebekler belirgin bir şekilde iletişim ve ilişki kurmaya direnç göstermişlerdir. Fakat aynı zamanda yakınlık, ilişki ve önceden edindiği ilişkiyi sürdürmenin arayışındadırlar. Annelerinin nerede olduğu ile ilgilenmiş, sözel ve fiziksel olarak yakınlık, ilişki kurmak istemişlerdir. Bunun da çocuğun annesine karşı ikircikli duygular içinde olduğu izlenimini verdiğini belirtilmiştir. Annesi odadan çıktığında kaygı ve öfke yaşamakta, anne odaya döndüğünde ise onu reddetme, ondan uzaklaşma veya bakışlarını başka yere çevirme eğilimi göstermişlerdir. Genel olarak yabancı durumda uyumsuz davranışlar göstermişlerdir. Bu örüntüye sahip bebeklerin, annesi ile yakınlık ve ilişki kurmak isterken bir yandan da bunu yapmamak için direnç gösterme arasında kararsız kaldıkları gözlemlenmiştir. Anneleriyle ilişki kurmaktan hem kaçınmış hem de ilişki kurmayı istemişlerdir. Ev ziyaretlerinde de bu bebeklerin fiziksel temas durumunda ikircikli duygulara sahip olduğu gözlemlenmiştir. Ev ziyaretlerinde ve yabancı durum deneyinde de güvenli bağlanan çocuklara oranla daha fazla ağladıkları gözlemlenmiştir. Bu durumun, kaygılı-kararsız bağlanma örüntüsüne sahip bebeklerin daha fazla ayrılma kaygısı yaşadığının açıkça göstergesi olduğu ileri sürülmüştür. Annelerine ulaşma ve ondan yanıt alacaklarına dair inançları olmamaları nedeniyle bu çocukların annelerini, kendilerine

tanıdık olmayan bir durumu keşfederken güvenli bir alan olarak kullanamadıkları gözlemlenmiştir (Ainsworth ve ark., 1978).

Kaçınan bağlanma (Grup A).

Ainsworth ve arkadaşları (1978) onları en çok şaşırtan grubun kaçınan bağlanma örüntüsüne sahip olan bebekler olduğunu belirtmiştir. Kaçınan bağlanma örüntüsüne sahip bebeklerin ev gözlemlerinde kaygılı-kararsız bağlanma örüntüsüne sahip bebekler ile benzer yönleri olsa da yabancı durum deneyinde birçok yönden farklı olduklarını gözlemlenmiştir. Buradaki paradoksun altında kaçınan bağlanma örüntüsüne sahip bebeklerin ev gözlemlerinde annelerinden ayrılmada sıkıntısı yaşarken, deney sırasında annelerinden ayrıldıklarında hiç ağlamamaları ya da çok az ağlamaları yattığı düşünülmüştür. Diğer bağlanma örüntülerine sahip bebekler deney sırasında anneleri odaya tekrar geldiğinde bağlanma davranışını yoğun bir şekilde gösterirken; kaçınan bağlanma örüntüsüne sahip bebeklerde anneden uzaklaşmanın görülmesi, bu bağlanma örüntüsünü diğerlerinden ayıran en önemli noktalardan biri olarak belirtilmiştir. Yabancı durum deneyinde kaçınan bağlanma örüntüsü başlığında sınıflanan bebekler, anneleri yanındayken odayı rahat bir şekilde keşfederken, anneleri yanından ayrıldığında tepki göstermemişlerdir. Anneleri odadan çıktığında çok az düzeyde huzursuzluk yaşadıkları gözlemlenmiştir. Fakat bu huzursuzluğun nedeni annelerinin odadan ayrılmasından ziyade odada yalnız kalmaları ile ilgili olduğu gözlemlenmiştir. Anneleri odaya geri döndüğünde ise anneleri ile ilgilenmemiş, onlara sarılmamış ve daha çok oyuncaklarla ilgilenmiş, anneleriyle iletişim kurmaktan kaçınıp, onları reddetmişlerdir. Bu örüntüye sahip çocuklar aktif, üzüntü duymayan, yabancılardan ürkmeyen, arkadaş canlısı, güçlü ve bağımsız çocuklar olduğu gözlemlenmiştir.

Ev gözlemlerinde kaçınan bağlanma örüntüsüne sahip bebeklerin annelerinin, bebekleri ile yakın ilişki kurmaktan kaçınma eğiliminde ve onların ihtiyaçlarına karşı tutarsız oldukları gözlemlenmiştir. Kaçınan bağlanma örüntüsüne sahip bebeklerin annelerinin, kaygılı-kararsız ve güvenli bağlanma örüntüsüne sahip bebeklerin annelerine oranla daha fazla bebeklerine karşı reddedici olduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda bu bağlanma örüntüsüne sahip bebeklerin annelerinin, diğer annelere oranla kızgınlıklarını bastırmaya çalışsa bile bebeklerine karşı daha fazla rahatsızlık ve öfke duydukları gözlemlenmiştir (Ainsworth ve ark., 1978).

Hazan ve Shaver'ın bağlanma modeli.

Bowlby (1973), bağlanmanın beşikten mezara kadar uzanan yaşam boyu bir süreç olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda çocuk ve anne ilişkisinin içeriğinin kendilik ve diğerleri hakkındaki zihinsel temsillerden oluştuğunu söylemiştir. Bu zihinsel temsillerin de kişinin yetişkin ilişkilerindeki davranışlarını, duygularını ve düşüncelerini etkilemekte olduğunu belirtmiştir. Fakat Ainsworth ve Bowlby'nin bağlanma kuramı bebekler ve çocuklar üzerinde geliştirilmiş ve orada sınırlı kalmıştır. Bu nedenle daha sonra bazı araştırmacılar bağlanmanın yetişkinliğe geçerken nasıl ilerlediğini araştırmıştır. İlk olarak böyle bir çalışma, Main ve arkadaşları (1985) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada, yarı yapılandırılmış bir görüşme tekniği kullanılarak yetişkinler ile çalışılmıştır. Görüşmelerde kişilerin, çocukluktaki bağlanma ilişkilerinin yetişkinlikteki temsilleri araştırılmıştır. Görüşmeler sonunda Ainsworth ve arkadaşlarının (1978) belirttiği üç bağlanma stilinin yetişkinler için de geçerli olabileceği sonucuna varılmıştır.

Hazan ve Shaver (1987) ise yetişkinlerde romantik sevgiyi, bağlanma süreci olarak tanımlamıştır. Aynı zamanda Ainsworth ve arkadaşlarının (1978) sınıflandırdığı bağlanma

örüntülerinin yetişkinlerin romantik ilişkilerinin temelindeki tutum ve inançlara paralel olarak sınıflandırılabilceğini öne sürmüştür. Bu düşüncesini ölçmek için yapmış olduğu çalışmada, Ainsworth ve arkadaşlarının (1978) belirlediği bağlanma örüntülerini romantik ilişkilere uyarlayarak her bir bağlanma örüntüsünü tanımlayan toplam üç paragraf oluşturulmuş ve katılımcılara kendilerine uygun olan paragrafi seçmeleri istenmiştir. Çalışmanın sonucunda kişilerin çocukluklarındaki bağlanma örüntülerinin, yetişkinliklerinde de etkili olduğu bulunmuştur. Bu çalışmanın sonucunda, Hazan ve Shaver (1987) yetişkinlerde de üç bağlanma örüntüsü olduğunu öne sürmüştür.

Güvenli bağlanma.

Yapılan çalışma sonucunda bu örüntüye sahip kişilerin, ilişki yaşantılarında güven duygusuna sahip oldukları belirlenmiştir. Bu kişilerin hem çocukluklarında ebeveynleri ile ilgili pozitif yaşanmışlıkları hem de duyguları bulunmuştur. Aynı zamanda kolayca başkalarına yaklaşabilir ve onların da kendisine yaklaşmasından huzursuzluk duymadıkları gözlemlenmiştir.

Kaçınan bağlanma.

Bu örüntüye sahip kişilerin, insanlarla olan ilişkiler ve romantik sevgi hakkında negatif düşünceleri ve beklentileri olduğu belirtilmiştir. Başkaları, kendisine yakın olduğunda endişelenen, başkalarıyla bağ kurmaktan kaçınan ve karşısındaki kişiye tamamen güvenmekte zorlanan kişiler oldukları belirtilmiştir.

Kaygılı-kararsız bağlanma.

Bu bağlanma örüntüsüne sahip kişilerin ise, yakınlıktan korkan, ilişkilerinde çok fazla kıskanç ve takıntılı oldukları belirtilmiştir. Aynı zamanda ilişki içerisinde duygusal

anlamda çok fazla hızla değişen farklı duygular yaşamakta oldukları söylenmiştir (Hazan ve Shaver, 1987).

Bartholomew ve Horowitz'in Dörtlü Bağlanma Modeli

Yetişkinlikte bağlanma ile ilgili yapılan bir diğer çalışma Bartholomew ve Horowitz'e (1991) aittir. Bowlby'nin içsel çalışma model kavramını, iki boyuttan oluşmak üzere dört kategoride sınıflandırılmıştır. Benliğin içsel çalışma modeli ile başkalarının içsel çalışma modeli olmak üzere iki tür içsel çalışma modeli bulunmaktadır. Her iki içsel çalışma modeli olumlu ve olumsuz olarak ikiye ayrılarak dörtlü bağlanma stillerini oluşturmaktadır (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Olumlu benlik modeli, bireyin kendisinin değerli olduğu hissini içselleştirdiğini göstermektedir. Olumsuz benlik modelinde ise, yakın ilişkilerdeki diğerinin kabulüne bağımlılık ve kaygının derecesi ile ilgilidir. Olumlu başkaları modeli, diğerlerinin destekleyici ve ulaşılabilir olması beklentisinin derecesini içermektedir. Olumsuz başkaları modelinde ise, yakın ilişkilerden kaçınma veya arama eğiliminde olması ile ilgilidir (Bartholomew ve Shaver, 1998).

Dörtlü bağlanma modeli, kişi kendi benliğini olumlu veya olumsuz (benliğini sevmeye değer gören veya görmeyen) ve başkalarını olumlu ve olumsuz (diğer insanlar güvenilir ve ulaşılabilir veya güvenilmez ve reddeden kişilerdir) ayırdığında oluşmaktadır. Bunun sonucunda Bartholomew ve Horowitz (1991) güvenli, saplantılı, kayıtsız ve korkulu olmak üzere 4 tip bağlanma örüntüsü olduğunu belirtmiştir.

Güvenli Bağlanma.

Olumlu benlik ve başkaları modellerinin birleşimini içermektedir. Güvenli bağlanan kişilerin, kendileri ilgili olumlu bir benlik algısı bulunmaktadır. Bunun yanı sıra kendini sevmeye değer olarak görmektedirler. Başkalarının ise ulaşılabilir, onu kabul eden, onun

isteklerine veya duygularına karşılık veren insanlar olacağı yönünde olumlu düşünceleri bulunmaktadır. Bu kişiler diğerleri ile yakınlık kurarken, özerk de kalabilmektedirler. Bu bağlanma örüntüsü, Hazan ve Shaver (1987)'ın güvenli bağlanma olarak adlandırdığı bağlanma örüntüsüne karşılık gelmektedir.

Saplantılı Bağlanma.

Olumlu benlik ve olumsuz başkaları modellerinin birleşimini içermektedir. Saplantılı bağlanma örüntüsüne sahip olan kişiler, diğerleri hakkında olumlu değerlendirmeler yapmakta fakat kendilerini seilmeye değer görmemektedirler. Ancak, değerli gördüğü başkaları tarafından kabul edildikleri zaman kendilerini kabul etmektedirler. Bu kişiler ilişkileri ile sürekli olarak takıntılıdır. Bu bağlanma örüntüsü Hazan ve Shaver'ın (1987) kaygılı-kararsız bağlanma örüntüsüne karşılık gelmektedir.

Korkulu Bağlanma.

Olumsuz benlik ve olumsuz diğerleri içsel modellerini içermektedir. Başkaları tarafından seilmeme, değer görmeme hisleri ile birlikte diğerlerinin güvenilmez ve reddedici kişiler olduğuna dair olumsuz inançları bulunmaktadır. Diğer insanlarla yakın ilişkilerden kaçınarak, diğerleri tarafından reddedileceğine dair beklentisine karşı kendini korumaktadır. Bu kişiler sosyal olarak kaçınan ve yakınlıktan korkan kişilerdir. Yetişkinlerdeki bağlanma ile ilgili daha önce söz edilmemiş bu bağlanma örüntüsünün Hazan ve Shaver (1987)'nin kaygılı kaçınan bağlanma örüntüsüne karşılık gelebileceği düşünülmektedir.

Kayıtsız Bağlanma.

Olumlu benlik ve olumsuz başkaları modellerini içermektedir. Kendilerini seilmeye değer görmekte fakat başka insanlara karşı olumsuz bir tutuma sahiptirler. Bu kişiler için

özerk olmak çok önemlidir. Bu nedenle başkalarına ve yakın ilişkilere olan gereksinimlerini reddetmektedirler. Bu şekilde hayal kırıklıklarına karşı bağımsızlık ve zarar görmeme duygularını geliştirerek kendilerini korumakta olduklarını düşünmektedirler (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Brennan, Clark ve Shaver'ın Temel Bağlanma Boyutları

Brennan ve arkadaşları (1998) tarafından yürütülmüş olan bir çalışmada, büyük bir örnekleme sıkça kullanılan bağlanma ölçekleri uygulanarak, madde faktör analizi yapılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda, yetişkinlerde bağlanmanın iki temel boyutu olarak yakın ilişkilerde yaşanan kaygı ve kaçınma öne sürülmüştür. Bu boyutlar kişinin, ilişkilerinin niteliğine ve tutumuna göre değişmektedir. Brennan ve arkadaşları (1998), bu iki düzeye bağlı olarak dörtlü bağlanma biçimini oluşturmuşlardır. Kaygı başkaları ile yakın ilişkiler kurmaya ve terk edilmekten korkmaya yönelik olarak açıklanırken, kaçınma yakınlık ve bağlılıktan kaçınma olarak tanımlanmıştır. Aynı zamanda çalışmada, kaygı boyutu ile benlik modeli ilişkili çıkarken, kaçınma boyutu ile de başkaları modelinin ilişkili olduğu belirtilmiştir. Bunun sonucunda kayıtsız bağlanma örüntüsüne sahip kişilerin kaygı düzeyi düşük, kaçınma düzeyi yüksekken; saplantılı bağlanma örüntüsüne sahip kişilerin ise kaygı düzeyi yüksek, kaçınma düzeyi düşüktür. Korkulu bağlanma örüntüsüne sahip kişilerin hem kaygı hem de kaçınma düzeyleri yüksektir. Güvenli bağlanma örüntüsüne sahip kişilerin ise kaygı ve kaçınma düzeyleri düşüktür.

Ayrılma kaygısı

Ayrılma kaygısı kavramının oluşması ile ilgili ilk görüşler Freud tarafından ortaya atılmıştır (Bowlby, 1960a). Freud (1905) bebeklerin beslenme, temizlenme gibi temel ihtiyaçlarını kendileri karşılayamadığı için bu konularda ona doyum sağlayan başka birine

bağımlı olduğunu belirtmiştir. Bu kişinin ise bebeğin ilk nesnesi olan annesi olduğunu öne sürmüştür. Annesinden ayrıldığı durumlarda bebeğin libidosunun tatmin edilemediğini ve bu durumda da bebeğin hoşnutsuz bir durumla karşılaştığını belirtmiştir. Bunun sonucunda bebeğin libidosunun kaygıya dönüştüğünü ileri sürmüştür (Freud, 1926).

Fairbairn (1943) ayrılma kaygısını bütün patolojilerin asıl nedeni olarak görmüş ve Rank'ın 'doğum kaygısı' kavramına benzer açıklamalarda bulunmuştur. Doğumun çocuklardaki ilk kaygı ve annelerinden ilk ayrılma deneyimini temsil ettiğini belirtmiştir. Bu nedenle doğum kaygısının sonradan yaşanmış olan tüm ayrılma kaygılarının prototipi olarak görülmesi gerektiğini ileri sürmüştür (Bowlby, 1973). Daha sonraki makalesinde Fairbairn (1963) kaygının en eski ve orijinal formunun çocuklardaki ayrılma kaygısı olduğunu belirtmiştir.

Ayrılma kaygısı üzerine bir diğer bakış açısını Melanie Klein getirmiştir. Freud'un görüşlerine yakın olmakla birlikte bazı farklılıkları olmuştur (Bowlby, 1960a). Klein (1950) yaşam ve ölüm olarak iki temel içgüdüden söz ederek, kaygıyı bu içgüdülerle birlikte açıklamıştır. Bunlardan ilki olan zulmedilme kaygısının, Ego'yu (Ben'i) tehdit eden tehlikelerle ilişkili olduğunu belirtmiştir. İkinci olan depresif kaygının ise, sevilen nesneyi tehdit eden tehlikelerle ilişkili olduğunu açıklamıştır. Zulmedilme kaygısı bebeklerin ilk birkaç ayında, depresif kaygı ise bebeklerin ilk yıllarında ortaya çıktığını belirtmiştir. Depresif kaygı oluştuğunda zulmedilme kaygısının, hala var olmakla birlikte, azaldığı öne sürülmüştür (Klein, 1950).

Klein (1950) bebeklerin, dünyaya geldikten sonra hem içsel hem de dışsal kaynaklı zulmedilme kaygısını deneyimlediklerini öne sürmüştür. Dışsal kaynaklı zulmedilme kaygısını, doğum deneyimlerini kendilerine yönelik bir saldırı olarak

algılayarak deneyimlediklerini belirtmiştir. Klein, bebeğin bu deneyiminin dışsal dünyayı anlamlandırmasında etkili olduğunu ve doğum deneyimi sonucunda ilk dışsal nesnesi olan annenin göğsü dahil tüm dışsal dünyayı düşman olarak görmekte olduğunu belirtmiştir (Bowlby 1960). İçsel kaynaklı zulmedilme kaygısını ise, bebeklerin doğum sonrasında yaşamın başlangıcından itibaren, ölüm içgüdüsünün ortaya çıkardığı yok edilme korkusunun, ölüm korkusunu kışkırtmasından kaynaklandığı şeklinde açıklamıştır (Klein, 1950). İçsel kaynaklardan gelen bu zulmedilme duygularının, bebeğin acı verici dışsal deneyimlere yoğunlaşmasına neden olduğunu belirtmiştir. Bunun da en erken günlerden itibaren, yaşadığı hayal kırıklığı ve rahatsızlığın onda düşman güçlerin saldırısına uğradığı hissini uyandırdığını öne sürmüştür. Bu nedenle, bebeğin doğuştan yaşadığı duyular ve kendisini tamamen yeni koşullara adapte etmenin zorlukları, zulmedilme kaygısına yol açtığını belirtmiştir (Klein, 1952). Bebeğin bu deneyimler sonucunda annesinin yokluğunu, hem doğum anında yaşadığı deneyim hem de ölüm içgüdüsünden kaynaklı olarak annesine zarar verdiğini ve bu nedenle onun yok olduğu şeklinde yorumladığını ileri sürmüştür. Dolayısıyla annesi yok olduğunda çocuk onu kendisinin yok ettiğine inanarak, bunun sonucunda da Klein'ın kaybetme korkusu olarak adlandırdığı ayrılma kaygısını yaşadığını belirtmiştir. (Klein, 1948).

Anna Freud, İkinci Dünya Savaşı'nda Hampstead bakımevinde kalan bebekler ve küçük çocukların tepkilerini incelediği çalışma sonrası ayrılma kaygısının, doğum travması ile ilgili olmadığını belirtmiştir. Anna Freud, ayrılmanın kendisini bir travma olarak tanımlamıştır. Bu nedenle de çocuğa, annesinin yokluğunun doğal olarak acı verdiğini belirtmiştir (Bowlby, 1973). Aynı zamanda Anna Freud, her birinin nesne ilişkilerinin gelişiminde belirli bir evrenin özelliği olduğunu düşündüğü kaygının formlarından söz etmiştir. Bu formlar, ayrılma kaygısı, arkaik imha korkusu, iğdiş edilme kaygısı, aşk

kaybından korkma, suçluluk şeklinde sıralanmıştır. Ayrılma kaygısı, nesne ilişkilerinin gelişimindeki ilk aşama olarak karakterize edilerek, anne-bebek çifti arasındaki annenin narsisizmine ve annenin içsel narsistik ortamına dahil olan çocuğuyla biyolojik birlikteliğin bir evresi olarak tanımlanmıştır. Sonraki aşamalarda ise, ayrılma kaygısı dışındaki kaygı biçimlerinin ortaya çıktığını belirtilmiştir (Bowlby, 1973).

Kris (1950) ayrılma kaygısı kavramı ile ilgili, nesne ilişkilerindeki tehlike durumlarında doğrudan etkiye sahip iki en arkaik olan nesneye değinmiştir. Bunlar, sevgi nesnesini kaybetme ve sevgi nesnesinin sevgisini kaybetme tehlikesidir. Sevgi nesnesinin kaybı daha çok bebeğin anaklîtik, fizyolojik ihtiyaçları ile ilgiliyken, ikincisinin ise kolayca değıştirilemeyecek kalıcı, kişiselleştirilmiş bir sevgi nesnesiyle daha entegre bir ilişkiyi temsil ettiğini belirtmiştir. Dolayısıyla sevgi nesnesinin sevgisini kaybetmenin daha önemli olduğunu ve onu kaybetme tehlikesine karşı duyarlılığın gelişmesinin Ego gelişiminde belirleyici bir adım olduğunu öne sürmüştür. Fakat bebeğin sevgi nesnesinin sevgisini kaybetme tehlikesine yönelik kaygı reaksiyonunu verebilmesi için on aylık yaş sınırında olması gerektiğini eklemiştir. Sevgi nesnesini kaybetme tehlikesine yönelik kaygı reaksiyonunun ise birkaç ay öncesinde görüldüğünü öne sürmüştür (Kris, 1950).

Ayrılma kaygısına bir diğer bakış açısı Spitz (1950) tarafından ‘narsistik travma’ kavramıyla getirilmiştir. Spitz, bebeğin nesne ilişkilerinin gelişimi sürecinin üç ayrı dönemden oluştuğunu belirtmiştir. Birincisi ilk üç ayda oluşan narsisizm dönemi, ikincisi sonraki üç ayda oluşan nesne ilişkileri öncesi dönemi, üçüncü dönem ise bir sonraki üç ayda oluşan gerçek nesne ilişkileridir. Sonuncu dönemde gerçek nesne ilk kez ortaya çıkarak, bir yüzü bulunduğunu ve bu yüzün de annenin yüzü olduğunu belirtmiştir. Fakat Spitz (1950) bu gerçek nesnenin hala bebeğin yeni kurulan Ego’sunun bir parçası olarak işlevlerini koruduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla nesnenin, yani annenin kaybolmasının Ego’nun

azalması ve gelişiminin gerilemesi anlamına geldiği için narsistik bir travmaya neden olduğunu öne sürmüştür. Bu nedenle bebeğin nesne kaybına tepkisinin çok şiddetli olduğunu belirtmiştir (Spitz, 1950).

Bowlby'e (1973) göre ayrılma kaygısı, çocuğun bağlanma nesnesinden ayrıldığı zamanlarda ona bir daha ulaşamayacağını düşünerek, bu ayrılığa korkuyla karşılık vermesine neden olan gelişimsel bir süreçtir. Bu sürecin çocuklarda 12 ay ile dört yaş arasında yaygın olarak görüldüğünü belirtmiştir (Bowlby, 1960a). Bowlby (1973) bağlanma kuramı çerçevesinde erken dönemde çocukların ayrılma kaygısını yaşıyor olmasının, bağlanma nesnesi ile bağlanma ilişkisinin oluştuğunu göstermekte olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle, ayrılma kaygısı yaşadıkları durumların çocuklar üzerindeki etkisinin bağlanma örüntüleri ile ilişkili olarak değiştiğini öne sürmüştür (Bowlby, 1973).

Mahler ve Bergman (1975/2015) ise ayrılma kaygısında, ayrılma bireyleşme dönemine dikkat çekmiştir. Ayrılma kaygısının bu dönemin karakteristik bir korkusu olduğunu öne sürmüştür. Ayrılma, çocuğun anne ile ortak yaşamsal birleşme durumundan çıkışını, kendi ayırt edici bireysel özelliklerini üstlendiğini gösteren ve başarıları içeren bir durum ise bireyleşme olarak adlandırılmıştır. Fakat bu dönemde çocuğun bir taraftan anneden ayrılmaya ve birey olmaya çalışırken, bir diğer taraftan da annesinin sevgisine duyduğu ihtiyacının arttığını belirtmiştir. Bu nedenle, bu durumun bireyleşme ve yeniden yaklaşma arasında çatışma yaşanmasına neden olduğunu öne sürmüştür. Mahler ve Bergman (1975/2015), bu dönemden başarıyla çıkamayan çocukların tek başına ayrı işlev göstermeyi başaramadıklarını belirtmiştir. Bu dönemi başarı ile geçiren çocuklar ise anne yanında ve coşkusal açıdan ulaşılabilirken de, tek başına ayrı olarak da işlev görmeyi başardığını belirtmiştir. Dolayısıyla çocuğun gelişimsel açıdan tek başına işlev görmeye hazır hale geldiğini belirtmiştir.

Ayrılma kaygısına bir diğer bakış açısı Rank'ın (1993) doğum travması kavramıdır. Rank, bebeğin anne karnında geçen rahat dönemden sonra birden çaba gerektiren doğum sonrası koşullara geçişinin çocukta dehşet duygusu yarattığını belirtmiştir (Gençtan, 2017). Aynı zamanda çocuklardaki kaygıya eğilimin daimi olarak doğum travmasından kaynaklanmakta olduğunu öne sürmüştür. Bu bakış açısına göre, çocukların her annesinden ayrıldığında ortaya çıkan kaygının doğum travmasının yeniden yaşanması olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla Rank deneyimlenen tüm ayrılma kaygılarının, doğum travmasının ilk örneği niteliğinde olduğunu belirtmiştir (Bowlby, 1973).

Anaokuluna giden çocuklarda ayrılma kaygısı.

Çocukların anaokulundan fayda görmesi için öncelikle oraya adapte olmaları ve uyum sağlamaları gerekmektedir. Fakat anaokuluna başladıkları dönemde çocukların, sevgi nesneleri olan annelerinden ayrılıp hiç bilmedikleri bir ortama girmeleri çocuklarda ayrılma kaygısı yaşamalarına neden olabilmektedir (Akman, 1987).

Anaokuluna giden ve ayrılma kaygısı yaşayan çocuklarda görülen belirtiler üçe ayrılmaktadır. İlki, mide bulantısı, baş ağrısı, karın ağrısı gibi fizyolojik belirtilerden oluşmaktadır. İkincisi, ayrılma ve yalnız kalmakla ilgili birçok kaygı ve endişeli düşünceler gibi bilişsel belirtileri içermektedir. Üçüncüsü ise, ağlama krizleri, bağırma, ayrılma zamanı geldiğinde ailesini bırakmamak, onlara yapışmak gibi davranışsal belirtilerden oluşmaktadır (Moldovan ve Moldovan, 2013). Aynı zamanda ayrılma kaygısı yaşayan çocuklar bu konudaki streslerini doğrudan veya dolaylı yoldan da ifade etmektedir. Bu çocuklar, ağlayarak veya sözel ifadelerle doğrudan; sınıf içi aktivitelere katılmada isteksizlik, bağlanma davranışlarında artış veya regresif davranışlar göstererek ise dolaylı yoldan ayrılma kaygılarını gösterebilmektedirler (Bloom-Feshbach ve Blatt, 1981).

Anaokuluna giden çocuklarda da ayrılma kaygısının yaşanması bağlanma kuramı çerçevesinde yorumlanmıştır. Anaokuluna başladıklarında çocuklar hiç tanımadıkları bir ortama girerek bağlanma figüründen ayrıldığı için bunun onlarda fizyolojik bir uyarılma yaratabileceği öne sürülmüştür (Shamir-Essakow, ve ark., 2005). Aynı zamanda anaokulu ile birlikte çocuğun kendisini daha geniş bir sosyal ortamın içinde bulması sonucu, ailesiyle arasındaki bağlılığın azalmasının çocuğun kaygı yaşamasına neden olduğu belirtilmiştir (Akman, 1988).

Anaokulunda çocukların ayrılma kaygısı yaşamalarına dair bir diğer bakış açısı da Bloom-Feshbach ve arkadaşları (1980) tarafından getirilmiştir. Anaokulunda çocukların ayrılma kaygısı yaşamalarının nedeninin, Ego kontrolünün beklenen düzeyde olmamasından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Ego kontrolü ve Ego esnekliği, çocukların psikolojik fonksiyonlarını şekillendiren ve karakterize eden iki değişken olarak açıklanmıştır. Ego kontrolü, çocuğun psikolojik ihtiyaçlarını ve gerginliklerini kontrol edebilmesi olarak tanımlanmıştır. Ego kontrolü yeterli düzeyde olduğu zaman, farklılaşan durumlara adapte olabilme özelliğini sağlayan Ego esnekliğinin oluştuğu belirtilmiştir. Çocuklar için, anaokuluna gitmek de farklılaşan bir durum olarak ele alındığında, Ego esnekliği olmayan çocukların anaokuluna gittiklerinde yeni bir ortama adapte olmakta zorlanıp, kaygı yaşayabilecekleri belirtilmiştir (Bloom-Feshbach ve ark.,1980).

Kaygı

Freud, kaygıyı tehlikeye karşı verilen tepki ve Ego'nun tehlikeli durumlardan kaçış yollarının bir anlatımı olarak tanımlamıştır. Ego'nun varlığını tehlike altına sokan düşünce veya istek oluştuğunda, bu isteğin bilinç düzeyine çıkmasını önleyerek Ego'nun kendini savunduğunu belirtmiştir. Eğer Ego kendini tehlikeli içsel dürtülerden korursa, İd'den

kaynaklanan içgüdüsel dürtülerin kendine ulaşmasını engellediğini öne sürmüştür. Tehlike durumlarında bu engellemeyi yaparken kaygı yaratan dürtülere karşı Ego'nun, savunma mekanizmalarından bastırmayı kullandığını belirtmiştir. Kaygının da bu bastırmanın altında tutulan İd'in enerjisi olduğunu öne sürmüştür (Freud, 1926).

Bilişsel kuram ise, kişinin kendini tehlike altında olduğunu düşündüğü anlarda kaygı hissetmesinin olağan bir durum olduğundan söz etmektedir. Canlı veya cansız, kişi için önemi olan nesneleri kaybetme durumu yaygın bir tehdit türüdür. Kaygı, sevilen bir yakınının kaybı ile veya maddi hasara uğramak ile tetiklenebilmektedir. Kişi onu tehdit eden bu durumla başa çıkmadaki becerisine güvendiğinde kaygı azalmaktadır. Fakat kendisinin yakınında ortaya çıkabilecek olası zararın, yakın ve yıkıcı bir güçte olacağı düşünüldüğünde kaygı artmaktadır. Kişi bu zararın ne zaman ortaya çıkabileceğine dair bir belirsizlik içerisinde olduğunda kaygı daha da artmaktadır. Aynı zamanda kişilerin kendilerini tehdit altında hissettikleri durumlar benzer olsa da verdikleri duygusal tepkiler birbirinden farklı olabilmektedir. Bu nedenle kişilerin durumları algılama şekilleri ve verdikleri tepkiler kaygı yaşamalarına neden olmaktadır (Beck, 1979).

Speilberger'in iki faktörlü kaygı kuramı.

Cattell ve Scheier (1958) tarafından faktör analizi çalışmaları ile farklı tipte kaygı kavramlarının ampirik kanıtları ortaya konmuştur. Bu araştırmacılar, bu faktörlerin izole edildiği prosedürler ve bunlara yüklenen değişkenler temelinde sürekli ve durumluk kaygılarını işaret ettikleri iki ayrı kaygı faktörünü tanımlamışlardır. Daha sonra Spielberger ve arkadaşlarının çalışmaları ile iki faktörlü kaygı kuramı oluşturulmuştur.

Durumluk kaygı, otonom sinir sisteminin aktive olması, uyarılması ile birlikte, öznel gerilim, kaygı ve sinirlilik duygularının belli bir zamandaki yoğunluğu olarak

tanımlanmıştır (Spielberger ve Reheiser, 2009). Speilberger (1972) durumluk kaygının şiddetli olarak değiştiğini ve zamanla bireylerin yaşadığı stresli yaşam olaylarının bir fonksiyonu olarak dalgalandığını varsaymıştır. Her insanın tehlikeli gördüğü durumlarda kaygı duyduğunu ve bu kaygı türünün her bireyin o durumda yaşadığı geçici bir kaygıyı oluşturduğunu öne sürmüştür. Bireyin kendisini stresli bir durumun içerisinde bulduğu için kaygı yaşadığını belirtmiştir. Yaşanan bu kaygı sonucunda fizyolojik olarak otonom sinir sisteminin tetiklendiğini ve terleme, sararma, kızarma ve titreme gibi fiziksel değişimlerin oluştuğunu ileri sürmüştür. Durumluk kaygı, stresin fazla olduğu durumlarda yükselirken, stres yaratan durum ortadan kalktığında kaygı azalmaktadır (Öner ve LeCompte, 1998).

Speilberger (1966) bir kişilik özelliği olarak kaygının (sürekli kaygı) tehdit edici olmayan bir dizi nesnenin tehdit edici olarak algılanmasına sebebiyet verdiğini belirtmiştir. Sürekli kaygı, bireyin tehlikeli veya tehdit edici algılanan durumlarda veya kişilerarası ilişkilerde yetersiz hissetmesidir. Aynı zamanda sürekli kaygı düzeyleri yüksek olan kişilerin daha yoğun bir şekilde durumluk kaygı yaşadıklarını gözlemlenmiştir (Spielberger ve Reheiser, 2009). Bu kişilerin içinde bulunduğu durumları genellikle stresli ve tehditkar olarak yorumlama eğiliminde oldukları belirtilmiştir. Sürekli kaygı bireyin doğrudan tehlike durumuna bağlı olmaksızın ortaya çıkan, sürekli olarak huzursuzluk içerisinde yaşadığı, içten gelen bir kaygı türüdür. Bu bireyler kaygı yaşantısına yatkındırlar. Bu nedenle sürekli kaygı, kişinin kişilik özelliğidir ve süreklilik içerir. Aynı zamanda, sürekli kaygı seviyesi yüksek olan bireylerin kolayca kırılabilir ve karamsarlığa düşebilir oldukları belirtilmiştir (Öner ve LeCompte, 1998).

Aile Ortamı

Lunt (1999) aile sisteminin insanlara, hayattaki sosyal rollerini yerine getirme, karar verme, sevmeye ve sevilme duygusu, sorumluluk alma ve bu sorumluluğu taşıyabilme gibi nitelikleri kazandırmakta olduğunu belirtmiştir. Moos ve Moos'a (1976) göre ise, aile üyeleri arasındaki ilişkileri tanımlamak ve anlamak için aile içinde üyeler tarafından vurgulanan kişisel gelişim yönleri ve ailenin temel örgütlenme yapısı üzerine odaklanılması gerekmektedir.

Bireyin hayattan doyum alması ve işlevlerini etkin bir şekilde yapabilmesi ailede sağlanmaktadır (Bulut, 1993). Aynı zamanda bireyin psikolojik gelişimini ve ihtiyaçlarını karşılamak da ailenin temel işlevleridir. Bu nedenle, bireyin karakterinin gelişimi açısından aile ortamı önemlidir (Alacahan, 2010).

Sosyal yaşamın temelini oluşturan aile, bireylerin hayatında önemli bir yere sahiptir (Bulut, 1993). Çocukların gelişim süreci açısından bakıldığında da en önemli etkenin çocuğun ilk sosyal çevresi olan aile olduğu düşünülmektedir (Çakmak ve Yılmaz, 2009; Kandır ve Alpan, 2008). Çocukların gelişimsel ödevlerini tamamlamalarında, aile üyelerinin çocuk ile ilişkileri ve çocuğa karşı reaksiyonları etkili olmaktadır (Kandır ve Alpan, 2008). Doğduğu andan itibaren aile üyeleri ile etkileşime giren çocuk, bu konuda birçok deneyim edinmektedir. Çocuklar, fizyolojik ve ruhsal ihtiyaçları için gerekli olan sevgi, şefkat ve yakın ilgiyi aile ortamında bulmaktadır. Aile içinde deneyimlenen bu sevgi, ilgi çocuğun kendisi hakkındaki değerlerini oluştururken başkaları hakkındaki duygu ve algılarını da oluşturmaktadır (Yazıcı ve Taştepe, 2013).

Okul öncesi dönemde çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri üzerinde ailenin etkisi büyüktür (Kandır ve Alpan, 2008). Bu dönemde çocuklar görerek ve keşfederek

öğrendikleri için ailenin desteği gelişim sürecinde etkili olmaktadır (Çakmak ve Yılmaz, 2009). Aynı zamanda çocuğun bağımlı bir birey olmaktan ailenin merkezinden çıkarak bağımsız bir birey olmaya geçişinde de ailenin etkisi büyüktür (Bulut, 1993). Aile içerisinde olumlu ilişkilerin deneyimlenmesinin ve çocukların aile üyeleri ile olan ilişkilerinin niteliğinin çocukların psikolojik gelişim süreçleri açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, çocuklarda kaygının oluşmasında aile karakteristiğinin önemli derecede katkısı bulunmaktadır (Rapee, 1997).

Çocuklardaki kaygı bozukluklarının gelişim modelleri, risk faktörlerini tanımlamak için bir rehber olarak hizmet etmiştir. Bu modeller çocuklar arasındaki karşılıklı ilişki (kaçınma, bozulmuş düşünce yapısı), aile (aile ortamı, ebeveyn davranışları) ve çevresel faktörlere (yoksulluk, travmatik deneyimler) vurgu yapmaktadır. Çalışmalar daha çok çocuklarda kaygının gelişmesinin aile ve çevre ile ilişkili olduğunu belirtmektedir (Grover ve ark., 2005). Aile ortamında çatışmanın yüksek düzeyde olması çocuklarda davranış ve psikolojik sorunların oluşmasında etkili rol oynamaktadır. Aynı zamanda aile içerisindeki pozitif iletişim, kabul ve ılımlılık şeklindeki ilişkiler çocuklarda kaygı oluşumunda koruyucu bir işleve sahiptir (Savi ve Akboy, 2010).

Epstein ve arkadaşları (1978) aile işlevinin, sağlıklıdan sağlıksız ve patolojik boyuta uzanan bir spektrumda olduğunu belirterek sağlıklı ve sağlıksız olarak ikiye ayırmıştır. Sağlıklı aile ortamında, aile içindeki iletişimden aile üyeleri memnun olmaktadır. Aile üyeleri yaşadıkları stresli durumla baş edebilmekte ve çok düşük düzeyde çatışma yaşamaktadırlar (Peterson ve Gren, 2009).

Sağlıklı aile ortamında, beklenen aile işlevleri yerine getirilmiştir. Aile içerisinde bireylerin birbirleri ile ilişkileri açık ve samimidir. Aile üyeleri birbirlerinin görüşlerine

saygı duymakta ve desteklemektedir. Bu tip aile ortamlarında aşırı kontrol veya bireylerden birinin üstünlüğü kavramı bulunmamaktadır (Alacahan, 2010). Böyle bir aile ortamında bireylerin arasındaki ilişkiler karşılıklı olarak doyum sağlamak ve çatışma durumlarında karşılıklı iletişim ve iş birliği ile sorunun çözümü sağlanmaktadır (Epstein ve ark., 1983). Yaşadıkları sorunları birlik ve beraberlik ile çözüme ulaştırmaktadırlar (Bulut, 1993). Bu problemleri çözerken aile üyeleri öncelikle problemi tanımlamakta, daha sonra problem ile ilgili uygun kişi ile iletişime geçmekte ve bu konuda farklı alternatif yollar geliştirerek bunları uygulamaktadırlar. Son olarak da uyguladıkları alternatif yolların sonuçlarını gözlemleyerek, başarılarını değerlendirmektedirler (Epstein ve ark., 1978).

İletişim, çocukları ebeveynlerine ve topluma bağlayan temel bağ olarak görülmektedir (Vaccari ve Marschark, 1997). Bu nedenle sağlıklı aile ortamında iletişim önemli bir rol oynamaktadır. Aile üyeleri birbirlerini yargılamadan iletişim kurmaktadır. Aile içindeki iletişim sayesinde aile üyeleri arasında, duygular ve düşünceler açık ve rahat bir şekilde paylaşılmaktadır. Sağlıklı ailelerde aile üyeleri arasındaki iletişim direkt ve nettir (Epstein ve ark., 1978). Tartışma durumlarında da haklı veya haksız olanın kim olduğunun aranması yerine her iki taraf için ortak bir çözüm yolu bulunmaya çalışılmaktadır. Aile içerisindeki iletişim sayesinde üyeler birbiri ile empati yaparak birbirlerini anlayabilmektedir (Bulut, 1993).

Bir diğer önemli konu ise aile içerisindeki rollerdir. Sağlıklı bir ailede, roller ve bunun gerektirdiği sorumluluklar bireyler arasında eşit olarak bölünmekte ve aile üyeleri rollerinin getirdiği sorumlulukları kendi istekleri ile yerine getirmektedir (Epstein ve ark., 1978). Aile, problemleri durumlar ile karşılaştığında yeni duruma gerekli olan rol ve kural değişikliklerini yaparak uyum sağlayabilmektedir (Suntekin, 2008). Aynı zamanda aile

içerisinde gereken ilgi, uyum ve ifade gücü normal düzeyde olurken, çatışmalar düşük düzeyde olmaktadır (Kearney ve Silverman, 1995).

Sağlıksız aile ortamının ise en önemli özelliği iletişimin bozuk, aile üyeleri arasındaki ilişkilerin kopuk olması ve yakınlığın olmamasıdır (Bulut, 1993). Aile üyeleri arasında üstünlük kavramı hakimdir. İletişim ve duygusal sorunlar çözümsüz kalmaktadır (Alacahan, 2010). Sağlıksız aile ortamında aile üyeleri yeterli düzeyde aile işlevlerini bütünlük ve beraberlik içerisinde yerine getirememektedir (Epstein ve ark., 1983). Bu nedenle aile ortamında yerine getirilmesi gereken tüm işlevlerde aksaklıklar ortaya çıkmaktadır. Bu aksaklıklar, söylenmek istenenlerin doğrudan söylenemediği, içtenlikle duyguların ifade edilemediği, gereken ilginin gösterilemediği bir ortam oluşmasına neden olmaktadır (Bulut, 1993). Ebeveynlerin aile içerisindeki iletişim tarzı çocukların sosyal gelişiminde de önemli bir rol oynamaktadır (Vaccari ve Marschark, 1997).

Sağlıksız aile ortamlarında gereken ilgiyi gösterme iki şekilde görülmektedir: aşırı ilgi gösterme ve hiç ilgi göstermeme. Gereken ilgiden çok fazlasının gösterildiği ailelerde, aile üyeleri birbirlerinin hayatlarına, duygularına çok fazla müdahale etmektedir. Bunun sonucunda da birbirleri ile normalden daha fazla ilgilenmektedirler. Çocuk gelişim sürecinde, aile içerisinde gereken ilginin çok fazla gösterilmesi, bağlılığın çok fazla olması gibi sorunlara neden olmaktadır. Aile içerisinde çok fazla bağlılık çocuğun kaygısını arttırabilmektedir. Çünkü bu tarz ailelerde aşırı koruma düzeylerinin yüksek olması çocuklarının zorluklar karşısında baş etme becerilerini kısıtlamaktadır (Barber ve Buehler, 1996). İkinci şekilde ise aile üyeleri birbirleri ile hiç ilgilenmemektedir. Bunun sonucunda birbirleri ile duygularını, düşüncelerini ve yaşadıkları özel durumları paylaşmamaktadırlar (Bulut, 1993). Çok düşük bir bağlılık, yabancılaşmış, duygusal olarak bağlantısız ilişkilere

işaret etmektedir. Bu şekilde bir aile ortamında, sıcaklık ve destek eksikliği çocukların kaygılarını arttırabilmektedir (Drake ve Ginsburg, 2012).

Türkiye’de ve Yurt Dışında Yapılmış İlgili Çalışmalar

Ayrılma kaygısı yaşayan çocuklar ile ilgili yapılmış çalışmalar.

Çocuklarda ayrılma kaygısı ile ilgili yurt dışında yapılan birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda, çocuklarda ayrılma kaygısı ile annenin ayrılma kaygısı (Dallaire ve Weinraub, 2005; Manicavasagar ve ark., 2001; Peleg ve ark., 2006; Stone ve ark., 2015), bağlanma örüntüleri (Bar-Haim ve ark., 2007; Brumariu ve Kerns, 2010; Dallaire ve Weinraub, 2005; Mofrad ve ark., 2012; Stevenson-Hinde ve Shouldice, 1990), ebeveynlik tutumları ve ilişkileri (Schlarb ve ark., 2016; Stone ve ark., 2015; Wood, 2006), ayrılık deneyimleri (Poulton ve ark., 2001) ve uyku problemleri (Schlarb ve ark., 2016) ile ilişkileri araştırılmıştır.

Stevenson-Hinde ve Shouldice (1990) iki buçuk yaşındaki çocuklarda güvenli bağlanma ile korku ve ayrılma kaygısı arasındaki bağlantıyı araştırmıştır. Yapmış oldukları çalışma sonucunda, kaygılı-kararsız ve kaçınan bağlanma örüntüsüne sahip çocukların güvenli bağlanma örüntüsüne sahip çocuklara oranla daha fazla korku ve ayrılma kaygısı yaşadıkları bulunmuştur.

Manicavasagar ve arkadaşları (2001) tarafından yapılan çalışmada, çocuklarda ayrılma kaygısının, ebeveynlerdeki yetişkin ayrılma kaygısı ve panik bozukluk ile ilişkisi araştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda, ayrılma kaygısı tanısı almış çocukların ebeveynlerinin %63’ünün en az birinde yetişkin ayrılma kaygısı tanısı olduğu gözlemlenmiştir. Ayrılma kaygısı yaşayan çocukların ailelerinde de ayrılma kaygısı olma eğilimi olduğu bulunmuştur.

Poulton ve arkadaşları (2001), çocuklarda ayrılma kaygısı ile ayrılık deneyimleri arasındaki ilişkiyi boylamsal bir araştırma modeli ile incelemiştir. Çalışmada katılımcılar üçüncü, on birinci ve on sekizinci yaşlarında değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda, katılımcıların on birinci yaş değerlendirmelerinin sonucunda annenin çocuğu tek başına dışarı çıkarma korkusu ile ayrılma kaygısı arasında bir ilişki bulunmuştur. Aynı zamanda ayrılma kaygısı ile düşük sosyo-ekonomik düzey ile üç ile on sekiz yaş arasında ebeveyn kaybı yaşanması anlamlı olarak ilişkili bulunmuştur.

Dallaire ve Weinraub (2005) yaptıkları çalışmada, okul çağındaki çocukların ayrılma kaygısını sürdüren öncülleri ve ailevi durumlarını incelemeyi hedeflemiştir. Anne ve çocuk ikilinde, çocuğun bebeklik döneminden altı yaşına kadarki süreçte, anne-çocuk güvenli bağlanma örüntüsü, annenin ayrılma kaygısı ve annenin duyarlılığı ölçülmüştür. Çocuk altı yaşına geldiğinde elde edilen bu bilgiler kullanılarak ayrılma kaygıları tekrar incelemiştir. Çalışma sonucunda, güvensiz bağlanma örüntüsüne sahip çocuklar ayrılma kaygısı belirtilerini güvenli bağlanan çocuklara oranla daha çok belirtmişlerdir. Kaygılı- kararsız bağlanma örüntüsüne sahip çocukların, güvenli bağlanma örüntüsüne sahip çocuklara oranla daha fazla ayrılma kaygısı yaşadıkları belirlenmiştir. Fakat kaygılı-kararsız bağlanma örüntüsüne sahip çocukların, kaçınan bağlanma örüntüsüne sahip çocuklardan daha fazla ayrılma kaygısı yaşamadıkları belirlenmiştir. Aynı zamanda çalışmanın sonucuna göre, anne-çocuk bağlanma örüntüleri ve annenin duyarlılığı çocuğun ayrılma kaygısını yordarken, annenin ayrılma kaygısının çocuğun ayrılma kaygısını yordamadığı bulunmuştur.

Wood (2006) çocuklarda ayrılma kaygısı bozukluğunun gelişiminde müdahaleci ebeveynlerin rolünü araştırmıştır. Çalışmada müdahaleci ebeveynler, çocuklarının bağımsız olarak gerçekleştirdikleri (veya gerçekleştirebilecekleri) görevleri üstlenme eğiliminde olan;

böylece çocukların ustalaşma deneyimlerini sınırlayarak, bakım verenlerine bağımlılık oluşturmalarına neden olan bireyler olarak tanımlanmıştır. Araştırmanın sonucunda, müdahaleci ebeveynler ile çocuklarda ayrılma kaygısı yaşanması arasında ilişki olduğu bulunmuştur.

Peleg ve arkadaşları (2006), okul öncesi dönemdeki çocukların ve annelerinin ayrılma kaygısı ve ayrışma düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmanın sonucunda çocuğun ve annesinin ayrılma kaygısı arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu belirtilmiş, bununla birlikte çocuğun ayrılma kaygısı ile annenin ayrışma düzeyi arasında negatif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Bar-Haim ve arkadaşları (2007) yaptıkları çalışmada, kaygılı-kararsız bağlanma örüntüsüne sahip çocukların, güvenli bağlanma örüntüsüne sahip çocuklara oranla daha yüksek düzeyde kaygı geliştirip geliştirmediğini ölçmeyi amaçlamıştır. Çalışmada, çocukların 12 aylıktan 11 yaşına kadarki süre boyunca Ainsworth'un yabancı durum deney prosedürü kullanılarak bağlanma örüntüleri ölçülmüştür. Sonuç olarak, 12 aylık kaygılı-kararsız bağlanma örüntüsüne sahip olan çocukların 11 yaşına geldiklerinde kendilerinden ve annelerinden alınan bilgilere göre güvenli bağlanan çocuklara oranla daha fazla okul fobisi yaşadıkları belirlenmiştir.

Manassis (2001) kaygılı-kararsız bağlanma örüntüsüne sahip çocukların daha çok ayrılma kaygısı yaşadıklarını belirtmiştir. Bunun üzerine Brumariu ve Kerns (2010), Manassis (2001)'in hipotezini test etmek ve dört bağlanma örüntüsünün spesifik kaygı belirtileri ile ilişkisini belirlemek için bir çalışma yapmıştır. Çalışmanın sonucunda, güvenli bağlanma örüntüsüne sahip çocukların, kaygı türleri ile bir ilişkisi bulunmazken, kaygılı-kararsız bağlanma örüntüsüne sahip çocukların, ayrılma kaygısı ile pozitif yönde ilişkisinin

olduğu bulunmuştur. Ek olarak bu ilişkinin erkeklerde daha güçlü olduğu belirtilmektedir. Çalışmanın bir diğer sonucuna göre de güvenli bağlanma örüntüsüne sahip çocukların ayrılma kaygısı dahil her tür kaygılarının düşük düzeyde görüldüğü gözlemlenmiştir.

Mofrad ve arkadaşları (2012) tarafından yapılan çalışmada, çocukların ayrılma kaygısı belirtileri ile bağlanma örüntüleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, kaygılı kararsız bağlanma örüntüsüne sahip çocuklar ile ayrılma kaygısı arasındaki ilişki kaygılı kaçınan bağlanma örüntüsüne sahip çocuklara oranla daha yüksek bulunmuştur. Aynı zamanda kaygılı kararsız bağlanma örüntüsünün terk edilme korkusu ile ilişkili olduğu, kaygılı kaçınan bağlanmanın ise yalnız kalma korkusu ile ilişki olduğu bulunmuştur.

Stone ve arkadaşları (2015), annenin ayrılma kaygısı ile çocuğunun ayrılma kaygısı arasındaki ilişkiyi ve psikolojik olarak kontrolcü ebeveynlik tutumunun aracı rolünü araştırmıştır. Çalışmada, çocuklarla beş yaşından sekiz yaşına kadar bir yıl aralıklarla görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, annenin ayrılma kaygısı ile çocuğun ayrılma kaygısı arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Fakat bu ilişkide psikolojik olarak kontrolcü ebeveynlik tutumunun aracı rolü üstelenmediği bulunmuştur.

Schlarb ve arkadaşları (2016) tarafından yapılan çalışma, okul öncesi dönem çocuklarının ebeveynleriyle ilişkileri ile uyku problemleri ve ayrılma kaygıları arasındaki ilişkiyi incelemeyi hedeflemiştir. İki ile altı yaş aralığındaki okul öncesi dönem çocuklarının annelerinden, çocukların uyku ve ayrılma kaygılarını ölçen ölçekleri doldurması istenmiştir. Araştırmanın sonucunda, çocukların ebeveyn ilişkileri ile ayrılma kaygıları arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Ebeveynleri ile ilişkileri düşük olan çocuklarda ayrılma

kaygılarının yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte ayrılma kaygısının, uyku problemlerinin artması ile ilişkili olduğu belirtilmiştir.

Türkiye’de ayrılma kaygısı yaşayan çocuklarla ilgili yapılmış çalışmalarda ise çocuklardaki ayrılma kaygısı ile çocukların yoğun bakımda yatış süresi (Karabel, 2009), annenin bağlanma örüntüsü (Alp ve Orhan, 1999; Küçüköyük, 2015; Ayaz, 2015; Dağlar, 2016), ebeveynlik tutumları (Canabakan, 2015; Çetin, 2017), annenin ayrılma kaygısı (Küçüköyük, 2015; Çetin, 2017), annelerin çalışma durumu (Teze, 2017), ebeveynin psikopatolojisi (Özcan ve ark., 2006), ve annenin mizacı (Altıntaş, 2009; Bellibaş, 2004; Erermiş ve ark, 2009) ile ilişkileri araştırılmıştır.

Alp ve Orhan (1999, akt; Kayahan, 2002) tarafından yapılan çalışmada, anaokuluna giden çocukların annelerinin bağlanma örüntüleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda, saplantılı bağlanma örüntüsüne sahip ve olumsuz yaşam olayları deneyimleyen annelerin çocuklarının daha çok ayrılma kaygısı yaşadıkları bulunmuştur.

Özcan, Kılıç ve Aysev (2006) yapmış oldukları çalışmalarında, okul korkusu yaşayan çocukların ebeveynlerindeki patolojileri incelemiştir. Araştırma okul korkusu yaşayan çocuklarla ebeveynleri ve okul korkusu yaşamayan çocuklarla ebeveynleri ile yapılmıştır. Ebeveynlere, depresyon, kaygı ve sosyal kaygıyı ölçen ölçekler doldurtulmuştur. Çalışmanın sonucunda, okul korkusu olan çocukların anne ve babalarındaki psikopatoloji, kontrol grubuna oranla daha yüksek bulunmuştur.

Karabel (2009) tarafından yapılan çalışmada, doğumdan sonra annelerinden ayrılarak yoğun bakımda kalmış çocuklarda ayrılma kaygısı bozukluğu incelenmiştir. Çalışma, yaş ortalaması sekiz olan yoğun bakımda kalan ve kalmayan çocuklar ile

yürütülmüştür. Çalışmanın sonucunda yoğun bakımda yatış süresi ile ayrılma kaygısı bozukluğu arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu belirtilmiştir.

Erermiş ve arkadaşları (2009) tarafından yapılan çalışmada ayrılma kaygısı bozukluğu tanısı alan dört ile yedi yaş aralığındaki okul öncesi dönem çocukların annelerinin mizaç özellikleri incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda ayrılma kaygısı bozukluğu olan çocukların annelerinin depresif, siklotimik, irritabl ve anksiyöz mizaç puanlarının kontrol grubuna oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Küçüköyük (2015) tarafından yapılan çalışmada ise, anaokuluna giden çocuklardaki davranış ve ayrılma kaygısı ile annenin ayrılma kaygısı ve bağlanma örüntüleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu bağlamda da annelerin bilişsel esnekliğinin bağlanma örüntüleri ve ayrılma kaygıları arasındaki aracı rolü incelenmiştir. Çalışmanın sonucuna göre, çocuğun ayrılma kaygısı ile sosyal becerileri arasında pozitif yönde, problemleri davranışları arasında ise negatif yönde ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca, annenin bağlanma örüntüleri ile çocuğun ayrılma kaygısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Bilişsel esnekliğin aracı rolüne bakıldığında ise, annenin bağlanma örüntüsü ve ayrılma kaygısı arasında bilişsel esnekliğin aracı rolünün anlamlı düzeyde bir rolü olmadığı bulunmuştur.

Canabakan (2015) tarafından yapılan çalışmada da okula adaptasyon sürecinde sorun yaşayan çocukların ebeveynlerinin ebeveynlik tutumları incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre, adaptasyon sorunu yaşayan çocuklar ile aşırı korumacı ve izin verici ebeveynlik tutumu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken, demokratik ebeveyn tutumu ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aynı zamanda okula uyum sürecinde zorluk yaşayan çocukların ailelerinin, demokratik tutumu benimseme

düzeylerinin, aşırı korumacı tutumu benimseme düzeylerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Ayaz (2015) tarafından yapılan çalışmada çocuklarda ayrılma kaygısı bozukluğu gelişimi ile annenin kişilik özellikleri ve bağlama örüntüleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma ayrılma kaygısı bozukluğu tanısı alan ve almayan, okul reddi öyküsü bulunmayan çocuklar ve anneleri ile yürütülmüştür. Ayrılma kaygısı bozukluğu olan çocukların davranış değerlendirme ölçeği sonuçlarına göre, bedensel yakınmalar, kaygı/depresyon, sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, suça yönelik davranışlar, içe yönelim, dışa yönelim ve toplam sorun puanları kontrol grubunun puanlarına oranla daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda ayrılma kaygısı bozukluğu olan çocukların annelerinin, Eysenck Kişilik Envanterine göre nevrotiklik ve psikotiklik alt boyutlarından yüksek puanlar aldıkları belirtilmiştir. Ayrıca, ayrılma kaygısı bozukluğu olan çocukların annelerinde güvensiz bağlanma örüntüsünün, güvenli bağlanma örüntüsüne oranla daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Dağlar (2016) tarafından yapılmış çalışma da okul öncesi çocuklarda kaygı belirtileri ile annelerinin bağlanma örüntüleri ve çocukluk ile yetişkinlik ayrılma kaygıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Aynı zamanda annenin ayrılma kaygısı düzeyi ve bağlanma örüntüsü ile çocuklarının okula gösterdikleri sosyal davranış biçimleri arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Çalışmanın sonucunda, okul öncesi dönem çocukların kaygı belirtileri ile annelerinin bağlanma örüntüleri ve çocukluk ile yetişkinlikteki ayrılma kaygıları arasında bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu ilişkinin de birbirinden etkilendiği belirtilmiştir.

Teze (2016) tarafından yapılan çalışmada altı yaş çocuklarının ayrılma kaygılarının, bağlanma örüntülerine (güvenli, kaçınma, negatif), annelerinin çalışma durumu ve cinsiyete

göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda çocukların ayrılma kaygısının “yalnız kalma korkusu” alt boyutu puanı ile bağlanma puanı arasında negatif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrılma kaygısının “terk edilme korkusu” alt boyutu puanı ile bağlanma puanı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Negatif bağlanma örüntüsüne sahip çocukların “yalnız kalma korkusu” puan ortalaması, güvenli bağlanma stiline sahip çocuklara oranla daha yüksek bulunmuştur. Annesi çalışmayan çocukların “terk edilme korkusu” alt boyutundan daha yüksek puan aldığı belirtilmiştir. Negatif bağlanma örüntüsüne sahip çocuklarının “terk edilme korkusu” alt boyut puan ortalamaları, güvenli ve kaçınan bağlanma örüntüsüne sahip çocuklardan anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Aynı zamanda annesi çalışmayan negatif bağlanma örüntüsüne sahip çocukların “yalnız kalma korkusu” ve “terk edilme korkusu” puan ortalamalarının, kaçınma ve güvenli bağlanma örüntüsüne sahip çocuklardan anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur.

Çetin (2017) yapmış olduğu çalışmada, çocuklarda ayrılma kaygısı ile anne babanın ayrılma kaygısını ve ebeveynliğe yönelik tutumlarını araştırmıştır. Çalışmada çocukların ayrılma kaygısından aldıkları puanlar kullanılarak yalnız kalma korkusu ve terk edilme korkusu düşük ve yüksek olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Yalnız kalma ve terk edilme korkusu yüksek olan çocukların, anne babalarının da ayrılma kaygısının yüksek olduğu bulunmuştur. Çalışmanın bir diğer sonucu ise terk edilme korkusu yüksek olan çocukların annelerinin ebeveynliğe yönelik genel tutum ve ilgilerinin düşük olduğu yönündedir. Aynı zamanda yalnız kalma korkusu yüksek olan çocukların anne babalarının ebeveynlikten aldıkları doyumun düşük olduğu gözlemlenmiştir.

Ayrılma kaygısı yaşayan çocuklarda aile ortamı ile ilgili yapılmış çalışmalar.

Yurt dışında, ayrılma kaygısı yaşayan çocukların aile ortamının incelendiği çalışmalarda aile içerisinde fazla iç içe geçmiş ilişkilerin (Teichman ve Ziv, 1998), kaotik ve problemlili bir aile ortamının (Kearney ve ark., 2003; Wirt ve ark., 1990), aile bütünlüğü ve fonksiyonları (Bernstein ve Garfinkel, 1988) ve ölüm, aileden ayrılma gibi kontrol edilemeyen yaşam olaylarını deneyimlenmesinin (Battaglia ve ark., 1995) etkili olduğu bulunmuştur.

Teichman ve Ziv (1998) tarafından yapılan çalışmada aile özelliklerinin, üç aile ikilisi (anne, büyükanne ve büyükbaba, baba, büyükanne ve büyükbaba) ve ebeveynlerin algıları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Aynı zamanda bu algıların bu ailelerdeki küçük çocukların anaokuluna gittiklerinde uyum sağlaması ile ilişkinin araştırılması amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda, aile içindeki bağlılığın çok yüksek olması çocuklardaki kaygı ile ilişkilendirilmiştir.

Kearney ve arkadaşları (2003) çalışmasını klinik, subklinik ve klinik olmayan ayrılma kaygısı yaşayan okul öncesi dönem çocukları ile yürütmüştür. Yapılan çalışmanın sonucunda, ayrılma kaygısı bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinin subklinik ve klinik olmayan grupla karşılaştırıldığında daha psikopatolojik, kaotik ve problemlili bir aile ortamı özelliklerine sahip olduğu belirtilmiştir.

Bernstein ve Garfinkel (1988) tarafından yapılan çalışmada, aile bütünlüğü ve aile fonksiyonları araştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda ailede işlev bozukluklarının okul reddi ve ayrılma kaygısı bozukluğu olan çocukların daha fazla olduğu bulunmuştur. Bu iki grupta parçalanmış ailelerde roller ve iletişim alanında güçlük yaşadıkları belirtilmiştir.

Wirt ve arkadaşları (1990) tarafından yapılan çalışmada ise ayrılma kaygısı bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinin aile içinde ciddi düzensizlik, ebeveyn uyuşmazlıkları ve çocuğa limit koyma konusunda tutarsızlıkları olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak, aile içi çatışmaların ve patolojik ebeveynlerin olduğu aile ortamı, çocuklarda kaygının olması açısından potansiyel risk taşıdığı belirtilmektedir (Akt., Kearney ve ark., 2003).

Battaglia ve arkadaşları (1995) tarafından çocuklarda ayrılma kaygısı ile ilgili boylamsal bir çalışma yapılmıştır. Çalışmada bir buçuk yaşından altı yaşına kadar olan büyük boylamsal bir grupla çalışılmıştır. Bu dönemde çocukların ayrılma kaygısı gelişimleri gözlemlenmiştir. Çocukların ayrılma kaygısının ölçümleri, bir buçuk, iki buçuk, üç buçuk, dört, beş ve altı yaşlarında ziyaret edilip aileleri ile yüz yüze görüşmeler ile yapılmıştır. Bunun yanı sıra ailelere, Çocuk Davranışları Değerlendirme Anketi uygulanmıştır. Çocuklar altı yaş civarına geldiğinde, anaokuluna başladıktan sekiz ay sonrasında öğretmenlerine ve annelerine ayrılma kaygısı ile ilgili aynı sorular sorulmuştur. Aynı zamanda çalışmada, üç risk faktör araştırılmıştır. İlki doğum öncesi ve erken yaşam faktörleri; hamilelikle ilgili bilgi, çocuğun doğum kilosu, doğumda oluşan bir tıbbi müdahale olup olmadığı, hamilelik süresince sigara ve alkol kullanımı olup olmadığı ve ailenin ekonomik durumu incelenmiştir. İkinci olarak, doğum sonrası bireysel ve ailesel faktörler; doğum sonrası depresyon, çocuğun hastalığı veya ameliyat olup olmadığı, uyku problemleri ve ebeveynleri ile kimle uyuduğu, ailenin iş durumu, boşanma, birinci derece yakının ölmesi ve ebeveynlerin kontrol boyutları incelenmiştir. Çalışmanın sonucuna göre, çocuklarda ayrılma kaygısı en yoğun dört ile beş yaş aralığında gözlemlenmektedir. Bu gözlemlenen ayrılma kaygısı da zamanla azalmaktadır. Bazı çocuklarda ayrılma kaygısının azalmayarak, kalıcı hale geldiği ve altı yaşındayken de ayrılma kaygısının olduğu gözlemlenmiştir. Bu çocukları

diğerlerinden ayıran faktörlerin ise doğum öncesi ve sonrası risk faktörleri ile ailesel faktörler olduğu belirtilmiştir.

Türkiye’de yapılan çalışmalara bakıldığında spesifik olarak ayrılma kaygısı yaşayan çocuklarda aile ortamının incelendiği sadece bir çalışma olduğu gözlemlenmiştir.

Türkbay ve Söhmen (2001) tarafından yapılan çalışmada, ayrılma kaygısı yaşayan çocukların ailesel özellikleri incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre, ayrılma kaygısı yaşayan çocuklarda daha sık anne baba ayrı yaşaması ya da boşanması olduğu bulunmuştur. Aynı çalışmada ayrılma kaygısı yaşayan çocukların dörtte birinde ölüm, hastaneye yatma gibi zorlu yaşam deneyimleri olduğu bulunmuştur. Araştırmada, çocuğun yakının ölümü, hastalanması ya da yaralanması gibi hastaneye yatmasını gerektirecek durumlar yaşaması çocuklarda ayrılma kaygısının oluşmasında bir etken olduğu belirtilmektedir.

Ayrılma kaygısı yaşayan çocuklarda annenin sürekli kaygısı ile ilgili yapılmış çalışmalar.

Literatür incelendiğinde çocukların ayrılma kaygısı ile annelerinin sürekli kaygıları arasındaki ilişkiyi doğrudan inceleyen çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu konuyla ilişkili yurt dışında yapılan çalışmalar incelendiğinde, çocukların ayrılma kaygısı ile annenin ayrılma kaygısı (Dallaire ve Weinraub, 2005; Manicavasagar ve ark., 2001; Peleg ve ark., 2006; Stone ve ark., 2015), çocukların ayrılma kaygısı ile annelerinin kaygısı (Kerns ve ark., 2011; Last ve ark., 1987) arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara rastlanılmıştır.

Last ve arkadaşları (1987) ayrılma kaygısı bozukluğu olan çocuklar ile okul fobisi olan çocukları, demografik özellikleri, belirtileri, psikiyatrik bozuklukları ve annelerinin psikiyatrik bozuklukları açısından karşılaştırmıştır. Çalışmanın sonucunda, ayrılma kaygısı bozukluğu olan çocukların annelerinin % 83’ünün, okul fobisi olan çocukların annelerinin

ise %57'sinin geçmişte en az bir kaygı bozukluğu tanısı aldığı gözlemlenmiştir. Aynı zamanda ayrılma kaygısı bozukluğu olan çocuklarda okul reddi, okul fobisi olan çocuklara oranla daha az görüldüğü belirtilmiştir. Fakat ayrılma kaygısı bozukluğu olan çocukların %73'ün okuldan kaçınma davranışlarının olduğu belirtilmiştir.

Kerns ve arkadaşları (2011) tarafından yapılan çalışmada, 54 aylık ile altıncı sınıfa giden çocuklarda kaygı belirtilerinin gelişmesindeki faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda annenin kaygısı, anne çocuk ilişkisi ve aile içerisindeki negatif yaşam olaylarının çocuklarda kaygı oluşumunu yordayabileceği bulunmuştur.

Türkiye'de yapılan çalışmalarda çocukların ayrılma kaygısı ile annenin mizaç özellikleri (Altıntaş, 2009; Bellibaş, 2004; Erermiş ve ark., 2009) araştırılmıştır. Aynı zamanda, ayrılma kaygısının bir belirtisi olan okula gitme zorluğu yaşayan çocuklar ile annenin sürekli kaygısı (Can, 2015) arasındaki ilişki incelenmiştir.

Altıntaş (2009) tarafından yapılan araştırmada ise, ayrılma kaygısı tanısı almış çocukların ebeveynlerinin mizaç ve karakter özellikleri incelenmiştir. Araştırmanın örneklemi, altı ile dokuzerer yaş aralığında ayrılma kaygısı tanısı alan çocuklar ve annelerinden oluşturulmuştur. Çalışmanın sonucunda, ayrılma kaygısı tanısı almış çocukların ebeveynlerinin kaygılı ve depresif mizaç düzeylerinin daha yüksek çıktığı belirtilmiştir.

Bellibaş (2004) “Ayrılma anksiyetesi bozukluğu olgularının davranış stili özellikleri ile annelerinin mizaç özelliklerinin değerlendirilmesi” adlı çalışmasının örneklemi, dört ile altı yaş aralığındaki ayrılma kaygısı bozukluğu tanısı almış çocuklar ve annelerinden oluşturulmuştur. Çalışmanın sonucunda, ayrılma kaygısı bozukluğu tanısı alan çocukların annelerinin kaygılı, depresif, irritabl ve siklotimik mizaç özellikleri olduğu bulunmuştur.

Ereymiş ve arkadaşları (2009) tarafından anaokuluna giden ve ayrılma kaygısı bozukluğu olan çocukların annelerinin mizaç özellikleri incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, ayrılma kaygısı bozukluğu tanısı almış çocukların annelerinin depresif, siklotimik, irritabl ve anksiyöz mizaç puanlarının kontrol grubuna oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Can (2015) tarafından okul öncesi dönemde okula gitme zorluğu yaşayan çocuklar ile annelerinin sürekli kaygı düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada en az bir aydır okula devam eden ve bu süreçte annelerinden ayrılmakta zorlanan, sınıfa girmek istemeyen, sınıftayken sürekli ağlayan iki ile altı yaş aralığındaki çocuklar gözlemlenerek, bu çocuklar ve anneleri çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın sonucunda, okula gitme zorluğu yaşayan çocuklar ile annelerinin sürekli kaygı düzeyleri anlamlı düzeyde fark bulunmuştur. Okula gitme zorluğu yaşayan çocukların annelerinin sürekli kaygı düzeyleri, okula gitmekte zorluk yaşamayan çocukların annelerine oranla daha yüksek bulunmuştur.

Anne ve çocuğun bağlanma örüntüsü ile ilgili yapılmış çalışmalar.

Yurt dışında çeşitli yaş gruplarında çocukların bağlanma örüntüleri ile annelerinin bağlanma örüntüleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar bulunmaktadır (Benoit ve Parker, 1994; Pace ve ark.; 2012; Roelofs ve ark., 2008; Wong ve ark., 2011).

Benoit ve Parker (1994) üç neslin bağlanma örüntülerini incelemiştir. Çalışma anne, bebek ve anneanne ile yürütülmüştür. Annelere Yetişkin Bağlanma Ölçeği ilk olarak hamileliğin son ayı, ikinci olarak da doğumdan 11 ay sonra uygulanmıştır. Anneannelere de Yetişkin Bağlanma Ölçeği uygulanmıştır. Bebekler 12 aylık olduklarında Ainsworth'un yabancı durum deneyi prosedürü uygulanarak bağlanma örüntüleri ölçülmüştür. Çalışmanın sonucunda, annelerin hamilelik sürecinde ölçülen bağlanma örüntülerinin, bebeklerinin

bağlanma örüntülerinin %81 'ini, anneannelerin bağlanma örüntülerinin ise annelerin bağlanma örüntülerinin %75'ini yordadığı gözlemlenmiştir. Araştırmanın sonuçları, bağlanma örüntüsünün anneden çocuğa aktarıldığını gösterir niteliktedir.

Roelofs ve arkadaşları (2008) tarafından yapılan çalışmanın örneklemi, dokuz ile on iki yaş aralığındaki çocuklar ve ebeveynlerinden oluşmaktadır. Çalışmada, ebeveynlerin romantik ilişkilerindeki bağlanma örüntüleri ile çocuk yetiştirme tutumunun, çocukların bağlanma örüntülerinin oluşumu üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda, annenin ve çocuğun bağlanma örüntüleri arasında bir ilişkiye rastlanılamamıştır. Ebeveynin güvensiz bağlanma örüntüsü ile demokratik tutum arasında negatif yönde bir ilişki bulunurken, çocuklardaki güvensiz bağlanma örüntüsü ile otoriter tutum arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Aynı zamanda, babanın bağlanma örüntüsünün çocuğun bağlanma örüntüsüne önemli bir katkısı olduğu bulunmuştur.

Wong ve arkadaşları (2011) tarafından yapılan “Okul öncesi çocukların bağlanma zihin durumları: güven bazlı davranışlarının öncülleri ve annenin bağlanma temsilleri” isimli çalışma, anaokuluna giden çocuklar ve anneleri ile yürütülmüştür. Çalışmanın amacı, çocukların bağlanmaya dair zihinsel temsillerini, annelerin çocukları ve eşleri ile olan ilişkilerini, annelerinin bağlanma kalıpları ve çocuklarının bağlanma kalıplarını incelemektir. Sonuç olarak, annelerin bağlanma kalıpları ile çocukların bağlanmaya dair zihinsel temsilleri arasında ilişki bulunmuştur. Aynı zamanda annenin bağlanma kalıpları, hem çocuklar hem de yetişkinler ile ilişkisiyle ilişkili olduğu bulunmuştur.

Pace ve arkadaşları (2012), evlat edinilmiş çocukların ve evlat edinen annelerinin bağlanma örüntülerini incelemiştir. Çalışma, dört ile on yedi yaş arasındaki çocuk ve evlat edinen anneleri ile yürütülmüştür. Çocuklar evlat edindikten 40 gün sonra ve yedi-sekiz ayın

sonunda bağlanma örüntüleri değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda güvensiz bağlanma örüntüsüne sahip çocukların %42'sinin yedi-sekiz ay sonunda güvenli bağlanma davranışlar gösterdikleri gözlemlenmiştir. Bu değişikliği gösteren çocukların evlat edinen annelerinde güvenli bağlanma örüntüsüne sahip olduğu belirtilmiştir.

Türkiye'de de çeşitli yaş gruplarında çocuklar ile annelerinin bağlanma örüntüsü arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar bulunmaktadır (Çamurlu, 2006; Güner, 2011; Görgü 2015; İlaslan, 2009; Şen, 2017; Taş, 2005).

Şen (2007) tarafından yapılan çalışmada anneanne, anne ve bebeklerin bağlanma örüntüleri incelenmiştir. Araştırmada, bir-dört aylık bebeği olan anneler ve onların annelerinin bağlanma örüntüleri ile annesel (maternal) bağlanma arasındaki ilişkiyi belirleyerek bağlanmanın kuşaklar arası aktarımını ve bunun annesel bağlanma üzerindeki etkisinin ölçülmesi hedeflenmiştir. Çalışmanın sonucunda, çocukluk dönemindeki anneleri ile iyi düzeyde ilişkileri olan annelerin annesel bağlanma puanları, orta düzey ilişkisi olan annelere oranla daha yüksek bulunmuştur. Çalışmadan elde edilen bir diğer bulguya göre annelerin kaygı ve kaçınma alt ölçek puan ortalamaları ile annesel bağlanma puanları arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Anneler ile anneannelerin kaygı ve kaçınma alt ölçek puan ortalamaları arasında ise pozitif yönde ilişki olduğu belirtilmiştir.

Çamurlu (2006) tarafından yapılan “Annenin bağlanma düzeyi ve çocuk yetiştirme sürecinin çocuğun bağlanma düzeyine etkisi” isimli çalışmada çocuk yetiştirme sürecinde bağlanma ve ebeveynlik stilleri incelenmiştir. Çalışmada, annenin güvenli bağlanması kabul ve ilginin yüksek, sıkı kontrolün düşük olduğu annelik boyutunu belirlerken, annenin güvensiz bağlanma örüntülerinden birine sahip olması ise kabul ve ilginin düşük, sıkı kontrolün yüksek annelik boyutunu belirlediği bulunmuştur. Aynı zamanda çalışmada,

annelik boyutunun çocuğun güvenli bağlanma örüntüsü üzerinde etkisi olduğu bulunmuştur. Güvenli bağlanan çocukların annelerinin kabul ve ilginin yüksek olduğu yetiştirme tutumunu sergiledikleri belirtilmiştir.

İlaslan (2009) tarafından yapılan çalışmada, çocukların bağlanma davranışlarının cinsiyete, annenin eğitim ve çalışma durumuna, çocuğa bakım verenin kim olduğuna ve annenin bağlanma örüntüsüne göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Çalışmanın sonucuna göre, annelerin bağlanma örüntülerine (güvenli, saplantılı, kayıtsız ve korkulu) göre çocukların bağlanma davranışları (rahatlık, uyumlu, güvenli, kaçınan) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Aynı zamanda, annenin eğitim düzeyine göre çocuğunun bağlanma davranışlarında anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur. Çocuk yetiştirme sürecinde kabul ve ilginin yüksek, sıkı kontrolünse düşük olduğu annelik boyutuna sahip olan annelerin, güvenli bağlanma örüntüsüne sahip olduğu bulunmuştur. Güvensiz bağlanma örüntüsüne sahip annelerde ise kabul ve ilgi boyutunda farklılaşma olduğu belirtilmiştir.

Güner (2011) tarafından yapılan çalışmada, çocukların bağlanma güvenlikleri ile ebeveynlerinin bağlanma güvenlikleri ve çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, çocuk ile annenin bağlanma güvenlikleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Aynı zamanda çocuğun bağlanma güvenlikleri ile ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları arasında da anlamlı bir fark bulunamamıştır. Fakat ebeveynlerin kaygı ve kaçınma bağlanma örüntüsü puanları incelendiğinde annenin kaçınma puanı ile demokratik tutum puanı arasında negatif yönde bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda, demokratik tutum ile çocuklardaki yüksek bağlanma puanı arasında ilişki olduğu belirtilmiştir. İzin verici ve aşırı koruyucu tutum ile çocuklardaki düşük bağlanma puanı arasında da ilişki bulunmuştur.

Taş (2015) tarafından yapılan çalışmada, dört ile altı yaş aralığındaki çocukların ve annelerinin bağlanma örüntüleri, ebeveyn tutumları ve stresle başa çıkma yaklaşımları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Çalışma çocuk psikiyatrisi kliniğine giden ve gitmeyen çocuk ve anneleri ile yürütülmüştür. Araştırmanın sonucuna göre, klinik ve kontrol grubundaki çocuklar ile annelerinin bağlanma örüntüleri, stresle başa çıkma ve ebeveyn tutumları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Görgü (2015) tarafından yapılan çalışmada, okula devam eden beş, altı yaş grubu çocukların bağlanma örüntüleri ve sosyal davranışları ile annelerinin bağlanma örüntüleri ve kişilik özellikleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda, annelerin kişilik özellikleri ile çocukların bağlanma örüntüleri arasında anlamlı düzeyde fark bulunmuştur. Güvenli bağlanma örüntüsüne sahip çocukların anneleri dışadönük, bağımsız, daha az kontrollü ve gerçekçi oldukları belirlenmiştir. Aynı zamanda, çocukların bağlanma örüntülerinin, cinsiyete ve okula devam etme sürelerine göre farklılaştığı bulunmuştur. Fakat çocuğun bağlanma örüntülerinin, çocuğa ilk bir yıl kimin bakım verdiği, annenin yaşı, annenin eğitim düzeyi, annenin çalışma durumu ve annenin bağlanma örüntüsüne göre bir farklılık göstermediği bulunmuştur.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı 4-6 yaş aralığındaki anaokulu öğrencilerinde ayrılma kaygısının aile ortamı, annenin sürekli kaygısı ve anne-çocuk bağlanma örüntüleri açısından incelenmesidir.

Ayrılma kaygısı yaşayan çocuklarla ilgili yapılan birçok çalışmada, çocuklardaki ayrılma kaygısı ile annelerinin ayrılma kaygısı arasındaki ilişki incelenmiştir (Çetin, 2017; Dallaire ve Weinraub, 2005; Küçüköyük, 2015; Manicavasagar ve ark., 2001; Peleg ve ark.,

2006; Stone ve ark., 2015). Fakat çocukların ayrılma kaygısı ile annelerinin sürekli kaygısı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaya rastlanılamamıştır. Diğer taraftan yurtdışında yapılan çalışmalarda çocukların ayrılma kaygısı ile aile ortamları arasındaki ilişki ile ilgili (Battaglia ve ark., 1995; Bernstein ve Garfinkel, 1988; Kearney ve ark., 2003; Wirt ve ark., 1990) çalışmalar bulunurken, Türkiye’de bu konuda sadece bir çalışmaya (Türkbay ve Söhmen, 2001) rastlanılmıştır. Bu çalışmada da aile ortamı genel olarak ele alınmayıp yalnızca aile içerisindeki zorlu yaşam deneyimleri ile çocukların ayrılma kaygısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Çocuklar ile annelerin bağlanma örüntüleri arasındaki ilişkinin ise Türkiye’de (Çamurlu, 2006; Güner, 2011; Görgü, 2015; İlaslan, 2009; Şen, 2017; Taş, 2005) ve yurtdışında (Benoit ve Parker, 1994; Pace, Zavattini ve D’Alesio, 2012; Roelofs ve ark., 2008; Wong ve ark., 2011) çeşitli yaş gruplarında, farklı değişkenler ve ölçeklerle incelendiği çalışmalar bulunmaktadır. Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde, bu araştırmadaki değişkenlerin bir arada ele alındığı bir çalışmaya rastlanılamamıştır. Aynı zamanda Türkiye’de çocuklardaki kaygı üzerine birçok çalışma yapılırken ayrılma kaygısı üzerine kısıtlı araştırma yapılması dikkat çekicidir. Bu nedenle bu tez çalışmasında, 4-6 yaş aralığındaki anaokulu öğrencilerinde ayrılma kaygısının aile ortamı, annenin sürekli kaygısı ve anne-çocuk bağlanma örüntüleri değişkenleri açısından araştırılması hedeflenmiştir.

Bu çalışmanın sonuçlarının, bu konu ile ilgili yaşadıkları sıkıntıları çözümlemelerinde bireylere ve profesyonellere yol gösterici olması beklenmektedir. Başka bir deyişle, çocuklarının ayrılma kaygısı yaşamalarında hangi faktörlerin önemli olduğunun ortaya konması önemli bir katkı sunacaktır. Aynı zamanda çalışmanın sonucundan elde edilen bulgular ışığında ayrılma kaygısı ile ilgili anneleri bilinçlendirmeye yönelik uygulamalar yapılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın hipotezleri.

- A) Anaokuluna giden güvenli ve güvensiz bağlanma çocuk grupları ile annelerin güvenli ve güvensiz bağlanma puanları arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olacaktır.
- B) “Aile Değerlendirme Ölçeği”nin “iletişim”, “roller”, “problem çözme”, “davranış kontrolü”, “gereken ilgiyi gösterme”, “duygusal tepki verebilme” ve “genel fonksiyonlar” alt boyut puanları ile anaokulu çocuklarının ayrılma kaygısı puanları arasında anlamlı düzeyde ilişki olacaktır.
- C) Anaokulu çocuklarının ayrılma kaygısı puanları ile annelerinin sürekli kaygı puanları arasında pozitif yönde bir ilişki olacaktır.

YÖNTEM

Örneklem

Araştırma “kolaylıkla bulunabilen örneklem” yöntemiyle oluşturulmuştur. Çalışmanın evrenini İstanbul’un çeşitli ilçelerinde anaokuluna giden 4-6 yaş aralığındaki çocuklar, anneleri ve öğretmenlerinden oluşmaktadır. Örneklem olarak yedi anaokulundaki 215 kişi belirlenmiştir. 215 aileye gönderilen formlardan 54 tane geri dönüş alınmıştır. Geri dönüş alınan annelerin çocuklarından 1’inin serebral palsy, 1’inin atipik otizm, 1’inin evlatlık edinilmiş olması ve 1’inin de çalışmaya katılmak istememesi nedeniyle bu çocuklar çalışmaya dahil edilememiştir. Son olarak, 1 katılımcı annenin ölçeğin %95’inden azını doldurmuş olması nedeniyle araştırmadan çıkarılmıştır. Sonuç olarak, toplam 49 çocuk ve anne ile birlikte çalışma yürütülmüştür.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada katılımcı annelere, “Gönüllü Katılım Formu”, “Ebeveyn Demografik Bilgi Formu”, “Sürekli Kaygı Envanteri”, “Erişkin Bağlanma Biçimi Ölçeği”, “Aile Değerlendirme Ölçeği” ve “Anaokulu Öğrencileri Ayrılık Kaygısı Ölçeği”nin ebeveyn formu verilmiştir. Bu sırada öğrencilerin öğretmenlerine de “Gönüllü Katılım Formu” ve “Anaokulu Öğrencileri Ayrılık Kaygısı Ölçeği”nin öğretmen formu verilmiştir. Araştırmaya katılan çocuklara da araştırmacı tarafından “Güvenli Yer Senaryoları Testi” uygulanmıştır.

Ebeveyn demografik bilgi formu (Ek 2).

Ebeveyn demografik bilgi formu araştırmacı tarafından, araştırmaya katılan çocukların doğum sırasında sağlık problemi yaşayıp yaşamadığı, ilk bir yıl içerisinde herhangi bir beslenme sorunu yaşayıp yaşamadığı, anne sütünden ne zaman kesildiği gibi

detaylı gelişim süreçleri ve ailede yaşanan önemli kayıplar, kronik ve psikiyatrik geçmiş olması gibi konularda aile öyküsü hakkında bilgi edinmek için oluşturulmuştur.

Anaokulu öğrencileri ayrılık kaygısı ölçeği (Ek 3).

Anaokulu Öğrencileri Ayrılık Kaygısı Ölçeği Akman (1994) tarafından okul öncesi dönem çocuklarının okula uyum süreçlerinde ayrılık kaygısı yaşıyıp yaşamadıklarını ayırt etmek için oluşturulmuştur. Ölçek 25'er maddelik anne-baba ve öğretmen formundan oluşmaktadır. Öğretmen formundaki maddelerin içerikleri, anaokulu ortamında ayrılma kaygısı yaşadıklarını belirleyen, gözlemlenebilir davranışları tanımlayan cümlelerden oluşmaktadır. Anne baba formundaki maddelerin içerikleri ise, çocukların okul dışında sosyal hayatlarındaki ayrılma kaygılarında gözlemlenebilen davranışlarından oluşmaktadır.

Ölçeğin puanlanması anne-baba ve öğretmen formlarının 5'li likert tipi derecelendirmesi üzerinden yapılmaktadır (1= Hiçbir zaman; 5= Her zaman). Öncelikle bireysel puan, ölçek maddelerine verilen derecelerin toplanması ile elde edilmektedir. Ayrılık kaygısı puanı, elde edilen bireysel puanların madde sayısına bölünmesi ile edilmektedir. Anne-baba formu ve öğretmen formundan elde edilen bu iki puan toplanarak tek bir ayrılık kaygısı puanına çevirmektedir.

Ölçeğin güvenirlik katsayısı, Spearman Brown eşitliği uygulanarak .96 olarak bulunmuştur. Ölçekte bulunan maddelerin toplam korelasyonu ise öğretmen formunda .35-.92, anne baba formu ise .35-.92 arasında bulunmuştur (Akman, 1994).

Güvenli yer senaryoları testi (Ek 4).

Güvenli Yer Senaryoları Testi, Cassidy tarafından oluşturulmuştur. Daha sonra Bretherton ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir. Testin amacı öyküler kullanılarak

çocukların bağlanma örüntülerinin değerlendirmektir. Testin Türkçe uyarlaması Uluç (2005) tarafından yapılmıştır.

Test anne, baba, çocuk ve büyükanneyi içeren bir oyuncak ailesinden oluşmaktadır. Uygulamacının başlattığı beş yarım öyküyü çocuğun oyuncak insan figürleri ve oyuncak eşyaları kullanarak tamamlaması beklenmektedir. Isınma öyküsü katılımcının uygulamayla tanışması, anlaması ve uygulamacı ile arasında bir ilişki oluşmasını amaçlamaktadır. Isınma öyküsü puanlamaya dahil edilmemektedir. Isınma öyküsünden sonraki iki öykünün teması çatışmayı, üçüncü öykünün teması ise gerilim içermektedir. Dördüncü öykünün teması ayrılık, beşinci öykünün teması ise kavuşma ve yeniden bir araya gelmektedir. Oyuncak ailesindeki çocuk figürüyle kurulan özdeşim çocuktaki bağlanma temsili aktif hale getirmekte ve öyküleri nasıl tamamladığına bağlı olarak çocuğun güvenli veya güvensiz bağlanma örüntüsünü yansıtmaktadır. Öykülerin içeriği sırasıyla, çocuğun ailesiyle kahvaltı sırasında meyve suyunu dökmesi, anne ve babasıyla gittiği parkta tırmandığı kayadan düşmesi, uyumak için odasına gittiği sırada canavar görüp korkması, anne ve babanın tatile giderek bir süreliğine çocuğunu büyükanneye bırakması ve anne babanın döndüğünde çocukla kavuşmasından oluşmaktadır. Eğer çocuk kaygı içeren senaryoları olumlu bir sonuca bağlayarak bitirirse güvenli, olumsuz bir sonuca bağlayarak ya da herhangi bir sonuca bağlayamayarak bitirirse güvensiz bağlanma olarak nitelendirilmektedir. Ölçeğin genel sınıflamasında güvensiz öykü sayısı temel alınarak yapılmaktadır. Öykülerden üç veya daha azına güvenli tepki verildiyse çocuğun bağlanma örüntüsü güvensiz olarak sınıflandırılmaktadır. Dört veya beş öyküye güvenli tepki veriyse çocuğun bağlanma örüntüsü güvenli olarak sınıflandırılmaktadır (Uluç, 2005). Testin orijinalinde bağlanma örüntüleri güvenli bağlanma, güvensiz kaçınmacı ve güvensiz kararsız bağlanma olarak ölçülmektedir. Fakat Uluç (2005) tarafından kaçınmacı ve kararsız grup arasında niceliksel

bir ayırım yapılmadığı için güvensiz ve güvenli bağlanma olarak iki grup şeklinde sınıflandırılarak kullanılmıştır.

Testin yargıcılar arası güvenilirliğin her bir öykü için .81 ile 1.0 arasında değişmektedir. Genel bağlanma sınıflanmasına bakıldığında ise yargıcılar arası güvenilirlik .83 olarak belirlenmiştir (Uluç, 2005).

Erişkin bağlanma biçimi ölçeği (Ek 5).

Erişkin Bağlanma Biçimi Ölçeği, üçlü bağlanma modelini temel alarak oluşturulmuştur (Hazan ve Shaver, 1987). Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması Kesebir, Kökçü ve Dereboy (2012) tarafından yapılmıştır. Ölçek, iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümü Hazan ve Shaver (1987) tarafından geliştirilmiştir. Bu bölümde güvenli, kaygılı/ikircikli ve kaçınan olarak sınıflandıran, ebeveynleri ile ilgili çocukluklarındaki ilişkilerini ve genel davranış özelliklerini içeren ifadeler bulunmaktadır. Güvenli, kaçınan ve kaygılı/kararsız bağlanma biçimlerinden biri altında bu üç ifadeden birinin seçilmesiyle sınıflandırılmaktadır. Ölçeğin bu bölümü sadece tanıtım görevi görmekte, ancak puanlanmamaktadır. Çünkü Türkiye'de yapılan bir çalışmada güvenli bağlanma biçimi güvenilirlik açısından zayıf bulunmuştur (Sabuncuoğlu ve Berkem, 2006). Bu tez çalışmasında da ölçeğin sadece ikinci bölümü kullanılmıştır. Söz konusu ikinci bölümü Mikulincer (1990, akt; Kesebir, Kökçü ve Dereboy, 2012) tarafından geliştirilmiştir. Bu bölümde de her bir bağlanma biçimi için beş madde yer almaktadır. Ölçek toplam 15 maddeden oluşmakta ve bir ile yedi arasında puanlanmaktadır. Fakat madde sayısı, yeterince anlaşılmadığı düşünülerek, güvenilirliği arttırmak amacıyla maddeler bölünerek 18'e çıkartılmıştır. Ölçekte maddeler doğru ve yanlış olarak iki kategoriye bölünerek değerlendirilmiştir. Bu maddelerden aldığı puanlara göre kişinin bağlanma örüntüsü

belirlenmektedir. En yüksek puan hangi bağlanma biçimini temsil eden maddelerden alındı ise o bireyin bağlanma biçimi belirlenmektedir.

Ölçeğin ilk Türkçe uyarlaması Sabuncuoğlu ve Berkem (2006) tarafından yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda kaygılı/kararsız ve kaçınan bağlanma için ölçeğin iç tutarlılığı anlamlı bulunurken güvenli bağlanma için düşük bulunmuştur. Bu nedenle ölçeğin Türkçe uyarlaması Kesebir, Kökçü ve Dereboy (2012) tarafından tekrar yapılmıştır. Ölçeğin faktör analizi sonuçlarına göre üç bağımsız faktör olduğu bulunmuştur. Ölçekteki 3., 4., 7., 13., 14., ve 16. maddelerin güvenli, 8., 9., 10., 11., 12., ve 18. Maddeleri kaygılı/ kararsız ve 1., 2., 5., 6., 15., ve 17. maddeleri de kaçınan bağlamayı göstermektedir. Ölçeğin Türkçeye uyarlamasındaki güvenirlik çalışmasında, iç tutarlılık güvenli bağlanma için 0.72, kaçınan bağlanma için 0.82, kaygılı/ikircikli bağlanma için ise 0.85 olarak bulunmuştur (Kesebir, Kökçü ve Dereboy, 2012).

Ölçeğin ikinci bölümündeki tutarlılık puanı, alt boyutların güvenli ve güvensiz (kaçınan ve kaygılı/ikircikli bağlanma güvensiz bağlanmanın altında birlikte değerlendirildiğinde) olarak iki boyutta ele alındığı takdirde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda Kesebir, Kökçü ve Dereboy (2012) ölçeğin kullanılan çalışmalarda, özellikle de karşılaştırılmalı çalışmalarda puan ortalamalarının kullanılmasının daha uygun olacağını düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu nedenle bu çalışmada, kişilerin bağlanma örüntüleri puan ortalamalarına göre değerlendirilmiştir. Ölçeğin puanlandırılması, güvenli ve güvensiz bağlanma olarak iki alt boyutta hesaplanmıştır.

Durumluk sürekli kaygı envanteri (Ek 6).

Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri, Spielberger'in (1966) İki Faktörlü Kaygı kuramına dayanarak Spielberger ve arkadaşları (1970) tarafından oluşturulmuştur. Ölçeğin

amacı bireylerin ayrı ayrı durumluk ve sürekli kaygı düzeylerini ölçmektir. Türkiye'ye uyarlaması Öner ve LeCompte (1983) tarafından yapılmıştır. Ölçek durumluk kaygı için 20, sürekli kaygı için 20 madde olmak üzere toplam 40 maddeden oluşmaktadır. Durumluk Kaygı Ölçeği, kişinin belli bir durumda kendini nasıl hissettiğini ölçmektedir. Sürekli Kaygı Ölçeği de kişinin genellikle kendisini nasıl hissettiğini ölçmektedir. Test öncelikle, normal yetişkinlerdeki kaygıyı ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Fakat daha sonra ölçeğin psikiyatrik bozuklukları olan, lise öğrenciler, fiziki hastalıkları olan kişilerde de uygulanabileceği gözlemlenmiştir. Uzun süreli uygulamalar sonucunda bu ölçeğin tüm gençler ve yetişkinlere uygulanabileceği sonucuna varılmıştır.

Ölçeğin maddeleri, 4'lü likert tipi (1=Hiç 4=Tamamıyla) derecelendirmesi şeklinde oluşturulmuştur. Durumluk kaygı ölçeğinde maddelerin ifade ettiği duygular veya davranışlar yaşama şiddetine göre cevaplandırılır. Sürekli kaygı ölçeğinde ise maddelerin ifade ettiği duygular ve davranışlar yaşama sıklığına göre cevaplandırılır. Ölçek 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin iki formunda da tersine döndürülmüş ifadeler bulunmaktadır. Durumluk Kaygı Ölçeğinde 1., 2., 5., 8., 10., 11., 15., 16., 19. ve 20. maddeler tersine döndürülmüştür. Sürekli Kaygı Ölçeğinde ise 1.,6., 7., 10., 13., 16. ve 19. maddeler tersine döndürülmüştür. Puanlandırma yapılırken bu ölçek maddeleri doğrudan ve tersine döndürülmüş maddeler ayrı ayrı toplanarak iki ayrı puan elde edilir. Doğrudan ifade edilen maddelerin toplam puanında tersine döndürülmüş maddelerin toplam puanı çıkartılır. Bu sayıya Durumluluk Kaygı Envanteri için 50, Sürekli Kaygı Envanteri için ise 35 puan eklenir. Sonuçta elde edilen puan kişinin kaygı puanı olmaktadır. Ölçekten alınabilecek puan 20 ile 80 arasında değişmektedir. Alınan yüksek puanlar kaygı seviyesinin yüksek olduğuna, düşük puanlar kaygı seviyesinin düşük olduğuna işaret etmektedir. Bu çalışmada ölçeğin sadece sürekli kaygı formu kullanılacaktır.

Ölçeği oluşturan maddelerin güvenirlik ve geçerlik katsayıları, sürekli kaygı ölçeği için .34 ile .72 arasındadır. Durumluk kaygı ölçeğinde ise bu aralık .42 ile .85 arasındadır. Ölçeğin tekrar test güvenirliği çalışması sonucunda güvenirlik katsayısı Sürekli kaygı ölçeği için .71 ile .86 arasında, durumluk kaygı ölçeği için .26 ile .68 arasındadır (Öner ve LeCompte, 1983).

Aile değerlendirme ölçeği (Ek 7).

Aile Değerlendirme Ölçeği, Amerika Birleşik Devletleri'nde Brown Üniversitesi ve Buttlar Hastanesi tarafından Aile Araştırmaları Programı çerçevesinde geliştirilmiştir (Epstein, Bishop ve Baldwin, 1983). Ölçeğin amacı ailenin hangi konularda işlevini yerine getirip hangi konularda getiremediğini ölçmektir. Aynı zamanda ölçek, aileyi sağlıklı ve sağlıklı olarak ailenin yapısal özelliği ile aile üyeleri arasındaki etkileşimini ayırt edecek şekilde oluşturulmuştur. Ölçeğin Türkçe standardizasyonu Bulut (1990) tarafından yapılmıştır. 60 sorudan oluşan ölçekteki soruların bazıları ailedeki sağlıklı işlevleri bazıları da sağlıklı işlevleri içermektedir. Problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar olmak üzere yedi alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlardan altı tanesi Mc Master Aile İşlevleri modelindeki alt boyutlardır. Bu altı alt boyut aile işlevlerindeki sorunları tek tek ele almaktadır. Yedinci alt boyut ise ölçeğe, ailedeki genel işlevleri ölçmek amacı ile eklenmiştir (Akt., Bulut, 1993).

İletişim alt boyutu, aile içinde etkili iletişimin olup olmadığını ölçmektedir. Ailede söylenmek istenenlerin direkt bir şekilde ifade edilip edilemediğini içeren cümleler bulunmaktadır. Bu alt boyuttan alınan yüksek puanlar ailede etkili bir iletişimin olduğunu gösterirken alınan düşük puanla ailede söylenmek istenenlerin direkt söylenemediği, etkili

olmayan bir iletişimin olduğunu göstermektedir. Ölçeğin 3., 14., 18., 22., 29., 35., 43., 52. ve 59. cümleleri iletişim alt boyutunu içermektedir. Problem çözme alt boyutunda, aile üyelerinin maddi ve manevi olarak yaşanan sorunları çözebilme becerilerini ölçmektedir. Problem çözme becerileri iyi olan aileler, anlaşmazlık yaşadıklarında bunu aile içerisinde, birlikte çözmeye çalışırlar. Herhangi bir sorun olduğunda ne yapılacağına dair birlikte düşünüp, çözüm bularak, ortak kararlar alırlar. Ölçeğin, 2., 12. 24., 38., 50. ve 60. cümleleri problem çözme alt boyutunu içermektedir. Roller alt boyutu, ailenin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan davranış kalıplarından oluşmaktadır. Sağlıklı ve işlevsel bir ailede roller belirgindir. Bu alt ölçek, aile içerisinde görevlerin eşit ve belirgin olarak dağılımı ve her bir aile üyesinin kendine düşen rolün sorumluluğunu alıp yerine getirip getirmemeyi ölçmektedir. Ölçeğin, 4., 8.,10.,15., 23., 30., 34., 40., 45., 53. ve 58. cümleleri roller alt boyutunu içermektedir. Gereken ilgiyi gösterme alt boyutu ise, aile bireylerinin birbirlerine ihtiyacı olan ilgiyi gösterip göstermediklerini ölçmektedir. Sağlıklı bireylerin birbirine orta derecede, ihtiyaç olduğu kadar ilgiyi gösterdikleri varsayılmaktadır. İlginin az veya fazla olması ailede bu işlevin yerine getirilemediğini göstermektedir. Bu alt boyuttan alınan yüksek puanlar aile üyeleri tarafından birbirlerine çok fazla ilgi gösterildiğini ve bu nedenle birbirlerine bağımlı olduklarını gösterirken, düşük alınan puanlar birbirlerine sevgilerini ve ilgilerini az gösterdiklerini belirlemektedir. Ölçeğin 5., 13., 25., 33., 37., 42. ve 54. cümleleri gereken ilgiyi gösterme alt boyutunu içermektedir. Duygusal tepki verebilme alt boyutu aile üyelerinin her türlü durum karşısında o duruma en uygun tepkiyi gösterip göstermediğini ölçmektedir. Bu işlev aile üyeleri tarafından yerine getirildiğinde ailede her çeşit duyguların sözel ve sözel olmayan yollarla ifade edildiğini göstermektedir. Ölçeğin, 9., 19., 28., 39., 49. ve 59. cümleleri bu alt boyutu içermektedir. Davranış kontrolü alt boyutu, ailenin psikolojik ve sosyal tehlike altındayken yaptığı davranışları ölçmektedir. Aynı

zamanda ailenin üyelerinin davranışlarına karşı disiplin sağlama biçimini de ölçmektedir. Ölçeğin, 7., 17., 20., 27., 32., 44., 47., 48. ve 55. cümlelerini içermektedir. Son olarak genel fonksiyonlar alt boyutu ise, altı alt boyutunda kapsayacak şekilde aile içindeki genel işlevi ölçmektedir. Ölçeğin, 1., 6., 11., 16., 21., 26., 31., 36., 41., 46., 51. ve 56. cümlelerinden oluşmaktadır.

Aile değerlendirme ölçeğinin maddeleri 4'lü likert tipi (1= Aynen katılıyorum 4=Hiç katılmıyorum) ile oluşturulmuştur. Yedi alt boyut bulunduğu için, bireyin her bir alt boyuttan aldığı puanların ortalaması alınmaktadır. Dolayısıyla katılımcı toplam yedi ortalama puana sahip olmaktadır. Ölçek 12 yaş üzerindeki tüm aile üyelerine uygulanabilmektedir. Ailedeki her bireye uygulandığında, aile puanını belirlemek için her aile üyesinin alt boyutlardan aldıkları puanların ortalaması alınarak hesaplanmaktadır. Ölçek tek bir aile üyesine uygulandığında ise o kişinin ailesinin işlevselliğine yönelik algısını belirlemektedir. Bu çalışmada da ölçek sadece anneye uygulanmıştır. Ölçekteki alt boyutlardan alınan puanların ortalaması alındığında 1(sağlıklı) ile 4 (sağlıksız) aralığında değişmektedir. Her alt boyut için hesaplanan puanlar 4'e yaklaştıkça o alt boyut bakımından sağlıksız olduğunu göstermektedir. Ölçeğin puanlanmasında ayırt edici puan 2 'dir. Bireylerin aldığı puanların 2'nin altında olması aile işlevinin sağlıklı, üzerinde olduğunda aile işlevinin sağlıksız olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin alt ölçeklerinin iç tutarlılık kat sayısı .38 ile .86 arasında değişmektedir. Üç hafta arayla test-tekrar test güvenilirlik tekniği kullanıldığında korelasyon değerleri .62 ile .90 arasında değiştiği görülmektedir. Aynı zamanda ölçeğin uyum geçerliliği için yapılan çalışmada evliliği sürmekte olan 25 bireye Aile Değerlendirme Ölçeği ve Evlilik Yaşam Ölçeği uygulandığında korelasyon katsayısı .99 olduğu belirtilmiştir. Ölçek boşanma sürecinde olan ve olmayan gruplara uygulanmıştır. İki grubun aldıkları puanlar

karşılaştırıldığında ölçeğin boşanma sürecinde olan ve olmayan grubu anlamlı düzeyde ayırt ettiği bulunmuştur (Bulut, 1990).

İşlem

Araştırmanın uygulanması için Acıbadem Üniversitesi ve Acıbadem Sağlık Kuruluşları Tıbbi Araştırma Etik Kurulunun 07.03.2019 tarihli yazısı ile etik izin alınmıştır. Ek 8’de ilgili izin yazısı yer almaktadır.

Araştırmada öncelikle İstanbul’un çeşitli ilçelerindeki anaokullarının müdürleri ile görüşülerek araştırmanın amacı ve içeriği anlatılarak uygulama yapılması için izin istenmiştir. Bunun sonucunda izin veren müdürlerin anaokulunda uygulama yapılmıştır. Maltepe, Çekmeköy, Ataşehir, Şişli, Ümraniye, Kadıköy ve Kartal ilçelerinde olmak üzere toplam yedi anaokulunda okuyan 4-6 yaş çocukları, anneleri ve öğretmenleri ile çalışma yürütülmüştür. Okullar açıldıktan iki hafta sonra çocukların annelerine, ölçeklerle birlikte araştırmanın amacı ve içeriğinin anlatıldığı ve çalışmaya katılmayı kabul edip etmediklerine dair yazılı onam almak için “Gönüllü Katılım Formu” gönderilmiştir.

Çalışmada sıra etkisini ortadan kaldırmak amacıyla ölçekler farklı sıralarda hazırlanarak annelere gönderilmiştir. Araştırmaya katılmayı kabul ederek, formları doldurup okula geri gönderen annelerin çocuklarına ve öğretmenlerine uygulama yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın istatistiksel analizinde SPSS (Statistical Package for Social Science for Windows) 21.0 programı kullanılmıştır. Uygulanmadan önce değişkenlerin normallik sayılsını karşılayıp karşılamadıkları incelenmiştir. Değişkenlerin çarpıklık katsayısının -1 ile +1 aralığında olması değişkenin normal dağılım gösterdiğini belirtmektedir (Barrett ve Morgan, 2005). Bu kritere göre, değişkenlerin normal dağılım gösterdiği durumlarda

parametrik, normal dağılım göstermediği durumlarda ise parametrik olmayan testler kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde, elde edilen bulgular araştırmanın hipotezlerini içerecek bir şekilde aktarılmaktadır. Öncelikle betimsel analizlere dair bulgular, ardından çalışmanın temel hipotezlerine ilişkin analizler ve son olarak da ek bulgulara ilişkin analizlerin sonuçları sunulmaktadır.

Betimsel Analizlere Dair Bulgular

Bu başlık altında araştırmaya katılan çocuklar ve annelerinin sosyo-demografik özelliklerine dair betimsel bulgular aktarılacaktır.

Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine dair betimsel bulgular.

Bu bölümde ilk olarak çalışmaya katılan çocuklara ait demografik bulgular (Tablo 1), sonrasında ise çalışmaya katılan çocukların anne ve babalarına ait demografik bulgular (Tablo 2) aktarılacaktır. Son olarak da çocuklara ait sosyo-demografik bulgular (Tablo 3) sunulacaktır.

Tablo 1’de çocuklara ait demografik bilgiler sunulmuştur. Çalışmaya katılan çocukların %36.7’si kız, %63.3’ü ise erkektir. Katılımcıların yaş dağılımına bakıldığında %32.7’sinin 48-53 aylık, %18.4’ünün 54-59 aylık, %30.6’sının 60-65 aylık ve %18.4’ünün ise 66-70 aylık aralığında olduğu görülmektedir. Çocukların %24.5’inin anaokuluna bu sene başladığı gözlemlenmektedir. Araştırmaya katılan çocukların anaokullarının ilçelere göre dağılımları incelendiğinde ise ağırlıklı olarak %32.7’sinin Çekmeköy, %20.4’ünün Ataşehir ve Kartal ilçesinde anaokuluna gittikleri görülmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcı Çocuklara Ait Demografik Bulgular

Değişkenler		Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet (N=49)	Kız	18	36.7
	Erkek	31	63.3
Yaş (N= 49)	48-53 Aylık	16	32.7
	54-59 Aylık	9	18.4
	60-65 Aylık	15	30.6
	66-70 Aylık	9	18.4
Kaç yıldır Okul Gittiği (N=48)	Yeni Başlayanlar	12	24.5
	1 Sene	12	24.5
	2 Sene	19	38.8
	3 Sene	5	10.2
Anaokullarının İlçeleri (N= 49)	Çekmeköy	16	32.7
	Ataşehir	10	20.4
	Maltepe	7	14.3
	Kartal	10	20.4
	Küçükyalı	2	4.1
	Kadıköy	3	6.1
	Şişli	1	2.0

Tablo 2’de anne ve babalara ait demografik bilgiler sunulmuştur. Çocukların ebeveynlerinin çoğunluğunun (%93.9) medeni durumunun evli olduğu gözlemlenmektedir. Eğitim durumlarına bakıldığında ise annelerin %51.0’nın, babaların ise %53.1’inin üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcı annelerin %59.2’sinin, babaların ise %95.9’unun çalıştığı görülmektedir. Ailelerinin gelir düzeyi incelendiğinde, %36.7’sinin 7000 ve üzeri aralığında olduğu görülmektedir (Tablo 2). Araştırmaya katılan çocukların annelerinin yaş ortalamaları 35.61 (Ss.= 5.094), babaların yaş ortalamaları ise 38.61 (Ss.= 5.729) olarak bulunmuştur.

Tablo 2. Katılımcı Çocukların Anne ve Babalarına Ait Demografik Bulgular

Değişkenler		Frekans	Yüzde(%)
Ebeveynlerin Medeni Durum (N=49)	Evli	46	93.9
	Boşanmış	3	6.1
Baba Eğitim (N=49)	İlkokul Mezunu	2	4.1
	Ortaokul Mezunu	2	4.1
	Lise Mezunu	14	28.6
	Üniversite Mezunu	26	53.1
	Uzmanlık Derecesi	5	10.2
Anne Eğitim (N=49)	İlkokul Mezunu	1	2.0
	Ortaokul Mezunu	1	2.0
	Lise Mezunu	13	26.5
	Üniversite Mezunu	25	51.0
	Uzmanlık Derecesi	8	16.3
Baba Çalışma Durumu (N=48)	Çalışıyor	47	95.9
	Çalışmıyor	1	2.0
Anne Çalışma Durumu (N=49)	Çalışıyor	29	59.2
	Çalışmıyor	20	40.8
Gelir Düzeyi (N=46)	2999 ve altı	6	12.2
	3000-4999	12	24.5
	5000-6999	10	20.4
	7000 ve üzeri	18	36.7

Ebeveyn demografik bilgi formu ile annelerden elde edilen çocuklara ait sosyo-demografik bilgilerin betimsel istatistik analiz sonuçları incelenmiştir. Tablo 3'e göre, annelerin çoğunluğunun planlı hamilelik yaşadıkları (%75.5), gebelik süresince (%81.6) ve doğum sırasında (%85.7) sağlık problemi yaşamadıkları görülmektedir. Annelere bebeklerinin istenen bir bebek mi olduğu sorularak, 5'li likert ölçek üzerinde derecelendirilmesi istenmiştir. Annelerin çoğunluğu (%77.6) bu soruya beş puan vermiştir.

Tablo 3'te görüldüğü üzere, çocukların çoğunluğu (%75.5) anne sütünden vaktinde kesilmiştir. Annelerin %55.1'i birden bire bırakma ile %42.9'u ise yavaş yavaş azaltarak bırakma yöntemi ile çocuklarını anne sütünden kestiklerini belirtmişlerdir. Çocukların çoğunluğunun (%83.7) ilk 1 yıl içerisinde herhangi bir beslenme sorunu yaşamadıkları görülmektedir. Annelere çocuklarının bakımından ilk 2 yıl süresince kimin sorumlu olduğu sorulduğunda ise, %67.3'ü tamamen kendisinin sorumlu olduğunu, %30.6'sının da kendisi ile birlikte yanında yakını olan birinden veya bakıcıdan yardım aldığını belirtmiştir. Aynı zamanda Tablo 3'te çocukların çoğunluğunun (%75.5) çalışmaya katıldıkları süre içerisinde yalnız başına yattıkları görülmektedir.

Çocukların aile ortamları incelendiğinde, ağırlıklı olarak çocukların %42.9'unun evde sürekli birlikte yaşadıkları kişi sayısı 2 iken %34.7'sinin 3 olduğu görülmektedir. Çocukların çoğunluğunun ciddi bir hastalık, ameliyat, kaza ya da travma yaşamadığı (%73.5), aile geçmişinde psikolojik/psikiyatrik bozukluk (%87.8) ve önemli kayıplar (ölüm gibi) (%83.7) olmadığı görülmektedir. Aynı zamanda çocukların ağırlıklı olarak (%73.5) aile geçmişinde kronik hastalık öyküsü bulunmadığı görülmektedir (Tablo 3).

Ebeveyn demografik bilgi formunda annelere sorulan bazı sorularda 5'li likert tipi ölçek üzerinde puanlandırma yapması istemiştir. Bu sorulardan ilki annelerin çocuklarına sınır koymada kendilerini nasıl değerlendirdikleri idi. Annelerin büyük bir çoğunluğu (%85.7) bu soruya beş üzerinden üç puan vermiştir. Annelerin çocuklarına sınır koymada eşleri ile uyumlarını nasıl değerlendirdikleri sorulduğunda ise ağırlıklı olarak %40.8'i beş üzerinden üç puan verirken %24.5'inin dört puan verdiği görülmektedir. Aynı zamanda annelere çocuklarının okula başlarken sorun yaşama düzeyleri sorulduğunda, genel olarak annelerin %34.7'si bir puan verirken %26.5'i üç puan vermiştir. Annelere çocuklarının

okula giderken kendilerinden ayrılmakta zorlanma düzeyleri sorulmuştur. Bu soruya annelerin %57.1'i beş üzerinden bir puan verirken %22.4'ü üç puan vermiştir.

Tablo 3. Katılımcı Çocuklara Ait Sosyo-Demografik Bulgular

Değişkenler		Frekans	Yüzde(%)
Gebeliğin Planlı Olması	Evet	37	75.5
(N=49)	Hayır	12	24.5
İstenen Bir Bebek Miydi?	1 Puan	1	2.0
(N=49)	2 Puan	1	2.0
	3 Puan	4	8.2
	4 Puan	5	10.2
	5 Puan	38	77.6
Gebelikte Sağlık Problemi	Evet	9	18.4
(N=49)	Hayır	40	81.6
Doğumda Çocukta Sağlık Problemi	Evet	7	14.3
(N=49)	Hayır	42	85.7
Çocuğun Sütten Kesilme Zamanı	Erken	7	14.3
(N=49)	Vaktinde	37	75.5
	Geç	4	8.2
	Anne Sütü Almadı	1	2.0
Sütten Kesme Yöntemi	Birden Bire Bırakarak	27	55.1
(N=48)	Yavaş Yavaş Azaltarak	21	42.9
1 yıl içerisinde Beslenme Sorunu	Evet	37	75.5
(N=49)	Hayır	12	24.5
Ailede Psikiyatrik Geçmiş	Evet	6	12.2
(N=49)	Hayır	43	87.8
Ailede Kronik Hastalık Geçmişi	Evet	13	26.5
(N=49)	Hayır	36	73.5
Ailede Önemli Kayıplar Yaşanması	Evet	6	12.2
(N=47)	Hayır	41	83.7
Annelerin Çocuklarına Sınır Koyma Düzeyi (N=49)	3 Puan	42	85.7
	4 Puan	7	14.3

Tablo 3 (devamı). Katılımcı Çocuklara Ait Sosyo-Demografik Bulgular

Değişkenler		Frekans	Yüzde(%)
Sınır Koymada Eşlerin Uyum (N=48)	1 Puan	4	8.2
	2 Puan	5	10.2
	3 Puan	20	40.8
	4 Puan	12	24.5
	5 Puan	7	14.3
Anaokuluna Başlarken Sorun Yaşama Düzeyi (N=49)	1 Puan	17	34.7
	2 Puan	9	18.4
	3 Puan	13	26.5
	4 Puan	7	14.3
	5 Puan	3	6.1
Anneden Ayrılmada Sorun Yaşama Düzeyi (N=49)	1 Puan	28	57.1
	2 Puan	6	12.2
	3 Puan	11	22.4
	4 Puan	3	6.1
	5 Puan	1	2.0

Çalışmanın Temel Hipotezlerine İlişkin Analizler

Bu başlık altında araştırmanın temel hipotezlerine ilişkin analizlere yer verilmiştir. Yapılan karşılaştırmalı analizlerde, veriler gruplarda normal dağılım gösterdiğinden Bağımsız Örneklem T-Testi kullanılmıştır. Yapılan korelasyon analizlerinde ise değişkenlerin normal dağılım gösterdiği durumlarda Pearson korelasyon, normal dağılım göstermediği durumlar da Spearman's Rho korelasyon analizi kullanılmıştır.

Çalışmanın ilk hipotezi kapsamında çocukların güvenli ve güvensiz bağlanma gruplarının annelerin güvenli bağlanma puanlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Analizin sonucuna göre, çocukların güvenli ve güvensiz bağlanma gruplarının annelerin güvenli bağlanma puanlarına göre farklılaştığı görülmektedir ($t_{(47)} = 2,39, p < .05$) (Tablo 4).

Tablo 4. Güvenli ve Güvensiz Bağlanma Çocuk Gruplarında Annelerin Güvenli Bağlanma Puanlarının Karşılaştırılması

Grup	N	Ort.	SS	t	p
GYST-Güvenli	25	9.83	1.38	2.39	.02
GYST-Güvensiz	24	8.96	1.16		

(GYST-Güvenli =Güvenli Yer Senaryoları Testi-Güvenli Bağlanma Örüntüsü, GYST-Güvensiz =Güvenli Yer Senaryoları Testi-Güvensiz Bağlanma Örüntüsü)

Aynı zamanda çocukların güvenli ve güvensiz bağlanma gruplarının annelerin güvensiz bağlanma puanlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Analizin sonucuna göre, çocukların güvenli ve güvensiz bağlanma gruplarının annelerin güvensiz bağlanma puanlarına göre farklılaştığı görülmektedir ($t_{(47)}=-2.21, p<.05$) (Tablo 5).

Tablo 5. Güvenli ve Güvensiz Bağlanma Çocuk Gruplarında Annelerin Güvensiz Bağlanma Puanlarının Karşılaştırılması

Grup	N	Ort.	SS	t	p
GYST-Güvenli	25	14.68	1.67	-2.21	.03
GYST-Güvensiz	24	16.17	2.87		

(GYST-Güvenli = Güvenli Yer Senaryoları Testi-Güvenli Bağlanma Örüntüsü, GYST-Güvensiz =Güvenli Yer Senaryoları Testi-Güvensiz Bağlanma Örüntüsü)

Çalışmanın ikinci hipotezi kapsamında, Aile değerlendirme ölçeğinin “iletişim”, “roller”, “problem çözme”, “davranış kontrolü”, “gereken ilgiyi gösterme”, “duygusal tepki verebilme” ve “genel fonksiyonlar” alt boyut puanları ile çocukların ayrılma kaygısı puanları arasında ilişki incelenmiştir. Tablo 6’da görüldüğü üzere, Aile değerlendirme ölçeğinin “genel fonksiyonlar” alt boyut puanı ile çocuğun ayrılma kaygısı puanı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r_s=.299, p<.05$). Fakat çocukların ayrılma kaygısı puanları ile Aile Değerlendirme Ölçeğinin “iletişim”, “roller”, “problem çözme”,

“davranış kontrolü”, “gereken ilgiyi gösterme” ve “duygusal tepki verebilme” alt boyutları arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunamamıştır ($r_s = .220$, $p > .05$; $r_s = .227$, $p > .05$; $r_s = .169$, $p > .05$; $r_s = .207$, $p > .05$; $r_s = .246$, $p > .05$, $r_s = .046$, $p > .05$).

Tablo 6. Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanları ile Aile Değerlendirme Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Analizi

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8
1 AÖAKÖ	-							
2 ADÖ-İ	.220	-						
3 ADÖ-R	.227	.551**	-					
4 ADÖ-PC	.169	.576**	.539**	-				
5 ADÖ-DK	.207	.183	.396**	.153	-			
6 ADÖ-GİG	.246	.084	.391**	-.066	.164	-		
7 ADÖ-DTV	.046	.552**	.393**	.433**	.252	.302*	-	
8 ADÖ-GF	.299*	.603**	.518**	.681**	.091	.503**	.503**	-

** $p < .01$, * $p < .05$

(AÖAKÖ=Anaokulu Öğrencileri Ayrılık Kaygısı Ölçeği, SKE= Sürekli Kaygı Envanteri, EBBÖ-Güvenli Bağlanma = Erişkin Bağlanma Biçimi Ölçeği-Güvenli Bağlanma Puanı, EBBÖ-Güvensiz Bağlanma = Erişkin Bağlanma Biçimi Ölçeği-Güvensiz Bağlanma Puanı, ADÖ-İ= Aile Değerlendirme Ölçeği-İletişim Alt Boyu, ADÖ-R= Aile Değerlendirme Ölçeği-Roller Alt Boyutu, ADÖ-PC= Aile Değerlendirme Ölçeği-Problem Çözme Alt Boyutu, ADÖ-DK= Aile Değerlendirme Ölçeği-Davranış Kontrolü Alt Boyutu, ADÖ-GİG= Aile Değerlendirme Ölçeği-Gereken İlgiyi Gösterme Alt Boyutu, ADÖ-DTV= Duygusal Tepki Verebilme Alt Boyutu, ADÖ-GF= Aile Değerlendirme Ölçeği- Genel Fonksiyonlar Alt Boyutu)

Çalışmanın üçüncü hipotezi kapsamında, annelerin sürekli kaygı puanları ile çocukların ayrılma kaygısı puanları arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Tablo 7’de görüldüğü üzere, iki değişken arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r_s = .373$, $p < .01$).

Tablo 7. Annelerin Sürekli Kaygı Puanları ile Çocuğun Ayrılma Kaygısı Arasındaki Korelasyon Analizi

Değişkenler	AÖAKÖ	SKE
Eş Uyum Düzeyi	.373**	1
SKE	1	.373**

*p<.05 **p<.01

Ek Bulgulara İlişkin Analizler

Bu bölümde, çalışmadaki ana değişkenler arasında ve Ebeveyn Demografik Bilgi Formunda annelere sorulan soruların bir kısmı ile çalışmanın ana değişkenleri analiz edilmiştir. Yapılan karşılaştırmalı analizlerde, verilerin normal dağılım gösterdiği durumlarda Bağımsız Örneklem T-Testi, verilerin normal dağılım göstermediği durumlarda Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. İki nitel değişkenin kategorileri arasındaki farklılığı incelemeye ise Ki-Kare Testi kullanılmıştır. Yapılan korelasyon analizlerinde ise değişkenlerin normal dağılım gösterdiği durumlarda Pearson korelasyon, normal dağılım göstermediği durumlar da Spearman's Rho korelasyon analizi kullanılmıştır.

Çalışmada, çocukların bağlanma örüntülerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Analiz sonucuna göre, anlamlı düzeyde bir farklılaşma olmadığı görülmektedir ($\chi^2_{(1)}=1.68, p>.05$) (Tablo 8).

Tablo 8. Çocukların Bağlanma Örüntülerinin Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi

Grup		GYST-Güvenli	GYST-Güvensiz	χ^2	p
Kız	N	7	11	1.68	.20
	%	38.9	61.1		
Erkek	N	18	13	1.68	.20
	%	58.1	41.9		

(GYST-Güvenli = Güvenli Yer Senaryoları Testi-Güvenli Bağlanma Örüntüsü, GYST-Güvensiz= Güvenli Yer Senaryoları Testi-Güvensiz Bağlanma Örüntüsü)

Çocukların güvenli ve güvensiz bağlanma gruplarının ayrılma kaygısı puanlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Tablo 9’da görüldüğü üzere, çocukların güvenli ve güvensiz bağlanma gruplarının, ayrılma kaygısı puanlarına göre farklılaşmadığı görülmektedir (U= 243.00, p>.05)

Tablo 9. Güvenli ve Güvensiz Bağlanma Çocuk Gruplarında Ayrılma Kaygısı Puanlarının Karşılaştırılması

Grup	N	Ort.	SO	U	p
GYST-Güvenli	25	22.72	568.00	243.00	.25
GYST-Güvensiz	24	27.38	657.00		

(GYST-Güvenli = Güvenli Yer Senaryoları Testi-Güvenli Bağlanma Örüntüsü, GYST-Güvensiz = Güvenli Yer Senaryoları Testi-Güvensiz Bağlanma Örüntüsü)

Çocukların ayrılma kaygısı puanları ile annelerinin güvenli ve güvensiz bağlanma puanları arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Tablo 10’da görüldüğü üzere, çocukların ayrılma kaygısı puanları ile annelerin güvenli bağlanma puanları arasında ilişki bulunamamıştır ($r_s = .018$, p>.05). Benzer şekilde, çocukların ayrılma kaygısı ile annelerin güvensiz bağlanma puanları arasında da ilişki bulunamamıştır ($r_s = .072$, p>.05).

Tablo 10. Çocukların Ayrılma Kaygısı ile Annelerin Güvenli ve Güvensiz Bağlanma Puanları Arasındaki Korelasyon Analizi

Değişkenler	AÖAKÖ	EBBÖ- Güvenli Bağlanma	EBBÖ- Güvensiz Bağlanma
AÖAKÖ	1		
EBBÖ- Güvenli Bağlanma	.018	1	
EBBÖ- Güvensiz Bağlanma	.072	-.352*	1

* $p < .05$

(AÖAKÖ=Anaokulu Öğrencileri Ayrılık Kaygısı Ölçeği, EBBÖ-Güvenli Bağlanma = Erişkin Bağlanma Biçimi Ölçeği-Güvenli Bağlanma Puanı, EBBÖ-Güvensiz Bağlanma = Erişkin Bağlanma Biçimi Ölçeği-Güvensiz Bağlanma Puanı)

Çocukların ayrılma kaygısı puanlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Analiz sonucuna göre, çocukların ayrılma kaygısı puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığı görülmektedir ($U = 260.50$, $p > .05$) (Tablo 11).

Tablo 11. Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanlarının Cinsiyet Değişkene Göre İncelenmesi

Grup	N	Ort.	SO	U	p
Kız	18	26.03	468.50	260.50	.70
Erkek	31	24.40	756.50		

Ebeveyn Demografik Bilgi Formunda, annelere çocuklarının doğumdan sonra bir yıl içerisinde herhangi bir beslenme sorunu yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. Bunun sonucunda çocukların ayrılma kaygısı puanlarının beslenme sorunu yaşayıp yaşamama durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Analiz sonucuna göre Tablo 12 incelendiğinde anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($U = 86.000$, $p < .05$).

Tablo 12. Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanlarının Beslenme Sorunu Yaşama Durumlarına Göre İncelenmesi

Grup	N	Ort.	SO	U	p
Beslenme Sorunu Yaşayanlar	8	34.75	278.00	86.00	.04
Beslenme Sorunu Yaşamayanlar	41	23.10	947.00		

Ebeveyn Demografik Bilgi Formunda, annelere çekirdek veya yakın aile üyelerinde kronik hastalığa sahip kişilerin olup olmadığı sorulmuştur. Bunun sonucunda çocukların ayrılma kaygısı puanlarının ailelerinde kronik hastalığa sahip kişilerin olup olmama durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Tablo 13'e göre, farklılaşmadığı görülmektedir (U= 202.00, p>.05).

Tablo 13. Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanlarının Ailelerinde Kronik Hastalık Geçmişi Olup Olmaması Durumuna Göre İncelenmesi

Grup	N	Ort.	SO	U	p
Kronik Hastalık Geçmişi Olanlar	13	27.46	357.00	202.00	.47
Kronik Hastalık Geçmişi Olmayanlar	36	24.11	868.00		

Ebeveyn Demografik Bilgi Formunda, annelere çekirdek ailelerinde veya yakın aile üyelerinde psikolojik/psikiyatrik bir sorun geçmişi yaşayan kişilerin olup olmadığı sorulmuştur. Bunun sonucunda çocukların ayrılma kaygısı puanlarının ailelerinde psikolojik/psikiyatrik hastalığa sahip kişilerin olup olmama durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Analiz sonucuna göre, farklılaşma olmadığı görülmektedir (U= 95.00, p>.05) (Tablo 14).

Tablo 14. Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanlarının Ailelerinde Psikolojik/Psikiyatrik Sorun Geçmiş Olup Olmaması Duruma Göre İncelenmesi

Grup	N	Ort.	SO	U	p
Psikolojik/ Psikiyatrik Geçmiş Olanlar	6	30.67	184.00	95.00	.30
Psikolojik/Psikiyatrik Geçmiş Olmayanlar	43	24.21	1041.00		

Ebeveyn Demografik Bilgi Formunda, annelere ailelerinde yaşanmış önemli kayıpların (ölüm gibi) olup olmadığı sorulmuştur. Bunun sonucunda çocukların ayrılma kaygısı puanlarının ailelerinde önemli kayıplar yaşanıp yaşanmaması durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Tablo 15 incelendiğinde, anlamlı düzeyde bir farklılaşma olmadığı görülmektedir ($U= 88.00, p>.05$).

Tablo 15. Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanlarının Ailelerinde Önemli Kayıpların (ölüm gibi) Yaşanıp Yaşanmaması Durumuna Göre İncelemesi

Grup	N	Ort.	SO	U	p
Önemli Kayıplar Yaşayanlar	6	29.83	179.00	88.00	.26
Önemli Kayıplar Yaşamayanlar	41	23.15	949.00		

Ebeveyn Demografik Bilgi Formunda annelere çocuklarına sınır koyma konusunda eşleri ile arasındaki uyumu sorularak, 5’li likert tipi ölçek üzerinde değerlendirme yapmaları istenmiştir. Bunun sonucunda çocuklarına sınır koyma eş uyumu ile çocukların ayrılma kaygısı puanları arasındaki ilişki incelenmiştir. Tablo 16’da görüldüğü üzere, anlamlı düzeyde bir ilişki bulunamamıştır ($r_s =.035, p> .05$).

Tablo 16. Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanları ile Annelerin Çocuklarına Sınırlı Koymada Eş Uyum Düzeyi Arasındaki Korelasyon Analizi

Değişkenler	AÖAKÖ	Eş Uyum Düzeyi
Eş Uyum Düzeyi	.035	1
AÖAKÖ	1	.035

* $p < .05$

(AÖAKÖ=Anaokulu Öğrencileri Ayrılık Kaygısı Ölçeği)

Ebeveyn Demografik Bilgi Formunda, annelere çocuklarına ilk iki yıl içerisinde kimin bakım verdiği sorulmuştur. Bunun sonucunda çocukların ayrılma kaygısı puanlarının, onlara ilk iki yıl içerisinde bakım verene göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Tablo 17 incelendiğine, anlamlı düzeyde bir farklılaşma olduğu görülmektedir ($U = 159.50$, $p < .05$).

Tablo 17. Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanlarının İlk İki Yıl İçerisinde Bakım Verenlerine Göre İncelenmesi

Grup	N	Ort.	SO	U	p
Tamamen Anne	33	27.17	896.50	159.50	.05
Anne Yanında Yardım Alarak	15	18.63	279.50		

Ebeveyn Demografik Bilgi Formunda annelere çocuklarının anaokuluna başlarken sorun yaşama durumu sorularak, 5'li likert tipi ölçek üzerinde değerlendirme yapılmıştır. Bunun sonucunda annelere göre çocuklarının anaokuluna başlarkenki sorun yaşama düzeyi ile çocukların ayrılma kaygısı puanları arasındaki ilişki incelenmiştir. Tablo 18'de görüldüğü üzere, anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur ($r_s = .600$, $p < .001$).

Tablo 18. Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanları ile Annelerine Göre Çocuklarının Anaokuluna Başlarken Sorun Yaşama Düzeyi Arasındaki Korelasyon Analizi

Değişkenler	AÖAKÖ	Eş Uyum Düzeyi
Anaokuluna Başlarken Sorun Yaşama Düzeyi	.600**	1
AÖAKÖ	1	.600**

* $p < .05$, ** $p < .001$

(AÖAKÖ=Anaokulu Öğrencileri Ayrılık Kaygısı Ölçeği)

Ebeveyn Demografik Bilgi Formunda annelere anaokuluna giderken çocuklarının kendilerinden ayrılmakta sorun yaşama durumu sorularak, 5'li likert tipi ölçek üzerinde değerlendirme yapmaları istenmiştir. Bunun sonucunda annelere göre çocuklarının anaokuluna giderken kendilerinden ayrılmakta sorun yaşama düzeyi ile çocukların ayrılma kaygısı puanları arasındaki ilişki incelenmiştir. Tablo 19'da görüldüğü üzere, anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur ($r_s = .699$, $p < .001$).

Tablo 19. Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanları ile Annelerine Göre Çocuklarının Anaokuluna Giderken Kendilerinden Ayrılmakta Sorun Yaşama Düzeyi Arasındaki Korelasyon Analizi

Değişkenler	AÖAKÖ	Eş Uyum Düzeyi
Anneden Ayrılmakta		
Sorun Yaşama Düzeyi	.699**	1
AÖAKÖ	1	.699**

* $p < .05$, ** $p < .001$

(AÖAKÖ=Anaokulu Öğrencileri Ayrılık Kaygısı Ölçeği)

Annelerin çalışma durumunun, araştırmanın ilgili ana değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. İlk olarak çocukların ayrılma kaygısı puanlarının annelerin çalışma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Analiz sonucuna göre anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir ($U = 187.00$, $p < .05$) (Tablo 20).

Tablo 20. Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanlarının Annelerin Çalışma Durumuna Göre İncelenmesi

Grup	N	Ort.	SO	U	p
Çalışıyor	29	21.45	622.00	187.00	.04
Çalışmıyor	20	30.15	603.00		

Bir diğer analizde, annelerin güvenli bağlanma puanlarının çalışma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Tablo 21 incelendiğinde, farklılaşma olduğu görülmektedir ($t_{(47)}=2.33$, $p<.05$).

Tablo 21. Annelerin Güvenli Bağlanma Puanlarının Çalışma Durumuna Göre İncelenmesi

Grup	N	Ort.	SS	t	p
Çalışıyor	29	3.75	1.22	2.33	.02
Çalışmıyor	20	2.89	1.35		

Daha sonra annelerin güvensiz bağlanma puanlarının çalışma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Tablo 22 incelendiğinde, annelerin güvensiz bağlanma puanlarının çalışma durumuna göre farklılaştığı görülmektedir ($U=182.50$, $p<.05$).

Tablo 22. Annelerin Güvensiz Bağlanma Puanlarının Çalışma Durumuna Göre İncelenmesi

Grup	N	Ort.	U	p
Çalışıyor	29	21.29	182.50	.03
Çalışmıyor	20	30.38		

Araştırmaya katılan annelerin eğitim düzeyleri ile çalışmanın ana değişkenleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Tablo 23’te görüldüğü üzere, araştırmaya katılan annelerin eğitim düzeyleri ile güvenli bağlanma puanları arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır ($r=.450$, $p<.01$). Annelerin eğitim düzeyleri ile güvensiz bağlanma puanları arasında ise negatif yönde bir ilişki bulunmuştur ($r=-.381$, $p<.01$).

Annelerin eğitim düzeyi ile çocukların ayrılma kaygısı puanları ve annelerin sürekli kaygı puanları arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunamamıştır ($r_s = .063$, $p>.05$; $r=.153$, $p>.05$) (Tablo 23).

Annelerin eğitim düzeyi ile Aile Değerlendirme Ölçeğini “duygusal tepki verebilme” alt boyut puanı arasında negatif yönde anlamlı ilişki ($r_s=-.441$, $p<.05$) bulunurken “iletişim”, “roller”, “problem çözme”, “davranış kontrolü”, “gereken ilgiyi gösterme”, “genel fonksiyonlar” alt boyut puanları arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunamamıştır ($r=-.074$, $p>.05$; $r= .008$, $p>.05$; $r=-.119$, $p>.05$; $r=-.262$, $p>.05$; $r=-.175$, $p>.05$; $r_s =-.156$, $p>.05$) (Tablo 23).

Tablo 23. Annenin Eğitim Düzeyi ile Ana Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analizi

Değişkenler	Eğitim Düzeyi	AÖA KÖ	SKE	EBBÖ-Güvenli Bağlanma	EBBÖ-Güvensiz Bağlanma	AD Ö-İ	ADÖ -R	ADÖ -PÇ	ADÖ -DK	ADÖ -GİG	ADÖ-DTV	ADÖ -GF
Eğitim Düzeyi	1	.063	.153	.450**	-.381**	-.074	.008	-.119	-.262	-.175	-.441*	-.156

** $p<.01$, * $p<.05$

(AÖAKÖ=Anaokulu Öğrencileri Ayrılık Kaygısı Ölçeği, SKE= Sürekli Kaygı Envanteri, EBBÖ-Güvenli Bağlanma = Erişkin Bağlanma Biçimi Ölçeği-Güvenli Bağlanma Puanı, EBBÖ-Güvensiz Bağlanma = Erişkin Bağlanma Biçimi Ölçeği-Güvensiz Bağlanma Puanı, ADÖ-İ= Aile Değerlendirme Ölçeği-İletişim Alt Boyu, ADÖ-R= Aile Değerlendirme Ölçeği-Roller Alt Boyutu, ADÖ-PÇ= Aile Değerlendirme Ölçeği-Problem Çözme Alt Boyutu, ADÖ-DK= Aile Değerlendirme Ölçeği-Davranış Kontrolü Alt Boyutu, ADÖ-GİG= Aile Değerlendirme Ölçeği-Gereken İlgiiyi Gösterme Alt Boyutu, ADÖ -DTV= Duygusal Tepki Verebilme Alt Boyutu, AD-GF= Aile Değerlendirme Ölçeği- Genel Fonksiyonlar Alt Boyutu)

Ebeveyn Demografik Bilgi Formunda, annelere çocuklarına gebelik sürecinde herhangi bir sağlık problemi yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. Tablo 24’te sunulduğu üzere, Aile Değerlendirme Ölçeğinin “problem çözme” alt boyut puanlarının annelerin gebelik sürecinde sağlık problemi yaşayıp yaşamaması durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı analiz edilmiştir. Analiz sonucuna göre, anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu bulunmuştur ($U= 76.00, p<.05$).

Tablo 24. Aile Değerlendirme Ölçeğinin Problem Çözme Alt Boyut Puanlarının Gebelik Sürecinde Sağlık Problemi Yaşayan ve Yaşamayan Annelere Göre İncelenmesi

Grup	N	Ort.	SO	U	p
Sağlık Problemi Yaşayanlar	9	36.56	329.00	76.00	.01
Sağlık Problemi Yaşamayanlar	40	22.40	896.00		

Ebeveyn Demografik Bilgi Formunda, annelere çocuklarının ciddi bir hastalık, ameliyat, kaza ya da travma geçirip geçirmediği sorulmuştur. Bunun sonucunda da Aile Değerlendirme Ölçeğinin “problem çözme” alt boyut puanlarının çocuklarının ciddi bir hastalık, ameliyat, kaza ya da travma geçirip geçirmemesi durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur ($t_{(46)}=2,98, p<.05$) (Tablo 25).

Tablo 25. Aile Değerlendirme Ölçeğinin Problem Çözme Alt Boyutu Puanlarının Çocukların Kaza veya Travma Yaşayıp Yaşamama Durumlarına Göre İncelenmesi

Grup	N	Ort.	SS	t	p
Kaza ya da Travma Yaşayanlar	12	11.33	2.96	2.98	.01
Kaza ya da Travma Yaşamayanlar	36	8.88	2.27		

TARTIŞMA

Bu çalışmanın amacı, anaokulu öğrencilerinde ayrılma kaygısının aile ortamı, annenin sürekli kaygısı ve anne-çocuk bağlanma örüntüleri açısından incelenmesidir. Çalışmada ayrıca anneler tarafından doldurularan Ebeveyn Demografik Bilgi Formundaki bazı sorular, araştırmanın ana değişkenleri açısından incelenmiştir.

Bu bölümde çalışmanın bulguları literatür ve çalışmanın çerçevesinde değerlendirilerek tartışılacaktır. İlk önce çalışmanın hipotez testlerine ilişkin bulgular, daha sonra ek bulgular başlığı altında çalışmanın ilgili değişkenlerine ilişkin ve çocukların sosyo-demografik bilgilerine bağlı analizlerden elde edilen bulgular tartışılacaktır.

Çalışmanın Hipotezlerine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Çocukların bağlanma örüntüsü ile annelerin bağlanma örüntüsü arasındaki farklılıkların değerlendirilmesi.

Çalışmada öncelikle, güvenli ve güvensiz bağlanma gruplarına ayrılan çocukların annelerine ait güvenli bağlanma puanları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Daha sonra, güvenli ve güvensiz bağlanma gruplarına ayrılan çocukların annelerinin bu sefer güvensiz bağlanma puanları arasında da anlamlı fark elde edilmiştir. Analiz sonucuna göre ortalamalar incelendiğinde, güvenli bağlanma örüntüsüne sahip çocuklarda annelerin güvenli bağlanma puan ortalaması, güvensiz bağlanma örüntüsüne sahip çocuklara oranla daha yüksektir. Güvensiz bağlanma örüntüsüne sahip çocuklarda annelerin güvensiz bağlanma puan ortalaması, güvenli bağlanma örüntüsüne sahip çocuklara oranla daha yüksektir.

Bowlby (1973) bakım vereninin duyarlılık ve koruyuculuk açısından ulaşılabilir olması ile ilgili beklentilerinin şekillenmesinde kendi erken deneyimlerinin rolünün

olduğunu belirtmiştir. Keser (2015) anneye olan aşk ile birlikte anneliğin öyküsünün başladığından söz etmektedir. Bir kız çocuğunun anneliğe giden ilk adımını, annenin arzu nesnenin kendisini değil babasının olduğunu anlaması ile başlamakta olduğunu belirtmiştir. Erşen (2015) anneliğin, kendi annesi için zamanında bir gelecek olduğunu, şimdi de kendi çocuğu için geçmiş olacağını ve anneliğin de bu geliş gidişlerde kurulacağını belirtmiştir. Dolayısıyla, annelerin kendi erken bebeklik deneyimleri bebek sahibi olduklarında aktive olmaktadır. Hamile olduğunu öğrendiği andan itibaren annenin kendi bebeklik deneyimleri bebeğiyle olan ilişkisine yön vermektedir. Bu bağlamda bakıldığında, annelerin kendi bakım verenleri ile yaşadıkları bağlanma deneyimleri çocukları ile yaşadıkları bağlanma deneyimlerinde önemli rol oynamaktadır. Bu çalışmadan elde edilen bu bulgu da psikanalitik literatürde anlamlı bir yere değinmektedir.

Manassis ve arkadaşları (1994) annenin kaygısının çocuğun güvensiz bağlanma örüntüsü ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Güvensiz bağlanmanın da çocuğun kaygısı ile ilişkili olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle anne ve çocuğun kaygısı arasında bağlanma örüntülerinin aracı bir rol oynadığını belirtmiştir. Bağlanmada kuşaklar arası aktarım teorisine göre ise, bağlanma örüntüsü nesilden nesile aktarılmaktadır (Roelofs ve ark., 2008). Cassidy ve arkadaşları (2013) bebeğin bağlanma örüntüsünün annenin bebeğine karşı olan duyarlılığından etkilendiğini belirtmektedir. Bunun sonucunda da annenin bağlanma örüntüsünün bebeğin bağlanma örüntüsünü yordadığını öne sürmektedirler. Benoit ve Parker (1994) üç neslin bağlanma örüntülerini incelediği çalışmada, annelerin hamilelik sürecinde ölçülen bağlanma örüntülerinin bebeklerinin bağlanma örüntülerini yordadığını belirtmektedir. Aynı zamanda, büyükannelerin bağlanma örüntülerinin de annelerin bağlanma örüntülerini yordadığı gözlemlenmiştir. Böylece bağlanma örüntüsünün anneden çocuğa aktarıldığı görülmektedir. Wong ve arkadaşları (2011) tarafından yapılan çalışmada,

annelerin bağlanma kalıpları ile çocukların bağlanmaya dair zihinsel temsilleri arasında bir ilişki olduğu bulunmuştur. Literatürdeki bu bulgular göz önünde bulundurulduğunda çalışmamızın sonucunun literatürü destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Çocukların ayrılma kaygısı ile aile ortamı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi.

Kerns ve arkadaşları (2011) tarafından 54 aylık ile altıncı sınıfa giden çocuklarda kaygı belirtilerinin gelişmesindeki faktörler incelenmiştir. Araştırmada aile içerisindeki negatif yaşam olaylarının çocuklarda kaygı oluşumunu yordayabileceği bulunmuştur. Dick ve Silverman (2006) da çocuklarda ayrılma kaygısının görülmesinin risk faktörlerini incelenmiştir. Risk faktörlerinden önemli bir tanesinin aile ortamı olduğunu belirtilmiştir. Buradan hareketle, bu tez çalışmasında anaokuluna giden çocukların ayrılma kaygısı yaşama durumları ile aile ortamları arasındaki ilişki incelenmiştir. Analizlerin sonucuna göre, çocukların ayrılma kaygısı ile Aile Değerlendirme Ölçeğinin “genel fonksiyonlar” alt boyutu arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Bu alt boyut diğer tüm alt boyutları kapsayacak şekilde aile içindeki genel işlevi ölçmektedir. Alt boyuttan alınan yüksek puanlar aile işlevinin sağlıklı olduğunu göstermektedir. Analiz sonucuna göre, çocukların ayrılma kaygısı puanları yükseldikçe genel fonksiyonlar alt boyut puanında yükselmektedir. Bernstein ve Garfinkel (1988) tarafından yapılan çalışmada, ailede işlev bozukluklarının okul reddi ve ayrılma kaygısı bozukluğu olan çocukların daha fazla olduğu bulunmuştur. Kearney ve arkadaşları (2003) yaptıkları çalışma sonucunda ebeveynlerin çocukları ile ilgili belirttikleri ayrılma kaygısı bozukluğu belirtileri ile aile ilişkileri puanları arasında ilişki bulunmuştur. Wirt ve arkadaşları (1990) ayrılma kaygısı bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinin aile içinde ciddi düzensizlikler olduğu belirtmiştir (Akt., Kearney ve ark.,

2003). Bu bulgular göz önünde bulundurulduğunda çalışmanın sonuçları ile örtüştüğü görülmektedir.

Çalışmamızın sonucunda çocukların ayrılma kaygısı ile Aile Değerlendirme Ölçeğinin diğer alt boyutları (iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterebilme, davranış kontrolü, problem çözme) arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunamamıştır. Literatürde yapılan çalışmalar, ağ gibi birbirine sarılmış olan ailelerde yaşayan çocuklarda daha çok ayrılma kaygısı yaşadığı belirtilmektedir (Kearney ve Silverman, 1995). Peleg ve Dar (2001) tarafından yapılan çalışmanın sonucuna görede, aile içerisinde ilişkilerin fazla iç içe geçmiş olmasının çocukların kaygı geliştirmesinde etkili olduğunu belirtilmektedir. Teichman ve Ziv (1998) tarafından yapılan çalışmada, çocukların kaygı yaşamaları, aile içindeki iç içe geçmiş ilişkiler ve bağlılığın çok yüksek olması ile ilişkilendirilmiştir. Bernstein ve Garfinkel (1988) tarafından yapılan çalışmada ise, ailede işlev bozukluklarının okul reddi ve ayrılma kaygısı bozukluğu olan çocukların daha fazla olduğu bulunmuştur. Bu iki grupta parçalanmış ailelerde roller ve iletişim alanında güçlük yaşadıkları belirtilmiştir. Çalışmanın sonuçlarının bu bağlamda literatürü desteklemediği görülmektedir. Bunun nedeninin, ölçeğin alt boyutlarının örneklem sayısına göre yüksek olmasından kaynaklanıyor olabileceği düşünülmektedir. Çocuklarda ayrılma kaygısının aile içindeki genel işlevler ile ilişkisi bulunurken hangi alt boyutlarda dağıldığını belirleyebilmek için örneklem sayısının artırılması gerekmektedir.

Çocukların ayrılma kaygısı ile annenin sürekli kaygısı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi.

Araştırmanın hipotezi kapsamında annelerin sürekli kaygı puanları ile çocukların ayrılma kaygısı puanları arasındaki ilişki incelenmiştir. Analiz sonuçlarında anaokuluna

giden çocukların ayrılma kaygısı ile annelerinin sürekli kaygıları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Kuramcıların kaygı tanımlarına bakıldığında, bireyin çocukluk yıllarında kaygının kökeninin oluşmaya başladığı görülmektedir. Bu nedenle çocukluk döneminde, anne babanın kaygı düzeyinin yüksek olması çocukta kaygı oluşmasına neden olabilmektedir. Kaygı öğrenilen bir duygu olarak ele alındığında annelerinin kaygı düzeylerinin, çocukların kaygı düzeylerini etkileyebildiği görülmektedir. Bu nedenle çocuklarda ayrılma kaygısı bozukluğu oluşumunda ebeveynin kaygısı önemli risk faktörlerinden birini oluşturmaktadır. (Dick-Niederhauser ve Silverman, 2006). Bu konuda yapılan çalışmalardan bazıları, ayrılma kaygısı bozukluğu olan çocukların annelerinin yaşam boyu kaygı bozuklukları tanısını alma riskleri olduğunu göstermektedir (Last ve ark., 1987). Borelli ve arkadaşları (2014) tarafından yapılan çalışmada, ebeveynlerin kaygısı ile çocuklarının onlarda stres yaratan durumlara verdiği tepki arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Anaokuluna giden çocukların annelerinden ayrılarak farklı bir ortama girmesi onlarda stres yaratan bir durum olarak düşünüldüğünde, bu duruma nasıl tepki verdikleride annelerinden gözlemleyerek öğrendikleri şekilde olacaktır. Dolayısıyla anne onda stres yaratan durumlarda kaygı içeren tepkiler gösteriyorsa çocukta aynı şekilde benzer tepkileri verecektir. Erermiş ve arkadaşları (2009) tarafından yapılan bir başka çalışmada ise, ayrılma kaygısı bozukluğu olan anaokuluna giden çocukların annelerinin mizaç özelliklerini inceleyen çalışmanın sonucuna göre, ayrılma kaygısı bozukluğu tanısı almış çocukların annelerinin depresif, siklotimik, irritabl ve anksiyöz mizaç puanlarının kontrol grubuna oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kerns ve arkadaşları (2011) tarafından, 54 aylık ile altıncı sınıfa giden çocuklarda kaygı belirtilerinin gelişmesindeki faktörleri belirlemeyi amaçlayan çalışmasında, annenin kaygısının çocuklarda kaygı oluşumunu yordayabileceği

bulunmuştur. Can (2015) tarafından yapılan çalışmada ise, okula gitme zorluğu yaşayan çocuklar ile annelerinin sürekli kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Okula gitme zorluğu da anaokuluna giden çocuklarda ayrılma kaygısının bir belirtisi olarak ele alınabilmektedir. Bu bulgular göz önünde bulundurulduğunda, çalışmamızda elde edilen sonuçlar literatürü desteklemektedir.

Ek Bulguların Değerlendirilmesi

Çocuğun bağlanma örüntüsü ile cinsiyet arasındaki farklılıkların değerlendirilmesi.

Çalışmada çocukların güvenli ve güvensiz bağlanma örüntülerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Analiz sonucuna göre, anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Pierrehumbert ve arkadaşları (2009) beş farklı ülkede anaokuluna giden çocuklar ile yapmış olduğu çalışmada çocukların cinsiyeti ile bağlanma örüntüleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Çalışmanın sonucuna göre kız çocukları erkeklere oranla daha fazla güvenli bağlama örüntüsüne sahiptirler. Güner (2011) ise dört ile altı yaş aralığında çocuk ile yapmış olduğu çalışmada, çocukların bağlanma örüntüleri ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık olduğunu belirtmiştir. Kız çocuklarının toplam bağlanma puanlarının erkeklere oranla daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Dolayısı ile çalışmanın sonucuna göre, kız çocukları daha çok güvenli bağlanma örüntüsüne sahiptirler. Türköz (2007) beş altı yaş aralığındaki çocuklar yürüttüğü çalışmada erkek çocukların kızlara oranla daha çok güvensiz bağlanma örüntüsüne sahip olduğunu belirtmiştir. Fakat literatürde çocukların bağlanma örüntüleri ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık olmadığını belirten çalışmalarda bulunmaktadır (Cassidy, 1988; İlaslan, 2009; Seven, 2006; Jump, 1998; Uluç,2005). Çalışmamızda da benzer şekilde çocukların bağlanma örüntülerinin

cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Maccoby (1990) annelerin çocukları ile aralarındaki ilişkinin cinsiyet ile çok az ilişkili olduğunu belirtmiştir. Annelerin her iki cinsiyette de bebeklerinin ihtiyaçlarına aynı derecede yanıt vermektedirler. Psikanlitik kurama göre de annelerin kendi bakım verenleri ile yaşadıkları bağlanma deneyimlerinin çocukları ile yaşadıkları bağlanma deneyimlerinde önemli rol oynadığı düşünülmektedir (Erşen, 2015). Bu bağlamda bakıldığında, çocukların bağlanma örüntülerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucu literatür tarafından desteklenmektedir.

Çocukların ayrılma kaygısı ile bağlanma örüntüsü arasındaki farklılıkların değerlendirilmesi.

Çalışmada çocukların bağlanma örüntülerinin ayrılma kaygısı puanlarına göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Analiz sonuçları incelendiğinde, anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bowlby (1973) ayrılma kaygısının bağlanma ilişkisinin tehdit altında olduğu veya bağlanma figürüne ulaşmadığı zamanlarda ortaya çıktığını belirtmiştir. Aynı zamanda ayrılma kaygısı terimin ideal tanım olmadığını, en doğru tanımlamanın kaygılı bağlanma veya güvensiz bağlanma olduğunu belirtmiştir. Güvensiz bağlanma ve ayrılma kaygısı arasındaki bağ, güvensiz bağlamanın kaygı gelişiminde genel bir risk faktörü oluşturduğunu ortaya koymaktadır (Bowlby, 1973). Mofrad ve arkadaşları (2012) tarafından yapılan çalışmada çocuklarda bağlanma örüntüleri ile ayrılma kaygıları semptomları arasındaki ilişki incelenmiştir. Kaçınan ve kaygılı/kararsız bağlanma örüntüsüne sahip çocukların ayrılma kaygısı semptomları arasında pozitif ilişki bulunurken güvenli bağlanma örüntüsüne sahip çocuklarda negatif ilişki bulunmuştur. Benzer şekilde, çocukların kaygıları ile güvenli bağlanma örüntüsü arasında negatif ilişkinin olduğunu belirten çalışmalar bulunmaktadır (Brown ve Whiteside, 2008; Muris ve ark., 2000). Bu bulgular göz önünde bulundurulduğunda çalışmamızdan bu sonucu literatür tarafından

desteklenmemektedir. Bunun nedeninin örneklem sayısının az olmasından kaynaklanıyor olabileceği düşünülmektedir. Çünkü analiz sonucunda ortalamalara bakıldığında güvensiz bağlanma örüntüsüne sahip çocukların ayrılma kaygısı puanlarının güvenli bağlanma örüntüsüne oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu da örneklem sayısı yükseldiğinde analiz sonucunun anlamlı çıkabileceğini düşündürmektedir.

Çocukların ayrılma kaygısı ile annelerin bağlanma örüntüleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi.

Çocukların ayrılma kaygısı puanları ile annelerinin güvenli ve güvensiz bağlanma puanları arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Analiz sonucuna göre çocukların ayrılma kaygısı ile annelerin hem güvenli bağlanma puanları hemde güvensiz bağlanma puanları arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunamamıştır. Küçüköğüt (2015) tarafından yapılan çalışmada benzer şekilde çocukların ayrılma kaygısı ile annelerinin bağlanma örüntüleri arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır. Literatüre göre çocukların bağlanma örüntüleri ile annelerin bağlanma örüntüleri arasında ilişki bulunmaktadır (Benoit ve Parker, 1994; Cassidy, Jones ve Shaver, 2013; İlaslan, 2009). Aynı zamanda literatürde yapılan çalışmalar çocukların bağlanma örüntüleri ile ayrılma kaygıları arasında bir ilişki olduğunu da öne sürmüştür (Brown ve Whiteside, 2008; Mofrad ve ark., 2012; Muris ve ark., 200). Buradan yola çıkarak annelerin bağlanma örüntüleri ile çocukların ayrılma kaygıları arasında ilişki olacağı düşünülmektedir. Fakat analiz sonucuna göre anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Çalışmamızda bu sonucun örneklem sayısının yetersiz olmasından kaynaklı olabileceği düşünülen çocukların ayrılma kaygısı ile bağlanma örüntüleri arasında anlamlı düzeyde farklılaşma bulunamamış olması ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Çocukların ayrılma kaygısı ile cinsiyet arasındaki farklılıkların değerlendirilmesi.

Çalışmada çocukların ayrılma kaygısı puanlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Analiz sonuçları incelendiğinde, anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Akman (1988) yapmış olduğu çalışmada benzer sonuçlar elde ederek, ayrılma kaygısının cinsiyet üzerinde bir değişiklik yaratmadığını belirtmiştir. Küçüköyük (2015) de yapmış olduğu çalışmada ayrılma kaygısı yaşayan çocuklarla cinsiyet değişkeni arasında anlamlı fark olmadığını belirtmiştir. Bu bulgulardan farklı olarak, Türkbay ve Söhmen (2001) ise erkek çocuklarda kız çocuklara oranla daha fazla okul reddinin görüldüğünü belirtmiştir. Büküşoğlu ve arkadaşları (2001) ise okul fobisi olan çocukların cinsiyeti incelendiğinde eşit oranda olduklarını belirtmiştir. Granell de Aldaz ve arkadaşları (1984) ve Heyne ve arkadaşları (2001) tarafından yapılan çalışmalarda benzer sonuçlar öne sürerek, okul reddinin kız ve erkek çocuklarda eşit oranda görüldüğünü belirtmiştir. Bu çalışmada çocuklarda ayrılma kaygısı ile cinsiyet arasında anlamlı farklılığın olmadığı bulgusunu desteklemektedir. Akman (1988) ve Küçüköyük (2015) çalışmalarında, bu çalışmada da olduğu gibi çocuklardaki ayrılma kaygısını ölçmek için “Anaokulu Öğrencileri Ayrılık Kaygısı Ölçeği” kullanılmıştır. Yine çalışmamızla benzer şekilde araştırmanın örneklemini bu ölçeğe göre ayrılma kaygısı yaşayan çocuklardan oluşmaktadır. Diğer çalışmaların ise örneklemini ayrılma kaygısı yaşayan çocuklarda görülebilen okul reddi yaşayan çocuklardan oluşmaktadır. Bu nedenle araştırmalarda farklı ölçekler kullanılması ve örneklem grubunun farklı olması nedeni ile sonuçlardaki farklılıkların olabileceği düşünülmektedir.

Çocuğun ayrılma kaygısı ile beslenme sorunu arasındaki farklılıkların değerlendirilmesi.

Ebeveyn Demografik Bilgi Formunda, annelere çocuklarının doğumdan sonra ilk bir yıl içerisinde herhangi bir beslenme sorunu yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. Bunun sonucunda, çocukların ayrılma kaygısı puanlarının beslenme sorunu yaşayıp yaşamama durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Analiz sonucunda anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Beslenme sorunu yaşayan çocukların ayrılma kaygısı puan ortalamaları, beslenme sorunu yaşamayan çocuklara oranla daha yüksek bulunmuştur.

Bebeğin doğduğu andan itibaren anne ile olan ilişkisi beslenme üzerine kurulmuştur (Steiner, 1997/2004). Çocuklar beslenirken herhangi bir şeyi içe alma ve özümseme deneyimini yaşamaktadır. Bu deneyimlerde çocukların ileriki deneyimlerinin başlangıcı niteliğindedir. Beslenme sadece fiziksel olarak yemek ile alakalı değildir. Çocuklar yemek yedirilme ve yemek yeme bağlamını, bir sahne olarak yemek yediren kişiyle birlikte aralarındaki o ilişkiye dahil etmektedirler. Dolayısıyla çocuklar yemek yerkenki ortamda ilişkişel olan ne varsa içine almaktadır. Bu nedenle çocuğun yediğı yemeğın ne olduğı kadar nasıl yedirildiğı, nasıl bir yemek yeme deneyimi olduğı da önemlidir. Yemek yeme deneyiminden kastı çocuğun bakım vereninden gelen yemeğı afiyetle mi yoksa iştahsızlıkla mı karşıladığıdır. Çocuğun beslenme deneyimleri sonucunda ileriki yaşantısında kurulan ilişkişlerdeki öğrenme deneyimleri arasında benzer örüntü göstereceğı düşünölmektedir. Çocuğun deneyimi ne kadar afiyetle ve iştahla olursa okula başladığında yeni ortamı, öğretmenden gelen bilgileri aynı şekilde afiyetle içlerine alacaklardır. Fakat çocukların yemek yeme deneyimleri iştahsızlık, hoşnutsuzluk, zorlamayla sonuçlanmışsa yeni bilgiyi ve ortamı da o şekilde içine, zihnine almak istemeyeceklerdir (Youell, 2006/2015). Bu

bağlamda düşüldüğünde bu şekilde bir beslenme deneyimi yaşayan çocukların okula başladıklarında ayrılma kaygısı yaşayabilecekleri düşünülmektedir.

Çocukların ayrılma kaygısı ile kontrol edilemeyen yaşam olayları arasındaki farklılıkların değerlendirilmesi.

Çalışmada Ebeveyn Demografik Bilgi Formunda annelere, aile geçmişlerinde önemli kayıpların yaşanıp yaşanmadığı, psikolojik/psikiyatrik ve kronik hastalık geçmişinin olup olmadığı sorulmuştur. Çocukların ayrılma kaygısı puanlarının bu üç değişkene göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda çocukların ayrılma kaygısı puanlarının üç değişkene göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur. Çocukların aile geçmişlerinde önemli kayıpların yaşanıp yaşanmadığı, psikolojik/psikiyatrik ve kronik hastalık geçmişinin olup olmaması kontrol edilemeyen yaşam olayları olarak nitelendirilmiştir. Çocuklarda kaygının gelişmesinde ölüm, aileden ayrılma gibi kontrol edilemeyen yaşam olaylarını deneyimlenmesi, gelecekteki kontrol edilemezlik beklentilerini arttırmaktadır. Bu da kaygının başlama ve yoğunlaşma riskini arttırmaktadır (Grover ve ark., 2005). Türkbay ve Söhmen (2001) tarafından yapılan çalışmanın sonucuna göre, ayrılma kaygısı yaşayan çocukların 1/4 ölüm, hastaneye yatma gibi zorlu yaşam deneyimleri olduğu bulunmuştur. Araştırma, anne babanın ayrı yaşaması veya boşanması, yakınının ölümü, hastalanması ya da yaralanması gibi hastaneye yatmasını gerektirecek durumlar yaşaması çocuklarda ayrılma kaygısının oluşmasında bir etken olduğunu belirtmektedir. Battaglia ve arkadaşları (2016) tarafından yapılan boylamsal çalışmanın sonucuna göre, çocukların birinci derece yakının ölmesi ile ayrılma kaygısı yaşamaları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Çalışmamızın sonucu literatürü destekler nitelikte değildir. Bunun nedeni örneklem grubu içerisinde kontrol edilemeyen yaşam olaylarını yaşayan ve yaşamayan grupların sayıca dengesiz olmasının olabileceği düşünülmektedir. Kontrol

edilemeyen yaşam olaylarını yaşayan kişilerin sayısı yaşamayanlara oranla daha azdır. Bu nedenle daha geniş örnekleme bu özellikler incelendiğinde farklı sonuçların elde edilebileceği düşünülmektedir.

Çocukların ayrılma kaygısı ile ebeveynlerin çocuklarına sınır koymada ki eş uyumları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi.

Ebeveyn Demografik Bilgi Formunda annelere çocuklarına sınır koyma konusunda eşleri ile uyum düzeyleri sorularak, çocuklara sınır koymadaki eş uyumu ile çocukların ayrılma kaygısı puanları arasındaki ilişki incelenmiştir. Analiz sonucuna göre ayrılma kaygısı puanı ile çocuklarına sınır koymada ebeveynlerin tutarsız ve uyumsuz olması arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunamamıştır. Fakat Wirt ve arkadaşları (1990) tarafından yapılan çalışmada, ayrılma kaygısı bozukluğu olan çocukların ailelerinde ebeveyn uyuşmazlıkları ve çocuğa limit koyma konusunda tutarsızlıkların olduğunu belirtmiştir (Akt., Kearney ve ark., 2003). Bu çalışmada örneklem sayısının az olmasının sonucu etkilediği düşünülmektedir. Analiz sonucuna bakıldığında, anlamlılık değerine çok yakın bir değerle sonucun anlamsız çıktığı görülmektedir. Bu yüzden örneklem sayısı arttırıldığında analiz sonucunun anlamlı çıkma olasılığının yüksek olduğu düşünülmektedir.

Çocukların Ayrılma Kaygısı Puanlarının İlk İki Yıl İçerisinde Bakım Verenlerine Göre İncelenmesi

Ebeveyn Demografik Bilgi Formunda, annelere çocuklarına ilk iki yıl içerisinde kimin bakım verdiği sorulmuştur. Bunun sonucunda çocukların ayrılma kaygısı puanlarının, onlara ilk iki yıl içerisinde bakım verene göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Analiz sonucuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. İlk iki yıl içerisinde tamamen annenin bakım verdiği çocuklarda ayrılma kaygısı puan ortalaması, yanında

yardım alarak çocuğuna bakım veren annelerin çocuklarındaki ayrılma kaygısı puan ortalamasına oranla daha yüksek bulunmuştur.

Kısa süreli ayrılıklar hem çocuk hemde anne için yararlıdır. Bütün bir gününü çocukla geçirmek anne için yorucu olmasının yanı sıra başka insanlarla bir arada olmanın verdiği rahatlamaya da ihtiyacı vardır. Çocukta bu durumda, annesinin kendi isteklerini yerine getirme hakkı olduğunu öğrenmektedir. Aynı zamanda annesinin yokluğunda diğer aile üyeleri veya başka kişilerle olan ilişkilerini ilerletmesine de katkı sağlamaktadır (Steiner, 1997/2004). Anneler yardım almayarak çocuklarına tek başına bakım verdiklerinde çocukları ile bu kısa süreli ayrılıkları deneyimle ihtimalleri veya sıklıkları daha düşük olacaktır. Fakat yanında yardım alarak çocuğuna baktığında kısa süreli ayrılıkları deneyimleme fırsatını daha çok bulacaktır. Çocuklar bu şekilde hem diğer kişilerle daha çok iletişime geçip, vakit geçirme şansına erişecektir, hemde annelerinden ayrılıp yeniden biraraya gelme pratiğini deneyimleyeceklerdir. Bu pratiklerin de çocuklar anaokuluna başladıklarında ayrılma kaygısı yaşama ihtimallerini düşürebileceği düşünülmektedir.

Çocukların ayrılma kaygısı ile annelerine göre çocukların anokuluna başlarken sorun yaşama düzeyleri ve anaokuluna giderken kendilerinden ayrılmakta sorun yaşama düzeyleri arasındaki ilişkinin değerdendirilmesi

Ebeveyn Demografik Bilgi Formunda annelere çocuklarının anaokuluna başlarken sorun yaşama düzeyi sorulmuştur. Bunun soncunda annelere göre çocuklarının anaokuluna başlarkenki sorun yaşama düzeyi ile çocukların ayrılma kaygısı puanları arasındaki ilişki incelenmiştir. Analiz sonucuna göre pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Dolayısıyla annelere göre çocukların anaokuluna giderken sorun yaşama düzeyleri arttıkça ayrılma kaygısı puanlarında artmaktadır. Aynı zamanda, Ebeveyn Demografik Bilgi Formunda

annelere anaokuluna giderken çocuklarının kendilerinden ayrılmakta sorun yaşayama durumu sorularak, annelere göre çocuklarının anaokuluna giderken kendilerinden ayrılmakta sorun yaşama düzeyi ile çocukların ayrılma kaygısı puanları arasındaki ilişki incelenmiştir. Analiz sonucuna göre pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Annelere göre çocuklarının anaokuluna giderken kendilerinden ayrılmakta sorun yaşama düzeyleri arttıkça çocukların ayrılma kaygısı puanları da artmaktadır. Ebeveyn demografik bilgi formunda bu soru annelerin gözlemine göre çocuklarının anaokuluna giderken ayrılma kaygısı yaşama durumları ile ölçeğe göre ayrılma kaygısı puanları arasında bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek amacıyla sorulmuştur. Analiz sonucunda da görüyoruz ki, annelerin gözlemleri ile ölçeğe göre çocukların ayrılma kaygısı puanları arasında paralellik vardır.

Annenin çalışma durumu ile ilgili değişkenler arasındaki farklılıkların değerlendirilmesi.

Annelerin çalışma durumu ile çalışmanın ilgili bazı değişkenleri arasında anlamlı düzeyde farklılık olup olmadığı analiz edilmiştir. Çalışmamızın sonucunda, annelerin çalışma durumu ile çocukların ayrılma kaygısı puanı arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur. Anneleri çalışmayan çocukların ayrılma kaygısı puanları, anneleri çalışanlara oranla daha yüksek bulunmuştur. Küçüköğüt (2015) tarafından yapılan çalışmada, çalışan annelerin çocuklarının ayrılma kaygısı puan ortalamaları daha yüksek olduğu bulunmuştur; çalışmada ayrıca yüksek eğitilmiş çalışan anneler ile düşük eğitilmiş çalışan annelerin çocuklarının ayrılma kaygısı puanları karşılaştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda, yüksek eğitilmiş çalışan annelerin çocuklarında, yüksek eğitilmiş çalışmayan annelerin çocuklarına oranla ayrılma kaygısının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Demiriz ve Ulutaş (2003) tarafından yapılan çalışmada da benzer şekilde, çalışan annelerin çocuklarının durumluk kaygı düzeylerinin yüksek seviyede olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada elde

edilen sonuçlar literatür tarafından desteklenmemektedir. Bunun nedeninin örneklem farklılığı olabileceği düşünülmektedir. Fakat çalışmamızda elde edilen bu verinin anlamlı olduğu düşünülmektedir. Bebek ile annenin kısa süreli ayrılıklar yaşaması he ikisi içinde yararlı olmaktadır. Bütün gününü bebeği ile geçirmek, bir anne için çok yorucu olduğundan, bu durumun onlarda diğer insanlarla birlikte vakit geçirerek rahatlama ihtiyacını oluşturmaktadır. Çocuğun annesi ile bu küçük ayrılıkları deneyimlediğinde, annelerinin de kendi ihtiyaçlarını, isteklerini yerine getirme haklarının olduğunu öğrenmesine destek olmaktadır (Steiner, 1997/2004). Annesi çalışan çocuklar da bu küçük ayrılıkları düzenli olarak deneyimlemektedir. Bu durum aynı zamanda onlara, okula başladıklarında yaşayacakları ayrılıklar için pratik yapmasını sağlamaktadır. Çocukların bu pratiği deneyimlemesi, okula başladığında ayrılma kaygısı yaşamasını engellemekte olduğu düşünülmektedir.

Aynı zamanda çalışmada, annelerin güvenli ve güvensiz bağlanma örüntüsü puanlarının çalışma durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Analiz sonucuna göre, anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Çalışan annelerin güvenli bağlanma puanları çalışmayan annelere göre daha yüksek bulunurken, çalışmayan annelerin ise güvensiz bağlanma puanları çalışan annelere göre daha yüksek bulunmuştur. Bu ilginç bulgu, daha sonraki çalışmaların detaylı olarak ele alabileceği bir konu olarak görülmektedir.

Annenin eğitim düzeyi ile ilgili değişkenler arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi.

Araştırmaya katılan annelerin eğitim düzeyleri ile çocukların ayrılma kaygısı puanları arasındaki ilişki incelenmiştir. Analiz sonucuna göre, anlamlı düzeyde bir ilişki

bulunamamıştır. Demiriz ve Ulutaş (2003) tarafından yapılmış olduğu çalışmada, annelerin eğitim seviyesinin yükseldikçe çocuklardaki kaygı puan ortalamalarının düşmekte olduğunu belirtmiştir. Küçüköyük (2015) tarafından yapılan çalışmada annelerin eğitim düzeyi ile çocukların ayrılma kaygısı arasında anlamlı düzeyde fark bulunamamıştır. Fakat, annelerin eğitim düzeyi ile çalışma durumları birlikte ele alınarak incelendiğinde, çalışan annelerin eğitim düzeyi arttıkça çocuklarında ayrılma kaygısının azaldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Erermiş ve arkadaşları (2009) tarafından yapılan çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Eğitim düzeyi düşük olan annelerin çocuklarında ayrılma kaygısının daha fazla görüldüğü belirtilmiştir. Ulutaş (1999) yapmış olduğu çalışmada annelerin eğitim düzeyleri ile çocukların durumluk kaygı ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğunu belirtmiştir. Fakat çalışmamızın sonucu literatürü destekler nitelikte değildir. Mevcut çalışmada, annelerin %51.9'u üniversite mezunu iken annelerin diğer yarısının ilkokul, lise ve yüksek öğrenim mezunu olarak dağılması dengeli bir dağılım olmadığını göstermektedir. Bu nedenle annelerin eğitim düzeyi ile çocukların ayrılma kaygısı arasında anlamlı bir farklılık çıkmadığı düşünülmektedir.

Çalışmanın bir diğer sonucuna göre ise annelerin eğitim düzeyi ile annelerin bağlanma puanları arasında ilişki incelenmiştir. Analiz sonucuna göre anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Annelerin eğitim düzeyleri ile güvenli bağlanma puanları arasında pozitif yönde, güvensiz bağlanma puanları ile negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Dolayısı ile annelerin eğitim düzeyi arttıkça güvenli bağlanma örüntüsü puanları artmakta, eğitim düzeyi düştükçe güvensiz bağlanma örüntüsü puanları artmaktadır. Küçüköyük (2015) tarafından yapılan çalışmada annenin eğitim düzeyi ile kaygılı bağlanma örüntüsü arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Oktay ve Batıgün (2014) tarafından yapılan çalışmada, bireylerdeki eğitim düzeyi arttıkça, güvensiz bağlanma boyutlarından olan

kaygılı ve kaçınmacı bağlanma örüntüsü puanlarının azaldığı bulunmuştur. Bu çalışmada da elde edilen bulgu literatür tarafından desteklenmektedir.

Aile değerlendirme ölçeğinin problem çözme alt boyutu ile ilgili değişkenler arasındaki farklılıkların değerlendirilmesi.

Çalışmada, Ebeveyn Demografik Bilgi Formunda annelere gebelik süresince herhangi bir sağlık problemi yaşayıp yaşamama durumu ile çocukların ciddi bir hastalık, ameliyat, kaza ya da travma geçirip geçirmeme durumları sorularak, Aile Değerlendirme Ölçeğinin “problem çözme” alt boyut puanının bu değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Analiz sonucuna göre anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur. Her iki problem durumlarını yaşayan ailelerin Aile Değerlendirme Ölçeğinin “problem çözme” alt boyutundan anlamlı düzeyde yüksek puanlar alınmıştır. Literatür incelendiğinde bu konuda yapılan çalışmalara rastlanılmamıştır. Ailelerin bu gibi problem yaşıyor olmaları, problem çözme becerilerini geliştirmelerine katkıda bulunuyor olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle de problem yaşayan anneler “problem çözme” alt boyutundan yüksek puan almış olabilirler.

SONUÇ

Tez kapsamında 4-6 yaş aralığındaki anaokulu öğrencileri ayrılma kaygısının aile ortamı, annenin sürekli kaygısı ve anne-çocuk bağlanma örüntüleri açısından incelenmiştir.

Araştırmanın hipotez sonuçlarına göre ilk olarak, anaokuluna giden çocukların bağlanma örüntüleri ile annelerinin bağlanma örüntüleri arasında farklılaşma olduğu bulunmuştur. İkinci olarak, anaokuluna giden çocukların ayrılma kaygısı puanları ile Aile Değerlendirme Ölçeğinin “genel fonksiyonlar” alt boyutu arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Son olarak ise anaokuluna giden çocukların ayrılma kaygısı puanları ile annelerin sürekli kaygı puanları arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur.

Araştırmanın ek bulguları kapsamında ise ilk olarak, çocukların ayrılma kaygısı puanlarının beslenme sorunu yaşama, annelerin çalışma durumu ve çocuklara ilk iki yıl içerisinde bakım verenin kim olduğuna göre farklılaştığı bulunmuştur. Fakat, çocukların ayrılma kaygısı puanlarının bağlanma örüntüleri ve kontrol edilemeyen yaşam olaylarına göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Aynı zamanda çocukların ayrılma kaygısı puanları ile annelerine göre anaokuluna başlarken sorun yaşama düzeyleri ile anaokuluna giderken annelerinden ayrılmakta sorun yaşama düzeyleri arasında ilişki bulunurken, annelerin bağlanma örüntüsü ve çocuklarına sınır koymadaki eş uyum düzeyi arasında ilişki bulunamamıştır. Çocukların bağlanma örüntüleri ve ayrılma kaygısı puanlarının da cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Araştırmadan elde edilen diğer bulguya göre, annelerin bağlanma örüntüsü çalışma durumlarına ve eğitim düzeylerine göre farklılaşmaktadır.

Araştırma anaokuluna giden çocukların ayrılma kaygısı yaşamalarında, hangi faktörlerin önemli olduğunun ortaya konmasında önemli bir katkı sunmaktadır. Çalışmadan

elde edilen bulgular kapsamında anaokuluna giden çocuğu olan veya gidecek olan annelere bu konuda onları bilinçlendirmeye yönelik sunumlar, uygulamalar yapılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları ve İleride Yapılacak Olan Çalışmalar İçin Öneriler

Araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlki, araştırmanın örneklem sayısının 49 kişi ile sınırlı kalmasıdır. Sonuçları genellemek için bu sayının yetersiz olduğu düşünülmektedir. Örneklem sayısının az olması aynı zamanda elde edilen verilerin yorumlanmasında da kısıtlılıklara neden olmaktadır. Demografik bilgi formu çocukların gelişim ve aile öyküsünü detaylı bir şekilde öğrenerek çalışmanın hipotezleri ile ilişkilerini açıklamak için hazırlanmıştır. Fakat örneklem sayısının az olması nedeniyle formdaki sorulara verilen cevapların, cevap olasılıklarına dağılımının dengeli olmadığı görülmektedir. Bu da elde edilen verileri yorumlamakta zorluklara neden olmaktadır. Aynı zamanda bu nedenle bazı analizler yapılamamıştır. Formdan elde edilen bazı verilerin ortalaması arasında fark olduğu görülürken, sayının az olması nedeniyle bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır. Örneklem sayısının azlığı ve standart sapmanın yüksek olması nedeniyle, çalışmanın örneklemini genişletilerek tekrar yapılması önerilmektedir.

Çocuklar anaokuluna ilk defa başladıklarında ayrılma kaygısını daha yoğun yaşamaktadırlar. Fakat ikinci ve sonraki senelerinde olan çocuklar okullar açıldığında birkaç gün kaygı yaşasalarda daha hızlı bir şekilde okula adapte olmaktadır. Nitekim, çocukların ayrılma kaygılarının ölçüldüğü “Anaokulu Çocukları için Ayrılık Kaygısı Ölçeğı”nin oluşturulmasında da, okula yeni başlayan çocuklarda uygulama yapılarak bir sene sonra okula devam eden aynı gruba tekrar uygulama yapılmış ve ayrılma kaygısı ortalamalarında düşme saptanmıştır (Akman, 1994). Fakat çalışmamızın örneklemini oluşturan çocuklar

anaokuluna hem yeni başlayanlar hem de daha önceden başlayıp devam edenlerden oluşmaktadır. Örneklem grubunun sadece anaokuluna yeni başlayanlardan oluşturulmayarak önceden devam eden çocukların içinde bulunmasının karıştırıcı etkisi olabileceği düşünülmektedir. Yapılacak ileriki çalışmalarda örneklem grubunun anaokuluna yeni başlayanlardan oluşturulması daha güvenilir sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır.

Çalışmada ölçekler okul tarafından ailelere gönderilerek, doldurmaları istenmiştir. Araştırmacı ile aile arasında bir konuşma geçmemiştir. Bununda araştırmaya katılan ailelerin çalışmaya yeteri kadar yatırım yapmamasına neden olmuş olabileceği düşünülmektedir. Araya üçüncü bir kişi olarak okulu sokmak yerine birebir iletişim halinde olarak formu doldurmaları, annelerin bu çalışmanın okuldan geldiği için bir zorunluluk gibi görmemelerine ve çalışmanın önemini daha iyi anlayarak daha içten formları doldurmalarını sağlayacağı düşünülmektedir. Özellikle araştırmacının, demografik bilgi formundaki soruları anneye sorarak birlikte doldurması ile daha doğru bilgi elde edilecektir. Çünkü demografik bilgi formunda annelerin bazı soruları anlamakta zorluk çektiği, ikilemde kaldıkları dikkat çekmiştir.

KAYNAKÇA

- Ainsworth, M. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. New York: Psychology Press.
- Ainsworth, M. D. S., & Bowlby, J. (1991), An ethological approach to personality development. *American Psychologist*, 46, 331-341.
- Aldaz, E. G., Vivas, E., Gelfand D. M., & Feldman L. (1984). Estimating the prevalence of school refusal and school-related fears. A venezuelan sample. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 172, 722-729.
- Altıntaş, İ. (2009). *Ayrılma anksiyetesi tanısı alan çocukların ebeveynlerinin mizaç ve karakter özellikleri* (Yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Akman, Y. (1987). *Anaokulu çocuklarında görülen ayrılık kaygısının giderilmesinde farklı oyun tekniklerinin etkisi*. (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Akman, Y. (1988). Serbest oyun, yapılandırılmış oyun ve model alma tekniklerinin anaokuluna yeni başlayan çocuklarda görülen ayrılık kaygısının azaltılmasındaki etkileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 99-104.
- Akman, Y. (1994). Anaokulu öğrencileri ayrılık kaygısı ölçeği. *Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, 2(1), 13-18.
- Alacahan, O. (2010). Aile birliğini oluşturan faktörler ve işlevleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 289-298.
- Barber, B. K., & Buehler, C. (1996). Family cohesion and enmeshment: Different constructs, different effects. *Journal of Marriage and The Family*, 58, 433-441.

- Barrett, K. C., Morgan, G. A. (2005). *SPSS for intermediate statistics: Use and Interpretation*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Beck, A. T. (1979). Meaning and Emotions. *Cognitive therapy and the emotinal Disorders* (1. baskı) içinde (s. 62-64). Boston: International Universities Press.
- Ayaz, G. (2015). *Çocuklarda ayrılık kaygısı bozukluğu gelişimi ile annenin kişilik özellikleri ve bağlanma stili arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi* (Doktora tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: a test of a four-category model. *Journal of Personality And Social Psychology*, 61(2), 226-244.
- Bar-Haim, Y., Dan, O., Eshel, Y., & Sagi-Schwartz, A. (2007). Predicting children's anxiety from early attachment relationships. *Journal of Anxiety Disorders*, 21, 1061-1068.
- Bartholomew, K., & Shaver, P. R. (1998). Methods of assessing adult attachment. J. A. Simpson, & W. S. Rholes (Ed.), *Attachment theory and close relationships* içinde (s. 25-45). New York: Guilford Press.
- Battaglia, M., Bertella, S., Politi, E., & Bernardeschi, L. (1995). Age at onset of panic disorder: Influence of familial liability to the disease and of childhood separation anxiety disorder. *The American Journal of Psychiatry*, 152(9), 1362-1364.
- Bellibaş, B. E. (2004). *Ayrılma anksiyetesi bozukluğu olgularının davranış stili özellikleri ile annelerinin mizaç özelliklerinin değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

- Benoit, D. & Parker, K. C. (1994). Stability and transmission of attachment across three generations. *Child Development*, 65(5), 1444-1456.
- Bernstein, G. A., & Garfinkel, B. D. (1988). Pedigrees, functioning, and psychopathology in families of school phobia children. *The American Journal of Psychiatry*, 145(1), 70.
- Borelli, J. L., Smiley, P., Bond, K., Buttitta, K. V., DeMeules M., Perrone, L., Welindt, N., Rausmussen, H. F., & West, J. L. (2014). Parental anxiety prospectively predicts fearful children's physiological recovery from stress. *Child Psychiatry & Human Development*, 46 (5), 774-785.
- Bloom-Feshbach, S., Bloom-Feshbach, J., & Gaughran, J. (1980). The child's tie to both parents: Separation patterns and nursery school adjustment. *American Journal of Orthopsychiatry*, 50 (3), 505-521.
- Bloom-Feshbach, S. & Blatt, S. J. (1981). Separation response and nursery school adaptation. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 21(1), 58-64.
- Bowlby, J. (1944). Forty-four juvenile thieves: Their characters and home-life (II). *The International Journal of Psycho-Analysis*, 25, 19-53.
- Bowlby, J. (1952). Maternal care mental health. *Geneva: World Health Organization*
- Bowlby, J. (1958). The nature of the child's tie to his mother, *International Journal of Psycho- Analysis*, 39, 350-373.
- Bowlby, J. (1960a). Separation anxiety: A critical review of the literature. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 1, 251-269.
- Bowlby, J. (1960b). Grief and mourning in infancy and early childhood. *Psychoanalytic Study of the Child*, 15, 9-52.

- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Volume I attachment and loss*. USA: Basic books.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Volume II separation anxiety and anger*. USA: Basic books.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby ve Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28, 759-775.
- Brennan, K. A., Clark, C. L., & Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. J. A. Simpson & W. S. Rholes (Ed.). *Attachment theory and close relationships* içinde (s. 46-76). New York: Guilford Press.
- Brown, A. M., & Whiteside, S. P. (2008). Relations among perceived parental rearing behaviors, attachment style, and worry in anxious children. *Anxiety Disorders*, 22, 263-272.
- Brumariu, L. E., & Kerns, K. A. (2010). Mother-child attachment patterns and different types of anxiety symptoms: Is there specificity of relations? *Child Psychiatry & Human Development*, 41(6), 663-674.
- Bulut, I. (1993). *Ruh hastalığının aile işlevlerine etkisi*. Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müşşarlığı Yayınları.
- Büküşoğlu, N., Aysan F. & Erermiş, S. (2001). Okul fobisi olan çocukların davranışsal özellikleri, annelerinin ruhsal belirti düzeyleri ve aile fonksiyonlarının incelenmesi. *Ege Tıp Dergisi*, 40(2), 99-104.
- Can, A. (2015). *Okul öncesi dönemde okula gitme zorluğu yaşayan çocukların annelerinin sürekli kaygı düzeyleri ile bağlanma biçimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi.) İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.

- Canabakan Koç, N. (2015). *Okul öncesi dönem adaptasyon sürecinde ayrılık anksiyetesi bozukluğu geliştirmiş 48-66 aylık çocuklarda ebeveyn tutumlarının etkisi*. (Yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Cassidy, J. (1988). The self as related to child-mother attachment at six. *Child Development* 59,121-134.
- Cassidy, J., Jones, J. D., & Shaver, P. R. (2013). Contributions of attachment theory and research: A framework for future research, translation, and policy. *Development and psychopathology*, 25, 1415-1434.
- Cattell, R. B., & Scheier, I. H. (1958). The nature of anxiety: A review of thirteen multivariate analyses comprising 814 variables. *Psychological Reports*, 4, 351-388.
- Cronk, N. J., Slutske, W. S., Madden, P. A., Bucholz, K. K., & Heath, A. C. (2004). Risk for separation anxiety disorder among girls: paternal absence, socioeconomic disadvantage, and genetic vulnerability. *Journal of Abnormal Psychology*, 113(2), 237.
- Çakmak, T., & Yılmaz, B. (2009). Okul öncesi dönem çocuklarının okuma alışkanlığına hazırlık durumları üzerine bir araştırma: Hacettepe üniversitesi beytepe anaokulu örneği. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(3), 489-509.
- Çamurlu Keser, C. (2006). *Annenin bağlanma düzeyi ve çocuk yetiştirme sürecinin çocuğun bağlanma düzeyine etkisi* (Yüksek lisans tezi).Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Çetin, B. (2017). *Çocuklarda ayrılık kaygısı ile anne-babanın ayrılık kaygısı ve ebeveynliğine yönelik tutumları* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Dağlar, K. (2016). *Okul öncesi çocuklarda anksiyete belirtileri ile annelerinin bağlanma biçimleri ve ayrılık anksiyeteleri arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi). Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Dallaire, D. H. & Weinraub (2005). Predicting children's separation anxiety at age 6: The contributions of infant-mother attachment security, maternal sensitivity, and maternal separation anxiety. *Attachment & Human Development*, 7(4), 393-498.
- Demiriz S. & Ulutaş İ., (2003). 9-12 Yaş çocuklarının kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, (3), 1-9.
- Dick-Niederhauser, A., & Silverman, W. K. (2006). Separation anxiety disorder. Fisher, J. E. & O'donohue, W. T. (Ed.). *Practitioner's guide to evidence-based psychotherapy* içinde (s. 627-633). Boston, MA: Springer.
- Drake, K. L., & Ginsburg, G. S. (2012). Family factors in the development, treatment, and prevention of childhood anxiety disorders. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 15, 144-162.
- Epstein, N. B., Bishop, D. S., & Levin, S. (1978). The McMaster model of family functioning. *Journal of Marital and Family Therapy*, 4(4), 19-31.
- Epstein, N. B., Baldwin, L. M., & Bishop, D. S. (1983). The McMaster family assessment device. *Journal of Marital and Family Therapy*, 9(2), 171-180.
- Erermiş, S., Bellibaş, E., Özbaran, B., Büküşoğlu, D. N., Altıntoprak, E., Bildik, T. & Çetin, K. S. (2009). Ayrılma anksiyetesi bozukluğu olan okul öncesi yaş grubu çocukların annelerinin mizaç özellikleri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(1), 14-21.
- Erşen, Ö. (2015). Anneliğe Dair. *Psikanaliz Yazıları-Annelik* (2. Baskı) içinde (s.69-74). Ankara: Bağlam Yayınları.

- Fairbairn, W. D. (1943). The war neuroses: Their nature and significance. D. E. Scharff & E. F. Birtles (Ed.), *Psychoanalytic Studies of the Personality* içinde (s. 256-288). London: Routledge.
- Fairbairn, W. D. (1963). Synopsis of an object-relations theory of the personality. *International Journal of Psycho-Analysis*, 44, 224-225.
- Freud, S. (1905). Three essays on the theory of sexuality. *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud, Volume VII (1901-1905): A case of hysteria, three essays on sexuality and other works*, 123-246.
- Freud, S. (1926). Inhibitions, Symptoms and Anxiety. S. Arbiser & J. Schneider, (Ed.), *On Freud's "inhibitions, symptoms and anxiety"* içinde (s. 9-99). London: Karnac Books.
- Freud, A. (1946). The psychoanalytic study of infantile feeding disturbances. *Psychoanalytic Study of the Child*, 2, 119-132.
- Gençtan, E. (2017). Psiknaliz ve Sonrası. İstanbul: Metis yayıncılık.
- Görgü, E. (2015). *Okula devam eden 5-6 yaş grubu çocukların bağlanma biçimleri ve sosyal davranışları ile annelerinin bağlanma biçimi ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Doktora Tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Grover, R. L., Ginsburg, G. S., & Ialongo, N. (2005). Childhood predictors of anxiety symptoms: A longitudinal study. *Child Psychiatry and Human Development*, 36(2), 133-153.
- Güner, A. (2011). *Okul öncesi çocuklar ve ebeveynlerinin bağlanma güvenlikleri ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

- Harlow, H. F. (1958). The nature of love. *American psychologist*, 13(12), 673.
- Harlow, H. F. & Zimmermann R. R. (1959). Affectional responses in the infant monkey. *Science*, 130 (3373), 421-432.
- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511-524.
- Heyne, D., King, N.J., Tonge, B. J., & Cooper, H. (2001). School refusal: Epidemiology and management. *Paediatric Drugs*, 3, 719-732.
- İlaslan, Ö. (2009). *Çocukların bağlanma davranışlarının özlük nitelikler ve anne bağlanma stillerine göre incelenmesi* (Doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Jump, V. K. (1998). *Effects of infant massage on aspects of the parent-child relationship: An experimental manipulation* (Doktora Tezi). Utah State University, United States.
- Kandır, A., & Alpan, U. Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 14(14), 33-38.
- Karabel M. (2009). *Yenidoğan döneminde yoğun bakımda kalan çocuklarda ayrılık kaygısı bozukluğunun incelenmesi*. (Doktora tezi). Fatih Üniversitesi, Ankara.
- Kayahan, A. (2002). *Annelerin bağlanma stilleri ve çocukların algıladıkları kabul ve reddin çocuk ruh sağlığı ile ilişkileri*, (Yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Kearney, C. A., & Silverman, W. K. (1995). Family environment of youngsters with school refusal behavior: A synopsis with implications for assessment and treatment. *The American Journal of Family Therapy*, 23(1), 59-72.

- Kearney, C. A., Sims, K. E., Pursell, C. R., & Tillotson, C. A. (2003). Separation anxiety disorder in young children: A longitudinal and family analysis. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 32(4), 593-598.
- Kerns, K. A., Siener, S., & Brumariu, L. E. (2011). Mother-child relationships, family context, and child characteristics as predictors of anxiety symptoms in middle childhood. *Development and Psychopathology*, 23(2), 593-604.
- Kesebir, S., K  k  , F. & Dereboy, F. (2012). Eri  kin ba  lanma biçimi: Ge  erlilik ve güvenirlik   alışması. *New Symposium Journal*, 50(2), 99-104.
- Keser, V. (2015). Anneli  e Dair. *Psikanaliz Yazıları-Annelik* (2. Baskı) içinde (s.35-42). Ankara: Ba  lam Yayınları.
- Klein, M. (1948). On the theory of anxiety and guilt. J. Riviere (Ed.), *Developments in psychoanalysis* içinde (s. 271-291). London: Karnac Books.
- Klein, M. (1950). On the Criteria for the Termination of a Psycho-Analysis. *International Journal Psycho-Analysis*, 31, 78-80.
- Klein, M. (1952). The Origins of Transference. *International Journal Psycho-Analysis*, 33, 433-438.
- Klein, M. (2014). *Haset ve     kran* (3. Baskı). (Ko  ak, O. & Erten, Y.,   ev.) İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal   alışma basım tarihi 1975).
- Kris, E. (1950). The Psychoanalytic Study of the Child. *Notes on the Development and on Some Current Problems of Psychoanalytic Child Psychology*, 5(1), 24-46.
- K          , C. (2015). 3-5 ya   arasında ve anaokuluna giden   ocuk annelerinin ayrılma kaygısı ve bağlanma biçimleri ile çocuğun davranışları ve ayrılma kaygısı

arasındaki ilişki: bilişsel esnekliğin aracı rolü. (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Last, C. G., Hersen, M., Kazdin, A. E., Finkelstein, R., & Strauss, C. (1987). Comparison of DSM-III separation anxiety and overanxious disorders: demographic characteristics and patterns of comorbidity. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 26, 527–531.

Lunt I. W. (1999). *Theories of Social Casework*. Chicago, University of Chicago Press.

Maccoby, E. E. (1990). Gender and relationships: A developmental account. *American Psychologist*, 45, 513-520.

Mahler, M. S. & Bergman, A. (2015). *İnsan yavrusunun psikolojik doğumu* (3. Baskı). (A. N. Babaoğlu, Çev.) İstanbul: Metis. (Orjinal çalışma basım tarihi 1975)

Main, M., Kaplan, N., & Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood, and adulthood: A move to the level of representation. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 66-104.

Manassis, K. (2001). Child–parent relations: Attachment and anxiety disorders. *Anxiety Disorders in Children and Adolescents*, 280-298.

Manassis, K., Bradley, S., Goldberg, S., Hood, J., & Swinson, R. P. (1994). Attachment in mothers with anxiety disorders and their children. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 33(8), 1106-1113.

Manicavasagar, V., Silove, D., Rapee, R., Waters, F., & Momartin, S. (2001). Parent–child concordance for separation anxiety: a clinical study. *Journal of Affective Disorders*, 65(1), 81-84.

- McLeod, S. A. (2007). *Attachment theory*. Erişim Tarihi:16.07.2018, <https://www.simplypsychology.org/Konrad-Lorenz.html>.
- Steiner, D. (2004). *Çocuğunuzu tanıyın: 0-6 yaş* (1. Baskı). (Doruker, F.) İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi (Orijinal çalışma basım tarihi 1997).
- Mofrad, S., Abdullah, R. & Uba, I. (2012). Contribution of attachment in children's separation anxiety. *Pertanika Journal of Social Sciences & Humanites*, 20(1), 189-195.
- Moldovan, O. D. & Moldova, T. (2013). The separation anxiety at kindergarten children. *Journal Plus Education*, 9(2), 97-104.
- Moos, R. H. & Moos, B. S. (1976). A typology of family social environments. *Family Process*, 15, 357-371.
- Muris, P., Meesters, C., Merckelbach, H., & Hulsenbeck, P. (2000). Worry in children is related to perceived parental rearing and attachment. *Behavioral Research and Therapy*, 38, 487-497.
- Özcan, Ö., Kılıç, B. G., & Aysev, A. (2006). Okul korkusu yakınması olan çocukların ana babalarında ruhsal bozukluklar. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17 (3), 173 – 180.
- Oktay, B. ve Batıgün, A. (2014). Aleksitimi: bağlanma, benlik algısı, kişilerarası ilişki tarzları ve öfke. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(33): 31-40.
- Öner, N. & Le Compte, A. (1998). *Durumluk süreklilik kaygı envanteri el kitabı* (2. Basım). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Pace, C. S., Zavattini, G. C. & D'Alessio, M. (2011). Continuity and discontinuity of attachment patterns: A short-term longitudinal pilot study using a sample of late-

- adopted children and their adoptive mothers. *Attachment & Human Development*, 14(1), 45-61.
- Peterson, R. & Green, S. (2009). Families first: Keys to successful family functioning family roles. Virginia Polytechnic Institute and State University.
- Poulton, R., Milne, B. J., Craske, M. G., & Menzies, R. G. (2001). A longitudinal study of the etiology of separation anxiety. *Behaviour Research and Therapy*, 39(12): 1395-1410.
- Peleg, O., & Dar, R. (2001). Marital quality, family patterns, and children's fears and social anxiety. *Contemporary Family Therapy*, 23(4), 465-487.
- Peleg, O., Halaby, E., & Whaby, E. N. (2006). The relationship of maternal separation anxiety and differentiation of self to children's separation anxiety and adjustment to kindergarten: A study in druze families. *Journal of Anxiety Disorders*, 20(8), 973-995.
- Pierrehumbert, B., Santelices, M. P., Ibáñez, M., Alberdi, M., Ongari, B., Roskam, I., Stievenart, M., Spencer, R., Rodríguez, A. F., & Borghini, A. (2009). Gender and attachment representations in the preschool years: Comparisons between five countries. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 40(4), 543-566.
- Rank, O. (1993). The trauma of birth. New York: Dover Publications. Erişim tarihi: 16.07.2018,
<https://books.google.com.tr/books?id=ad7jCwAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=The+trauma+of+birth.&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEwiMwdfDpJDeAhVhh4sKHUAZBosQ6AEIKDAA#v=onepage&q=The%20trauma%20of%20birth.&f=false>
- Rapee, R. M. (1997). Potential role of childrearing practices in the development of anxiety and depression. *Clinical Psychology Review*, 17(1), 47-67.

- Muris, P., Roelofs, J., & Meesters, C., (2008). Correlates of self-reported attachment (in)security in children: The role of parental romantic attachment status and rearing behaviors. *Journal of Child and Family Studies*, 17(4), 555-566.
- Rosmalen L. V., Deer Veer R. V. & Deer Horst F. D. (2015). Ainsworth's strange situation procedure: The origin of an instrument. *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, 51(3), 261-284.
- Sabuncuoğlu, O., & Berkem, M. (2006). Bağlanma biçimi ve doğum sonrası depresyon belirtileri arasındaki ilişki: Türkiye'den bulgular. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(4), 252-258.
- Savi, F. ve Akboy, R. (2010). Ön ergenlik dönemi davranış sorunları ile aile işlevleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Erişim tarihi: 20.11.2018, http://psikiyatriksosyalhizmet.com/wp-content/uploads/2010/03/on_ergenlik.pdf
- Schlarb, A. A., Jaeger, S., Schneider, S., In-Albon, T. & Hautzinger, M. (2016). Sleep problems and separation anxiety in preschool-aged children: A path analysis. *Journal of Child and Family Studies*, 25, 902-910.
- Seven, S. (2006). *Altı yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ile bağlanma durumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Shamir-Essakow, G., Ungerer, J., A. & Rapee, R., M. (2005). Attachment, behavioral inhibition, and anxiety in preschool children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 33 (2), 131-143.
- Sığircı, A. (2010). *Evli bireylerde bağlanma biçimleri ve evliliğe dair inançların evlilik doyumu ile ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Spielberger, C.D. (Ed.) (1966). *Anxiety and behavior* içinde (s.3-20). Londra: Academic Press.

- Spielberger, C. D. (Ed.) (1972). *Anxiety: Current trends in theory and research on anxiety* içinde (s. 3-19). Londra: Academic Press.
- Spielberger, C. D. & Reheiser E. C. (2009). Assesment of emotions: anxiety, anger, depression and curiosity. *Applied Psychology: Health and Well-Being* 2(3), 271-302.
- Spitz, R. A. (1950). Anxiety in infancy: A study of its manifestations in the first year of life. *The International Journal of Psycho- Analysis*, 31, 138-143.
- Stevenson-Hinde, J. & Shouldice, A. (1990). Fear and attachment in 2.5 years olds. *British Journal of Developmental Psychology*, 8, 319-333.
- Stone, L. L., Otten, R., Soenens, B., Engels, R. C. M. E. & Janssens, J. M. A. M. (2015). Relations between parental and child separation anxiety: the role of dependency-oriented psychological control. *Journal of Child and Families Studies*, 24, 3192-3199.
- Şen, S. (2007). *Anneanne-anne-bebek bağlanmasının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Taş Z., B. (2015). *4-6 Yaş aralığındaki okul öncesi çocukların ve annelerinin bağlanma örüntüleri ile annelerinin ebeveyn tutumları ve stresle başa çıkma yaklaşımlarının incelenmesi: çocuk psikiyatri kliniğine başvuran ve başvurmamış olan çocukların karşılaştırılması*. (Yüksek lisans tezi) Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Teichman, Y., & Ziv, R. (1998). Grandparents'and parents' views about their family and children's adjustment to kindergarten. *Educational Gerontology*, 24(2), 115-128.
- Teze, S. (2017). *Annesi çalışan 6 yaş çocukların ayrılık kaygısının bağlanma stilleri açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi) Selçuk Üniversitesi, Konya.

- Türkbay, T., & Söhmen, T. (2001). Individual and familial factors in children with separation anxiety disorder. *Turkish Journal of Child and Adolescent Mental Health*, 8(2), 77-84.
- Türköz, Y. (2007). *Okulöncesi çocuklarda bağlanma örüntüsünün kişiler arası problem çözme ve açık bellek süreçlerine etkisi* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Uluç, S. (2005). *Okul öncesi çocuklarda benliğe ilişkin inançlar, kişilerarası şemalar ve bağlanma ilişkisinin temsilleri arasındaki ilişki: Ebeveynlerin kişilerarası şemalarının ve bağlanma modellerinin etkisi* (Doktora tezi) Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Ulutaş, İ. (1999). *İlköğretim okullarına devam eden on yaş çocuklarının denetim odağı ve kaygı düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Vaccari, C., & Marschark, M. (1997). Communication between parents and deaf children: Implications for social- emotional development. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38(7), 793-801.
- Yazıcı, Z., & Taştepe, T. (2013). Relationship between family environment perception of parents and children's self-concept perception. *International Journal of Human Sciences*, 10(2), 98-112.
- Youell, B. (2015). *Öğrenme ilişkileri: Eğitimde psikanalitik düşünce* (1. Baskı). (Kazancıoğlu G. & Şahin, A., Çev.). İstanbul: Bağlam Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2006).
- Winnicot, D. W. (1960). The theory of the parent-infant relationship. *International Journal of Psycho-Analysis*, 41, 585-595.

- Wood, J. J. (2006). Parental intrusiveness and children's separation anxiety in a clinical sample. *Child Psychiatry Human Development*, 37, 73-87.
- Wong, M., Bost, K. K., Shin, N., Verissimo M., Maiac, J., Monteiroc, L., Silvac, F., Coppolad, G., Costantinie A. & Vaughnb B. E. (2011). Preschool children's mental representations of attachment: Antecedents in their secure base behaviors and maternal attachment scripts. *Attachment & Human Development*, 13, (5), 489-50.

EKLER

EK 1. Gönüllü Katılım Formu (Anne)

Değerli Katılımcı,

Acıbadem Üniversitesi Klinik Psikoloji Bölümü Yüksek Lisans 2. sınıf öğrencisi Seda Dönmez tarafından Prof. Dr. Yeşim Korkut'un danışmanlığıyla yürütülmekte olan araştırmada anaokulunda ayrıma kaygısı yaşayan ve yaşamayan çocukların aile ortamları, ebeveyn kaygı düzeyleri, çocukların bağlanma örüntüleri ve ebeveynlerinin bağlanma örüntüleri açısından karşılaştırılmaları amaçlanmaktadır. Araştırmada, çocuklarla okul müdürlüğünün uygun bulduğu saatler içerisinde 20 dakikalık bir çalışma yapılacaktır. Çalışmada, insan oyuncak figürleri ile birlikte çeşitli öykü senaryolarının tamamlanması istenen bir etkinlik yapılacaktır. Bu çalışmanın çocuklar üzerinde olumlu ya da olumsuz bir etkisi yoktur. Öğretmenlere yaklaşık 10 dakika, ebeveynlere ise yaklaşık 20 dakika süren anketler verilecektir. Bu araştırma projesi Acıbadem Üniversitesi Klinik Psikoloji Bölümü öğretim elemanlarının denetimi altında yürütülmektedir. Aynı zamanda bu araştırmanın yapılabilmesi için Acıbadem Üniversitesi Etik Komisyon Kurulundan gerekli izin alınmıştır. Araştırmaya katılımda gönüllülük esastır. Araştırmaya katıldıktan sonra istediğiniz zaman vazgeçerek, katılımınızı sonlandırabilirsiniz. Araştırma süresince vereceğiniz tüm bilgiler sadece araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır. Araştırmaya yalnızca velisinin izni olan öğrencilerin alınacağını belirtir, çocuğunuzun ve sizin katılımınız için izninizi rica ederim. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz ve içtenlikle cevaplamanızdır. Katılım sırasında ya da sonrasında sorularınız için aşağıdaki numaradan veya mailden ulaşabilirsiniz. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelmektedir.

Yukarıda çalışma ile ilgili olan bilgileri okudum. Bu araştırmaya hem kendimin hem çocuğumun katılmasını gönüllü olarak kabul ediyorum.

İmza:

Tez Öğrencisi Tez Danışmanı

Seda Karaoğlu Dönmez Prof. Dr. Yeşim Korkut

Acıbadem Üniversitesi Acıbadem Üniversitesi Klinik Psikoloji

Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Öğrencisi Bölüm Kordinatörü E-posta:
Seda.Karaoglu@live.acibadem.edu.tr Tel: (0216) 500 44 44

Gönüllü Katılım Formu (Öğretmen)

Değerli Katılımcı,

Acıbadem Üniversitesi Klinik Psikoloji Bölümü Yüksek Lisans 2. Sınıf öğrencisi Seda Dönmez tarafından Prof. Dr. Yeşim Korkut'un danışmanlığıyla yürütülmekte olan araştırmada anaokulunda ayrıma kaygısı yaşayan ve yaşamayan çocukların aile ortamları, ebeveyn kaygı düzeyleri, çocukların bağlanma örüntüleri ve ebeveynlerinin bağlanma örüntüleri açısından karşılaştırılmaları amaçlanmaktadır. Araştırmada, çocuklarla okul müdürlüğünün uygun bulunduğu saatler içerisinde 20 dakikalık bir çalışma yapılacaktır. Çalışmada, insan oyuncak figürleri ile birlikte çeşitli öykü senaryolarının tamamlanması istenen bir etkinlik yapılacaktır. Bu çalışmanın çocuklar üzerinde olumlu ya da olumsuz bir etkisi yoktur. Öğretmenlere öğrencileri ile ilgili yaklaşık 10 dakika süren bir anket verilecektir. Bu araştırma projesi Acıbadem Üniversitesi Klinik Psikoloji Bölümü öğretim elemanlarının denetimi altında yürütülmektedir. Aynı zamanda bu araştırmanın yapılabilmesi için Acıbadem Üniversitesi Etik Komisyonundan gerekli izin alınmıştır. Araştırmaya katılımda gönüllülük esastır. Araştırmaya katıldıktan sonra istediğiniz zaman vazgeçerek, katılımınızı sonlandırabilirsiniz. Araştırma süresince vereceğiniz tüm bilgiler sadece araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz ve içtenlikle cevaplamanızdır. Katılım sırasında ya da sonrasında sorularınız için aşağıdaki numaradan ulaşabilirsiniz. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir.

Yukarıda çalışma ile ilgili olan bilgileri okudum.

Araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul ediyorum.

İmza:

Tez Öğrencisi Tez Danışmanı

Seda Karaoğlu Dönmez Prof. Dr. Yeşim Korkut

Acıbadem Üniversitesi Acıbadem Üniversitesi Klinik Psikoloji

Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Öğrencisi Bölüm Kordinatörü E-posta: Seda.Karaoglu@live.acibadem.edu.tr Tel: (0216) 500 44 44

Ek 2. Ebeveyn Demografik Bilgi Formu

Aşağıda aileniz ve çocuğunuz hakkında bazı sorular bulunmaktadır. Araştırmanın doğru sonuçlara ulaşabilmesi için aşağıdaki sorulara lütfen içtenlikle cevap veriniz.

1. Annenin doğum tarihi: Gün_____ Ay_____ Yıl_____

2. Annenin mesleği: _____

3. Anne şu anda çalışıyor mu? (Uygun olan seçeneğin altındaki kutucuğu işaretleyiniz)

Evet (Yarı-zamanlı, haftada 45 saatten az)	Evet (Tam zamanlı, haftada 45 saat)	Hayır

4. Annenin şu anki medeni hali (Uygun olan seçeneğin altındaki kutucuğu işaretleyiniz)

Evli	Bekar, Ayrılmış veya Boşanmış	Yeniden Evlenmiş	Dul

5. Babasının doğum tarihi: Gün_____ Ay_____ Yıl_____

6. Babanın mesleği: _____

7. Baba şu anda çalışıyor mu? (Uygun olan seçeneğin altındaki kutucuğu işaretleyiniz)

Evet (Yarı-zamanlı, haftada 45 saatten az)	Evet (Tam zamanlı, haftada 45 saat)	Hayır

8. Babanın şu anki medeni hali (Uygun olan seçeneğin altındaki kutucuğu işaretleyiniz)

Evli	Bekar, Ayrılmış veya Boşanmış	Yeniden Evlenmiş	Dul

9. Anne ve babanın eğitimi (Geldiği en yüksek düzey; lütfen hem anne hem de baba için işaretleyiniz.)

	Anne	Baba
İlk okuldan terk		
İlkokul mezunu		
Ortaokuldan terk		
Ortaokul mezunu		
Liseden terk		
Lise mezunu		
Yüksek okul mezunu (2 yıllık)		
Üniversiteden terk		
Üniversite mezunu (4 yıllık)		
Uzmanlık derecesi var (Master, doktora gibi)		

10. Hane halkının toplam geliri (Lütfen sizin için uygun aralığın yanında olan kutucuğu işaretleyiniz)

Ayda 999 TL'nin altında	
Ayda 1000- 2999 TL arasında	
Ayda 3000-4999 TL arasında	
Ayda 5000- 6999 TL arasında	
Ayda 7000 ve üzeri	

Çalışmaya katılan çocuk ile ilgili sorular

1. Çocuğun adı ve soyadı: _____
2. Anketi doldurduğunuz tarih: Gün____ Ay____ Yıl____
3. Çocuğun doğum tarihi: Gün____ Ay____ Yıl____
4. Çocuğun cinsiyeti (lütfen işaretleyiniz): Erkek____ Kız____
5. Çocuğunuz ilk ne zaman anaokuluna/ kreşe başladı? Ay____ Yıl____

6. Gebeliğiniz planlı mıydı? (Uygun olan seçeneğin yanındaki kutucuğu işaretleyiniz)

Evet	
Hayır	

7.Çocuğunuz istenen bir bebek miydi? (Uygun olan rakamı daire içine alınız)

1-----2-----3-----4-----5

Hiç istenmeyen

Çok istenen

8. Gebeliğinizde sağlık durumu probleminiz oldu mu? (Uygun olan seçeneğin yanındaki kutucuğu işaretleyiniz)

Evet (ise açıklayınız):	
Hayır	

9. Doğum sırasında çocuğunuzda herhangi bir sağlık sorunu yaşadı mı? (Uygun olan seçeneğin yanındaki kutucuğu işaretleyiniz)

Bebek oksijensiz kaldı.	
Bebeğin boynuna kordon dolandı.	
Bebek ters geldi.	
Erken doğum	
Diğer (açıklayınız):	

10. Çocuğunuz anne sütünden ne zaman kesildi? (Uygun olan seçeneğin yanındaki kutucuğu işaretleyiniz)

Erken (6. Aydan önce)	
Vaktinde (7-24 ay)	
Geç (25. Aydan sonra)	
Anne sütü almadı	

11. Çocuğunuz anne sütünden hangi yöntemle kesildi? (Uygun olan seçeneğin yanındaki kutucuğu işaretleyiniz)

Birdenbire bırakarak	
Yavaş yavaş azaltarak	
Diğer (açıklayınız):	

12. Çocuğunuz sütün kesilmesine nasıl tepki verdi?

13. Çocuğunuz doğumdan sonra 1 yıl içerisinde herhangi bir beslenme sorunu (yemeği reddetme gibi) yaşadı mı? (Uygun olan seçeneğin yanındaki kutucuğu işaretleyiniz)

Evet (ise açıklayınız):	
Hayır	

14. Çocuğunuzun bakımından ilk 2 yıl içerisinde kim sorumluydu? (Uygun olan seçeneğin yanındaki kutucuğu işaretleyiniz)

Tamamen anne bakımıyla ilgilendi.	
Anne ve yanında bakıcıdan yardım alındı.	
İş saatleri içerisinde bakıcı ilgilendi.	
Tamamen bakıcı ilgilendi.	
İş saatleri içerisinde Anneanne veya babaanne ilgilendi.	
Anne ve yanında anneanne/babaanneden yardım alındı.	
Tamamen anneanne/babaanne ilgilendi.	
Diğer (açıklayınız):	

15. (Eğer bakıcı var ise) Bakıcı çok değişti mi? (Uygun olan seçeneğin yanındaki kutucuğu işaretleyiniz)

Evet (ise ne sıklıkla değiştiğini açıklayınız)	
Hayır	

16. Çocuğunuz ciddi bir hastalık, ameliyat, kaza ya da travma geçirdi mi? (Uygun olan seçeneğin yanındaki kutucuğu işaretleyiniz)

Evet (açıklayınız):	
Hayır	

17. Çocuğun evde sürekli beraber yaşadığı tüm bireyleri lütfen sıralayınız:

İsim	Çocukla olan yakınlığı	Yaş

18. Çocuğunuz yatağında yalnız yatar mı? (Uygun olan seçeneğin yanındaki kutucuğu işaretleyiniz)

Evet (ise kaç yaşından beri yalnız yatar?):	
Hayır	

19. Çekirdek ailenizde veya yakın aile üyelerinizde psikolojik/psikiyatrik bir sorun geçmiş olan var mıdır? (Uygun olan seçeneğin yanındaki kutucuğu işaretleyiniz)

Evet (ise açıklayınız):	
Hayır	

20. Çekirdek ailenizde veya yakın aile üyelerinizde kronik bir hastalığı olan var mıdır? (Uygun olan seçeneğin yanındaki kutucuğu işaretleyiniz)

Evet (ise açıklayınız):	
Hayır	

21. Ailenizde yaşanmış önemli kayıplar (ölüm gibi) var mıdır? (Uygun olan seçeneğin yanındaki kutucuğu işaretleyiniz)

Evet (ise açıklayınız):	
Hayır	

22. Kendinizi çocuğunuza sınır koyma konusunda nasıl değerlendirirsiniz? (Aralıktaki uygun olan rakamı daire içine alınız)

1-----2-----3-----4-----5

Çok esnek Ne esnek Çok katı

ne katı

23. Çocuğunuza sınır koyma konusunda eşinizle uyumunuzu nasıl değerlendirirsiniz? (Aralıktaki uygun olan rakamı daire içine alınız)

1-----2-----3-----4-----5

Hiç uyumlu Ne uyumlu Çok uyumlu

Değil ne uyumlu değil

24. Sizce çocuğunuz anaokuluna başlarken sorun yaşadı mı? (Aralıktaki uygun olan rakamı daire içine alınız)

1-----2-----3-----4-----5

Hiç Ne sorun Çok

Sorun yaşadı ne Sorun

Yaşamadı yaşamadı yaşadı

25. Çocuğunuz okula giderken sizden ayrılmakta sorun yaşıyor mu? (Aralıktaki uygun olan rakamı daire içine alınız)

1-----2-----3-----4-----5

Hiç	Ne sorun	Çok
Sorun	yaşıyor ne	Sorun
Yaşamıyor	yaşamıyor	yaşıyor

Sorun yaşadığını düşünüyor iseniz nasıl sorunlar yaşıyor açıklayınız:

Ek 3. Anaokulu Öğrencileri Ayrılık Kaygısı Ölçeği (Anne-Baba Formu)

Örnek Maddeler

Çocuğunuzun davranışının, ilgili ifadeye belirtilen davranışa ne ölçüde uygun olduğunu, 5'li bir dereceleme ölçeği içinde değerlendiriniz.		Hiç bir Zaman	Çok Nadir	Arada Sıra	Oldukça Sık	Her zaman
1.	Okula başladıktan sonra gece altını ıslatıyor.	1	2	3	4	5
2.	Okula başladıktan sonra parmak emme/tırnak yem gibi davranışlar gösteriyor.	1	2	3	4	5
3.	Sürekli olarak ertesi gün okula gitmek istemediğini söylüyor.	1	2	3	4	5
4.	Okula gitmemek için öylesine direniyor ki, bu yüzden okula götüremediğimiz oluyor.	1	2	3	4	5

Anaokulu Öğrencileri Ayrılık Kaygısı Ölçeği (Öğretmen Formu)

Örnek Maddeler

Çocuğunuzun davranışının, ilgili ifadeye belirtilen davranışa ne ölçüde uygun olduğunu, 5'li bir dereceleme ölçeği içinde değerlendiriniz.		Hiç bir Zaman	Çok Nadir	Arada Sıra	Oldukça Sık	Her zaman
1.	Sürekli olarak anne ya da babasının ne zaman geleceğini soruyor.	1	2	3	4	5
2.	Çok kederli, üzgün bir ifade ile dolaşıyor.	1	2	3	4	5
3.	Öğle uykusunda ağlayarak uyuyor.	1	2	3	4	5
4.	Anne-babası okula geldiğinde küskün görünüyor ve onlarla konuşmuyor.	1	2	3	4	5

EK 4. Güvenli Yer Senaryoları Testi

Örnek Maddeler

Yönerge

Şimdi, nelerimiz var bir bakalım (aile figürlerini çıkarın). Bak bu bizim ailemiz. Bu büyükanne, bu anne, bu baba ve bunlarda çocuklar. (figürleri katılımcıya gösterin ve isimlerini söyleyin). Katılımcının çocuk figürüne isim vermesi sağlanır.

Uygulamacı: bu annesi, bu babası, bu büyük annesi, buda çocuk. Hadi çocuğa isim verelim.

Çocuğun ismi ne olsun istersin

Uygulamacı: Şimdi ailemizle ilgili bazı öyküler uydurup, oynatacağız. Ben bu aile ile ilgili öyküler anlatmaya başlayacağım, sende bu öykülerin sonunu anlatacaksın.

Doğum günü öyküsü (ısınma oyunu)

Bu bir masa. Bakalım üzerinde ne varmış (katılımcı pastayı görüp isimlendirene kadar beklenir) bu ne pastası..... Evet bir doğum günü pastası. Şimdi öyküyü dikkatlice dinle. Anne çok güzel bir doğum günü pastası yapmış. Şimdi de herkesi masaya çağırıyor.

Anne: büyükanne, baba, çocuklar hadi gelin. Doğum günü partisi yapalım.

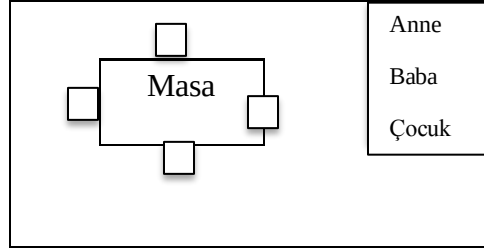
Hadi bakalım sen bu öykünün gerisini oynat.

Kazara Dökülen Meyve Suyu Öyküsü

(Çocuk, anne, baba, masa, tabaklar)

Uygulamacı: “Tamam, Aklıma yeni bir hikaye geldi” (büyükanneyi alın ve yeni figürleri aşağıda gösterildiği gibi yerleştirin, masadan uzaklaştırın.)

Çocuk

Uygulamacı

Uygulamacı: (içinde sofra malzemelerinin olduğu kutuyu sallayın) “akşam yemeği için sofrayı hazırlamamda bana yardım eder misin?” (kutu katılımcıya verilir, katılımcı sofrayı hazırlayana kadar beklenir, eğer yardım isterse yardımcı olunur.)

Uygulamacı: “Şimdi aileyi yemek masasının etrafına oturtalım, böylece yemeğe hazır olsunlar” (katılımcı figürleri yerleştirene kadar beklenir)

Uygulamacı: (kaldığı yerden devam eder) “Burada ailemiz akşam yemeği yiyor. (çocuğun verdiği isim) ayağa kalktı, uzandı ve meyve suyunu kazara devirdi.” (çocuk figürünü meyve suyu kabını devirecek şekilde hareket ettirin, çocuğun kabı açıkça görmesini sağlayın)

Anne: “....., meyve suyunu döktün” (sitemli ama aşırıya kaçmayan bir ses tonuyla; anneyi’a çevirin ve konuştuğu sırada hareket ettirin).

Uygulamacı: “şimdi ne olduğunu bana göster”

Yardımlar

Eğer katılımcı kendiliğinden söze başlamazsa terapist yardım eder:

“meyve suyu dökülünce neler yapmışlar?”

Eğer katılımcı sadece tek bir tepki verirse terapist yardım eder:

“Sonra ne olmuş?”, “Daha başka”, “Başka bir şey”

Eğer katılımcı figürlerle belirsiz hareketler yapıyorsa:

“Ne yapıyorlar?”

Eğer katılımcı figürler hakkında konuşurken hangi figürü kastettiği belirsizse:

“Kim yapıyordu?”

Terapist katılımcının söylediklerini tasdik etmek için, katılımcının cümlelerini soru formunda tekrar edebilir:

Örn: “anne meyve suyunu silmiş ve sonra ne olmuş?”

Eğer katılımcı büyükanneye ne olduğunu sorarsa:

“Bu öyküde o yok, daha sonra onunla tekrar oynayacağız.”

NOT: Bu yardımlar katılımcının aklına belli fikirleri getirmek için hazırlanmamıştır. Bu konuda tek istisna, eğer katılımcı asıl konudan söz etmiyorsa, katılımcının dikkatini asıl konuya (dökülen meyve suyuna) odaklamak için yapılan yardımlardır.

EK 5. Erişkin Bağlanma Biçimi Ölçeği

Örnek Maddeler

Aşağıda 18 tane cümle bulunmaktadır. Lütfen bu cümlelerin sizin kişisel görüş ve davranışlarınızı ne kadar yansıttığını değerlendirin ve yanıtlarınızı tüm yaşamınızı göz önünde bulundurarak verin. Her sorunun yanında "doğru" ve "yanlış" seçenekleri bulunmaktadır. Sizin durumunuza en uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

1. Kendimi rahat bırakıp başka insanlara bağlanmak zor gelir.	Doğru	Yanlış
2. İhtiyacım olduğunda başkaları asla orada olmaz.	Doğru	Yanlış
3. Başka birine rahatça bağlanırım.	Doğru	Yanlış
4. İhtiyacım olduğunda başkalarının yanımda olacağını bilirim.	Doğru	Yanlış

EK 6. Sürekli Kaygı Envanteri

Örnek Maddeler

Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatmada kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonra genel olarak nasıl hissettiğinizi ifadelerin sağ tarafındaki parantezlerden uygun olanını karalamak suretiyle belirtin. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarf etmeksizin anında nasıl hissettiğinizi gösteren cevabı işaretletin.

	Hemen hiçbir zaman	Bazen	Çok zaman	Hemen her zaman
1.Genellikle keyfim yerindedir.	(1)	(2)	(3)	(4)
2. Genellikle çabuk yorulurum.	(1)	(2)	(3)	(4)
3. Genellikle kolay ağlarım.	(1)	(2)	(3)	(4)
4. Başkaları kadar mutlu olmak isterim.	(1)	(2)	(3)	(4)

EK 7. Aile Değerlendirme Ölçeği

Örnek Maddeler

Aşağıda aileler hakkında 60 cümle bulunmaktadır. Lütfen her cümleyi dikkatlice okuduktan sonra, sizin ailenize ne derecede uyduğuna karar veriniz. Önemli olan, sizin ailenizi nasıl gördüğünüzdür. Her cümle için 4 seçenek söz konusudur (*Aynen Katılıyorum/ Büyük Ölçüde Katılıyorum/ Biraz Katılıyorum/ Hiç Katılmıyorum*).

Her cümlenin yanında 4 seçenek için de ayrı yerler ayrılmıştır. Size uygun seçeneğe (X) işareti **koyunuz**. Her cümle için uzun, uzun düşünmeyiniz. **Mümkün olduğu kadar** çabuk ve samimi cevaplar **veriniz**. Kararsızlığa düşerseniz, ilk aklınıza gelen doğrultusunda hareket ediniz. **Lütfen her cümleyi cevapladığınızdan emin olunuz.**

	Aynen Katılı- yorum	Büyük Ölçüde Katılı- yorum	Biraz Katılı- yorum	Hiç Katılımı- yorum
1.Ailece ev dışında program yapmada güçlük çekeriz, çünkü aramızda fikir birliği sağlayamayız.	()	()	()	()
2.Günlük hayatımızdaki sorunların (problemlerin) hemen hepsini aile içinde hallederiz.	()	()	()	()
3.Evde biri üzgün ise, diğer aile üyeleri bunun nedenlerini bilir.	()	()	()	()
4.Bizim evde, kişiler verilen her görevi düzenli bir şekilde yerine getirmezler.	()	()	()	()

EK 8. Etik Kurul Onay Formu

SAYI: ATADEK-2019/5
KONU: Etik Kurul Kararı

Sayın Doç. Dr. Belma Bekçi, Seda Dönmez,

Sorumluluğunu yürüttüğünüz **“Anaokulu Öğrencilerinde Ayrılma Kaygısının Aile Ortamı, Annenin Sürekli Kaygısı ve Anne-Çocuk Bağlanma Örüntüleri Açısından İncelenmesi”** başlıklı proje 07.03.2019 tarih 2019/5 Sayılı Atadek Toplantısında görüşülmüş olup 2019-5/9 karar numarası ile tıbbi etik yönden uygun bulunmuştur.

Prof.Dr. İsmail Hakkı Ulus
ATADEK Başkanı

Ek 9. Özgeçmiş

Kişisel Bilgiler

Adı	Seda	Soyadı	Dönmez
Doğum Yeri	Rize/Ardeşen	Doğum Tarihi	14.09.1990
Uyruđu	T.C	E-mail	seda_karaoglu@hotmail.com

Eğitim Düzeyi

	Mezun Olduğu Kurumun Adı	Mezuniyet Yılı
Lisans	Bahçeşehir Üniversitesi	2014
Lise	Hayrullah Kefođu Lisesi	2007

Yabancı Dilleri	Okuduđunu Anlama	Konuşma	Yazma
İngilizce	Çok iyi	İyi	Çok iyi

	Sayısal	Eşit Ağırlık	Sözel
ALES Puanı	64,70610	65,00153	63,80036

Bilgisayar Bilgisi

Program	Kullanma becerisi
SPSS	İyi
Microsoft Office (MS Excel, MS PowerPoint, MS Word)	İyi